

HIKMET

İLMİ ARAŞTIRMA DERGİSİ - JOURNAL OF SCIENTIFIC RESEARCH

ADEKSAM

Gostivar - Makedonya

Macedonia

Sayı/No: 20, yıl/year 2012

HİKMET
Uluslararası Hakemli İlmî Araştırma Dergisi
International Refereed Scientific Research Journal

Owner of the journal in the name of
ADEKSAM adına
 Sahibi: Tahsin İBRAHİM

Editör - Editor

Doç. Dr. Fadıl HOCA

Editör Yardımcısı - Assistant Editor

Dr. Mahmut ÇELİK

Yayın Kurulu - Editorial Board

Doç. Dr. Hülya DAUT - SKUKA
 Dr. Fatma HOCİN
 Dr. Fahriye EMGİLİ
 Dr. Taner GÜÇLÜTÜRK
 Dr. Mensur NUREDİN
 Mr. Enes ŞABAN

Bilim ve Hakem Kurulu - Science and Arbitral Board

Prof. Dr. Yusuf HAMZAOĞLU	(Makedonya)
Prof. Dr. Numan ARUÇ	(Makedonya)
Prof. Dr. Oktay AHMED	(Makedonya)
Prof. Dr. Muhammed Nur DOĞAN	(Türkiye)
Prof. Dr. Recai COŞKUN	(Türkiye)
Doç. Dr. Melahat PARS	(Türkiye)
Doç. Dr. Mirjana TEODOSIJEVIC	(Sırbistan)
Prof. Dr. Kseniya AYKUT	(Sırbistan)
Prof. Dr. Aida İSLAM	(Makedonya)
Doç. Dr. Nazım İBRAHİM	(Makedonya)
Prof. Dr. Gazmend SHPUZA	(Arnavutluk)
Doç. Dr. Gentiana ABAZİ	(Arnavutluk)
Prof. Dr. Kerima FİLAN	(Bosna Hersek)
Doç. Dr. Adnan KADRİÇ	(Bosna Hersek)
Doç. Dr. Tudora ARNAUT	(Ukrayna)
Doç. Dr. İrina DRİGA	(Ukrayna)

Tasarım - Design: İlker ALİ
Tercüme - Translation: Luan ALİ
İrtibat - Contact: hikmetdergisi@hotmail.com
 hocafadil@hotmail.com www.hikmet.adeksam.org

İçindekiler

MAKEDONYA'DA OSMANLICA YAZILMIŞ OLAN İLK
DERGİ VE GAZETELER

Doç. Dr. Fadil HOCA

(10 - 17)

MAKEDONYA – GOSTİVAR YÖRESİ TÜRK AĞZINDA İSİM ÇEKİM EKLERİ

Doç. Dr. Nazim İBRAHİM

(18 - 28)

ATATÜRK'ÜN ÇOCUK SEVGİSİ

Doç. Dr. Mahmut Çelik

(29 - 36)

LEHÇE VE MAKEDONCA'YA YÖNELİK KARŞILAŞTIRMALI BİR
ÇALIŞMA -LEHÇE VE MAKEDONCA'DA ADLAR

Doç.Dr. Seda KÖYÇÜ

(37 - 53)

TÜRKOLOJİ EKSENLİ BİR DERS KİTABI OKUMASI: NAUÇETE TURSKİ /
MAKEDONLAR İÇİN TÜRKÇE

Yrd. Doç. Dr. Muhammet Sani ADIGÜZEL

(54 - 69)

ALLAH SEVGİSİ

Dr. Recep ERYILMAZ

(70 - 84)

SABİH DİVANINDA HALİMİ MUSTAFA EFENDİ'YE
YAZILAN MANZUMLAR

Yrd. Doç. Dr. Vicdan ÖZDİNGİŞ

(85 - 94)

ÜSKÜP MİLLÎ KÜTÜPHANESİNDEKİ CÖNKLERDE YER ALAN DİVAN ŞİİRİ
METİNLERİ VE ŞAİR NESİMİ'NİN BU CÖNKLERDEKİ ŞİİRLERİNE DAİR

Dr. Ramadan DOĞAN

(95 - 106)

DR. TSANE ZDRAVKOVSKI'NİN ATATÜRK PROROK “ULU ATATÜRK”
ADLI ROMANI VE BU ROMANDAKİ TÜRKÇE KÖKENLİ SÖZCÜKLER

Dr. Fatma HOCİN

(107 - 112)

KOSOVA TÜRK ÇAĞDAŞ EDEBİYATINDA ATATÜRK

Dr. Taner GÜÇLÜTÜRK

(113 - 129)

İZNİK, ÇOK RENKLİ SERAMİKLER VE BU GRUBUN
MAKEDONYA'DAKİ TEK ÖRNEĞİ

Dr. Sevil BÜLBÜL

(130 - 139)

MAKEDONYA'DA SİYASAL SİSTEM VE TÜRKLERİN
SİYASİ YAPILANMASI

Abdülmecit NUREDİN

(140 - 149)

Contents

THE FIRST NEWSPAPERS AND MAGAZINES
ON OTTOMAN-TURKISH LANGUAGE IN MACEDONIA

Asst. Prof. Dr. Fadil HOCA

(10 - 17)

INFLECTIONAL (BUSINESS) ATTACHMENTS CONSTITUTES THE MAIN
SUBJECT THE REGION OF GOSTIVAR - MACEDONIA

Asst. Prof. Dr. Nazim İBRAHİM

(18 - 28)

LOVE OF ATATURK FOR CHILDREN

Asst. Prof. Dr. Mahmut Çelik

(29 - 36)

GRAMMATICAL STRUCTURES OF POLISH LANGUAGE – A WEST
SLAVIC LANGUAGE – AND MACEDONIAN LANGUAGE

Asst. Prof. Dr. Seda KÖYÇÜ

(37 - 53)

A TURKOLOGY ORIENTED COURSE BOOK READING:
NAUÇETE TURSKI / TURKISH FOR MACEDONIANS

Asst. Prof. Dr. Muhammet Sani ADIGÜZEL

(54 - 69)

LOVE OF GOD

Dr. Recep ERYILMAZ

(70 - 84)

POEMS WRITTEN RIGHT HALIMI MUSTAFA EFENDI IN THE
DIVAN OF THE SABİH

Asst. Prof. Dr. Vicdan ÖZDİNGİŞ

(85 - 94)

MANY TURKISH CÖNK AT THE NATIONAL LIBRARY IN MACEDONIA
AND POEMS OF NESİMİ İN THIS CÖNK

Dr. Ramadan DOĞAN

(95 - 106)

DR. TSANE ZDRAVKOVSKI'S NOVEL "ATATURK PROROK"
(ATATURK PROPHET) AND TURKISH ORIGIN WORDS IN THIS ROMAN

Dr. Fatma HOCİN

(107 - 112)

ATATURK IN MODERN TURKISH LITERATURE OF KOSOVO

Dr. Taner GÜÇLÜTÜRK

(113 - 129)

IZNIK, VERY COLORFUL CERAMICS AND THE ONLY EXAMPLE OF
THIS GROUP IN MACEDONIA

Dr. Sevil BÜLBÜL

(130 - 139)

POLITICAL SYSTEM IN MACEDONIA AND TURKS
POLITICAL ORGANIZATION

Abdülmecit NUREDİN

(140 - 149)

BAŞ YAZI

Makedonya’da Türkçe başta olmak üzere İngilizce’de makaleler yayınlayan ve Rumeli’deki Türk – İslam kültürü yanısıra, tarih, edebiyat ile sosyal ve iktisadi hayatla ilgili konuları ihtiva eden yegane ilmi – araştırma dergisi olması hasebiyle, hakemli bir dergi hüviyetine sahip olan HİKMET dergisinin 20. sayısı elinizde bulunmaktadır. Bu 20. sayı, değişik mahiyette ve farklı makaleleri içeren önemli bir dergi olarak HİKMET’in bu 20. Sayısı ile Türk bilim kamuoyu yanısıra, uluslararası bilim kamuoyu karşısınada çıktığımızı memnuniyetle bildirmekteyiz.

HİKMET dergisinin bu 20. sayısında başta yurtiçi (Makedonya) olmak üzere yurtdışından da (Türkiye) gelen makaleleri yayınlamış bulunmaktayız. Yurtdışından HİKMET’e gönderilen makalelerin aslında yurtdışında dergimize olan ilgininve önemin bariz bir ispatı olsa gerek. Nitekim, HİKMET dergisinin Makedonya, Balkanlar, AB’nin değişik ülkelerine ve ABD’nin birkaç kütüphanesine gönderilmesi konusu dergimizin uluslar arası bir hüviyete ve boyuta kavuştuğunun önemli göstergelerinden biri oluşunu düşünüyoruz. Yavaş ancak sağlam adımlarla ilerleyen dergimize bundan böyle yurtiçi ve yurtdışından gönderilecek ve derginin kıstasları ile felsefesine uygun olan makalelerin yayınlanacağını ve HİKMET’in uluslararası boyutunun daha da genişleneceği kanaatindeyiz. Bilim ve Hakem Kuruluna (geçen sayıdan katılan Türkiye ve Sırbistan hocaları yanısıra) bu sayıdan itibaren Bosna ve Hersek’ten değerli hocaların katılmaları, HİKMET dergisinin önemli bir seviyeye ulaştığının bir ispatı olsa gerek.

HİKMET dergisinin bu sayısında: Doç. Dr. Fadıl HOCA’nın; THE FIRST NEWSPAPERS AND MAGAZINES ON OTTOMAN-TURKISH LANGUAGE IN MACEDONIA, Doç. Dr. Nazim İBRAHİM’in; MAKEDONIA – GOSTİVAR YÖRESİ TÜRK AĞZINDA İSİM ÇEKİM EKLERİ, Doç. Dr. Mahmut ÇELİK’in; ATATÜRK’TE ÇOCUK SEVGİSİ, Doç.Dr. Seda KÖYÇÜ’nün: LEHÇE VE MAKEDONCA’YA YÖNELİK KARŞILAŞTIRMALI BİR ÇALIŞMA -LEHÇE VE MAKEDONCA’DA ADLAR–, Yrd. Doç. Dr. Muhammet Sani ADIGÜZEL’in: “TÜRKOLOJİ EKSENLİ BİR DERS KİTABI OKUMASI: NAUÇETE TURSKİ / MAKEDONLAR İÇİN TÜRKÇE, Dr. Recep ERYILMAZ’ın: LOVE OF GOD, Yrd. Doç. Dr. Vicdan ÖZDİNGİŞ’in SABİH DİVANINDA HALİMİ MUSTAFA EFENDİ’YE YAZILAN MANZUMLAR,

Dr. Ramadan DOĞAN'ın: ÜSKÜP MİLLÎ KÜTÜPHANESİNDEKİ CÖNKLERDE YER ALAN DİVAN ŞİİRİ METİNLERİ VE ŞAİR NESİMÎ'NİN BU CÖNKLERDEKİ ŞİİRLERİNE DAİR, Dr. Fatma HOCİN'in: DR. TSANE ZDRAVKOVSKI'NİN ATATÜRK PROROK ULU ATATÜRK ADLI ROMANI VE BU ROMANDAKİ TÜRKÇE KÖKENLİ SÖZCÜKLER, Dr. Taner GÜÇLÜTÜRK'ün: KOSOVA TÜRK ÇAĞDAŞ EDEBİYATINDA ATATÜRK, Dr. Sevil BÜLBÜL'ün: ÇOK RENKLİ SERAMİKLER VE BU GRUBUN MAKEDONYA'DAKİ TEK ÖRNEĞİ", Abdülmecit NUREDDİN'in: "MAKEDONYA'DA SİYASAL SİSTEM VE TÜRKLERİN SİYASİ YAPILANMASI" adlı makaleler yer almaktadır

Değerli okuyucular, HİKMET dergisinin bu 20. sayısına ilmi makalelerini gönderme zahmetinde bulunan değerli hocalarımıza ve bu makalelerin değerlendirmelerini yapma gayretinde bulunan HİKMET dergisinin Bilim ve Hakem Kurulu'nun değerli üyelerine, keza bu sayıdan itibaren Bilim ve Hakem Kurulu'na üye olmayı kabul eden Bosna Hersek'ten değerli hocalarımız olan Prof. Dr. Kerima Filan ve Doç. Dr. Adnan Kadriç'e, HİKMET ve ADEKSAM adına saygı ve şükranlarımızı bildirir, keza HİKMET dergisinin teknik ve tasarım konuları konusunun hazırlanmasında hizmeti geçen herkese teşekkür eder, HİKMET dergisinin 21. sayısı ile karşınıza çıkıncaya dek hepimiz şen ve esen kalın Allah'a emanet olun.

Kasım, 2012 Gostivar

Makedonya

Editör:

Doç. Dr. Fadıl HOCA

EDITORIAL

Turkish in Macedonia and Rumelia mainly publishes articles in English, as well as the Turkish-Islamic culture, literature and issues related to social and economic life, such as that containing the sole journal, peer-reviewed journal of scientific research HIKMET 20th magazines with the there are number of hands. This 20th number, nature and the different articles in different magazines, including the Turkish science is an important addition to the public, in front of the international scientific community welcomed this report of the produced

HIKMET journal, this 20th particularly in the number of domestic (Macedonia), including from abroad (Turkey) have published articles from. HIKMET articles submitted from abroad and the importance of attention to the fact abroad will have an interest in our journal.

Indeed, the journal HIKMET, Macedonia and the Balkans in different countries of the EU and the U.S. sent a few library identity and size of the journal has been brought into an international think it is one of the important indicators.

Hereinafter referred to as the slow but solid steps forward, our journal will be sent home and abroad, and the articles will be published in accordance with our criteria, and even more believe will expend that the international dimension of HIKMET.

In this issue of the journal HIKMET: Asst. Prof. Dr. Fadıl HOCA; THE FIRST NEWSPAPERS AND MAGAZINES ON OTTOMAN-TURKISH LANGUAGE IN MACEDONIA, Asst. Prof. Dr. Nazim İBRAHİM; INFLECTIONAL (BUSINESS) ATTACHMENTS CONSTITUTES THE MAIN SUBJECT THE REGION OF GOSTIVAR - MACEDONIA, Asst. Prof. Dr. Mahmut ÇELİK; LOVE OF ATATURK FOR CHILDREN, Asst. Prof. Dr. Seda KÖYCÜ; GRAMMATICAL STRUCTURES OF POLISH LANGUAGE – A WEST SLAVIC LANGUAGE – AND MACEDONIAN LANGUAGE, Asst. Prof. Dr. Muhammet Sani ADIGÜZEL: A TURKOLOGY ORIENTED COURSE BOOK READING: NAUÇETE TURSKI / TURKISH FOR MACEDONIANS,

Dr. Recep ERYILMAZ: LOVE OF GOD, Asst. Prof. Dr. Vicdan ÖZDİNGİŞ; POEMS WRITTEN RIGHT HALIMI MUSTAFA EFENDI IN THE DIVAN OF THE SABIH, Dr. Ramadan DOĞAN: MANY TURKISH CÖNK AT THE NATIONAL LIBRARY IN MACEDONIA AND POEMS OF NESİMİ IN THIS CÖNK, Dr. Fatma HOCİN: Dr. TSANE ZDRAVKOVSKI'S NOVEL "ATATURK PROROK" (ATATURK PROPHET) AND TURKISH ORIGIN WORDS IN THIS ROMAN, Dr. Taner GÜÇLÜTÜRK: ATATURK IN MODERN TURKISH LITERATURE OF KOSOVO, Dr. Sevil BÜLBÜL: IZNIK, VERY COLORFUL CERAMICS AND THE ONLY EXAMPLE OF THIS GROUP IN MACEDONIA, Abdülmeçit NUREDDİN; POLITICAL SYSTEM IN MACEDONIA AND TURKS POLITICAL ORGANIZATION the articles are named.

Dear readers, this issue of HIKMET bothered to send the number of articles in scientific assessments of the value of making these articles to our teachers HIKMET journal in an effort to Science and valuable members of the arbitral committee from this number as well as a member of Board and Science and the referee agrees to be our teacher in Bosna and Hercegovina dear Prof. Dr. Kerima Filan and Ass. Prof. Dr. Adnan Kadriç respect and gratitude on behalf of the HIKMET and ADEKSAM, as well as technical and design issues HIKMET journal would like to thank everyone who as service in the preparation, the journal 21 HIKMET until it comes out and blows a thick encounter with the number, God entrusted you all and make merry.

**November, 2012 Gostivar
Macedonia**

**Editor:
Asst. Prof. Dr. Fadil HOCA**

THE FIRST NEWSPAPERS AND MAGAZINES ON OTTOMAN-TURKISH LANGUAGE IN MACEDONIA

Asst. Prof. Dr. Fadil HOCA*

ABSTRACT

The first official newspaper in Turkish language in Macedonia which was written in Bitola was the newspaper "Rumeli" which was established between 1290 and 1292 year (1873-1875). It was released once a week on Wednesday, and it was printed in the establishment of Vilaet matbaasi in Bitola. The main editor for 1290 year (1873) was Mehmed Vasif and the main coeditor was the person named Akif. According to the information from the newspaper "Zaman" which was released in Solun, by the editor Mustafa Beg, by the abolition of the Vilaet from Bitola in 1292 year (1875). He asked from the Ministry for education to give him approval for releasing newspaper in Turkish and Greek language with the same name "Rumeli".

Keywords: Newspapers, Turkish language, printing news

MAKEDONYA'DA OSMANLICA YAZILMIŞ OLAN İLK DERGİ VE GAZETELER

Doç. Dr. Fadil HOCA*

ÖZET

Osmanlı (son) döneminde Makedonya'da ilk resmi gazetenin yayınlanması Manastır'daki yayınevinde hicri 1290/92, miladi 1873/75 yıllarında "Rumeli" adı altında mümkün olmuştur. Bu gazetenin resmi olarak Manastır Vilayet matbaasında yayımlandığı bilinmektedir. Bu gazetenin hicri 1292, miladi 1875 yıllarında ilk yayın yönetmeni olarak Mehmet Vasif'in, yayın yönetmeni yardımcısı ise Akif adında bir şahsın olduğu tespit edilmiştir. Manastır vilayetinin 1875 yılında ortadan kaldırılmasından sonra, Selanik'te yayınlanan "Zaman" gazetesinin yayın yönetmeni olan Mustafa bey'in ifadesine göre, "Rumeli" adı altında müşterek olarak hem Türkçe hem de Yunanca gazetenin yayınlanması talep ettiği bildirilmektedir.

Anahtar kelimeler: Gazeteler, Türk dili, gazete baskıları

---

*University "Cyril and Methodius", Skopje-Macedonia, Department of Turkish Language and Literature

INTRODUCTION

The first official newspaper in Turkish language which was written in Bitola was the newspaper "Rumeli"¹ which was established between 1290 and 1292 year (1873-1875)². It was released once a week on Wednesday, and it was printed in the establishment of Villet matbaasi in Bitola. The main editor for 1290 year (1873) was Mehmed Vasif and the main coeditor was the person named Akif. On the pages which contained the official newspaper of the Villet "Rumeli" firstly was given a space on the official news connected to setting officers, replacing, to distinguish ordering, proclamation etc. The newspaper often has been exposed on critics because its pages were filled with taken news from the newspaper from Istanbul or from another newspaper from the Villet.

By the abolition of the villet from Bitola in 1292 year (1875) it was not released anymore. According to the information from the newspaper "Zaman" which was released in Solun, by the editor Mustafa Beg, by the abolition of the Villet from Bitola in 1292 year (1875). He asked from the Ministry for education to give him approval for releasing newspaper in Turkish and Greek language with the same name "Rumeli"³. But there was no information if the approval is accepted as positive. In 1878 year, Bitola became the center of the Villet because for the second time was set as villet from Bitola which as that type of organization with administrative character existed since 1912 year.

This time the official newspaper from Villet was released with the name "Manastir" (Monastery). It was released once a week on Wednesday the first edition was released in 1884 year and existed since 1912 year.

As official newspaper on the Villet it had mainly informative character. It contained articles connected with the culture, education and trade. In the reduction of the newspaper there were specified people from the range of economy and important people from the military class. Main editor of the newspaper for 1305 year (1887/88) was Mehmed Hasip, for 1308 year (1890/91), until 1312 year (1894/95) Mehmed Mazlum, and for 1313 year (1895/96) Hadzi Mehmed Nedzat. Coeditor in 1305 was Osman Hilmi, and for 1308 (1890/91) year, until 1314 (1896/97) was Besim.

1 *Salname-i Vilayet-i manastir*, II 1293 (1876g.),103

2 *Ismail Eren, Turska stampa u Jugoslaviji, Prilozi za orijentalnu filologiju, XIV- XV, Sarajevo 1969, 364*

3 Newspaper "Zaman" (Solun), year . IV, 198, 25 rebiulevvel 1294

The newspaper had four pages with four/five columns with format 52x36 cm.⁴

An interesting fact about the economic, financial state of this newspaper it can be considered that in one article printed in 1907 year like an extract were drowded out the gains from the lottery in use of the craftsmanship school from Bitola Hamidiye. Actually "Administration of the newspaper Manastir" gave an amount of 18.000 golden coins to the craftsmanship school Hamidiye from Bitola. The amount was considered as first eight which was separated from the subscription which in 1906 year was realized with amount of 25.000 golden coins.⁵

The editor of the newspaper was printed 500-600 samples and the most active associate of the newspaper were mentioned very important person from the Ministry structure of the Vilaet, example : Prof. Faik-Pasha Ali Riza-Pasha, Abdul Kerim -Pasha etc.⁶

Some of the completes from the newspaper "Manastir" are placed in few places.⁷ The official periodical publications of the Vilaet in Bitola were the special anniversaries of the Vilaet. In the anniversary which was published by the administration of the Vilaet, except the calendar and the official-statistical data, also were published and articles from sciences and writers, photographs, tables, cards etc. For the Vilaet from Bitola were published 9 "anniversaries", which were printed in the establishment in the Vilaet Bitola, which refers to these years: 1292 year (1885) page 117, for 1293 year (1876) page 115, for 1305 year (1887), page 683, for 1308 year, (1890) page 248, for 1310 year (1892) page 422 and extract one card and one table, for 1313 year (1895) page 263, extract one card and for 1314 year (1896) page 227, and extract one card.⁸ Some of them are still preserved.⁹

The number of the newspapers and the magazines in Turkish language which were printed in Bitola has grown in the beginning of the century, in fact directly before and after Young Turk Revolution in 1908 year. There is a lot.

---

4 Ismail Eren , Mentioned article,378.

5 The newspaper "Monastery" num. 1124, 5 safer 1325 (1907) g.

6 Boris Kjoropanovski, Bitola through centuries, Bitola, 1986 year. 75.

7 The libraries Belediye Kütüphanesi and Hakki Tarik-us Kütüphanesi, both in Istanbul. In Macedonia it could be founded only few numbers in some of the cultural institutions.

8 Ismail Eren , Mentioned article,382.

9 In the International library of the University St. Kliment Ohridski, exists salnamina for 1292 (1875)year.;1311 (1893) and 1314 (1896) year; All of the salnamina in Bitola it could be founded in the library

THE FIRST NEWSPAPERS

NEYYİR-İ HAKİKAT (Bright truth). - According to some facts, this newspaper was released before the Young Turk revolution, from 1905 to 1906 year. In the beginning it released twice a week, and after the number of 134, it started to release once a week. The newspaper had social, political and religious character. The editor in charge was Mehmed Hasib and the director was Mustafa Asim. Around these two figures were assembled a lots of journalists and supporters of the politic of the organization İttihad ve terraki (Unity and progress). It is supposed that this newspaper also was printed in 1907 year, and it stopped publishing after the number of 236¹⁰.

With the opening of the stabilishment “Neyyir-i Hakikat” in the 1908 year, it releases a newspaper with the same name, again. The newspaper was probably an extension of the newspaper “Neyyir-i Hakikat”, which has been printed in the stabilishment in the Vilaet. Otherwise, this newspaper is osmanlian administrative authority for proclaiming the ideas of the Young Turk organization in Bitola. It was released every Wensday, and it was established on 8 March, 1234 (1908) year. That year the director in charge was Ahmed Ejupi and the editor in charge was Mehmed Hasib. The newspaper had 4 pages printed in 3 columns and the dimensions were 45 x 32 cm. The first 9 editions of this newspaper were realized before the pronouncement of the second constitutionality. Firstly, this newspaper was an authority of the Central committee of the organization İttihad ve Terraki in Bitola. The managed center of the Impery was often attacked.¹¹ On occasion of the anniversary of the Second constitutionality in a shaped of a newspaper printed in a unusual number of 50 pages, in wich mainly there were articles of the literature and military themes.¹²

Original samples of the newspaper “Neyyir-i Hakikat” exist since today.¹³ In 1909 year from the same stabilishment was realized another newspaper with the same name, but that newspaper was printed weekly

¹⁰ Serafedin Hodza, *Balkanlar Vilayetlerinde Osmanli Basini*. Cevren No 14, Pristina, 1977, 47.

¹¹ Server Iskit, *Turkiuede Madbuat Idareleri ve Politikari*, Istanbul, 1943, 147.

¹² Ismail Eren, mentioned article, 379; The original can be founded in the International Library, St. Kliment Ohridski

¹³ The national library in Turkey, than the all collection it could be fonded in the library Hakki Tarik-us in Istanbul, photocopies of the newspaper it could be founded in Kosovo, Prishtina

(Haftalık Neyyir-i Hakikat). It had literature, political and social character, and the publisher was the Administration of the newspaper.¹⁴

HUKUK-U İBAD (Respecting the law). - For this newspaper that was published in 1910 year, we have not got enough information. All that is known, is that this newspaper belonged to the democratic party from Bitola (Firka-i İbad), and it was printed in the establishment “Neyyir-i Hakikat”. The first number was realized in May 1910 year. The official publisher was Mustafa Safet from Bitola.¹⁵

SÜNGÜ (Shield, knife). - This newspaper also is property of the organization İttihad ve terraki. It has appeared as a result of increasing the tension from the fight between the political parties. The most of the articles in the newspaper were written by the officers who belonged to the organization “Unity and progress”. Because of its huge “deviation” the newspaper often was forbidden by the military administration, and the authorized publisher was punished with sentences. The newspaper was printed once a week, at Thursday. The first number was printed in February 1326 (1908) year. That year, the editor who is been in charge was Hamdi. The dimensions of the newspaper were 38x28 cm, and it has been printed on 4 pages in 3 columns. there are preserved only 14 original articles. After year and a half stopped to be realized. It has been assumed that the owner stopped to print the newspaper because of financial reasons, but it does not mean that, that can be true if it considers the political condition and the turmoil in the Impery in that period. The last number that exist is from 28.09.1327 (1909) year. When the printing of the newspaper named “Sungu” it stopped to be realized, than started to be published by another name “İleri”.

İLERİ (Forward)¹⁶. - The first number of this newspaper has been showed on 9 July 1327 (1911) year. It was released once a week on Thursday. The editor in charge and the authorized publisher was Matli Zija from Bitola. The newspaper was printed on 4 pages, in 3 columns with format 38x26 cm, the same like the newspaper “Sungu” it was printed in the establishment “Neyyir-i Hakikat”.

14 Ismail Eren, mentioned article, 374; Magazine Bahçe (Solun). Year . I, cv.2,25 VIII 1325,6p.52.

15 Serverİskit, mentioned work, 160.

16 Serafedin Hodza, mentioned article, 48.

KASATURA (Military knife). - This newspaper it is just another type of the range newspapers with strange names, that were realized from the Young Turk organization, "Unity and progress", in Bitola, Skopje, Solun, Skadar, Seret and other cities. In Bitola this type of newspapers were "Sungu", "Kurşun", "Kasatura" and "Ileri", and their general characteristics were that they did not had only special names. According to the under-title, and the newspaper "Kasatura", had main role for keeping of the constitutionality. The first number was relised on 01.12.1327 (1911) year, and it was printed once a week, every Monday. It contained 4 pages, in 3 columns and the director in charge was Riza.

KURŞUN (Bullet). - It was printed right after the second constitutionality in 1908 year. "Weekly osmanlian newspaper that contained articles for the justice and truth, wich interest for their own fatherland is priceless" - it was mentioned in the under-title. Because of the articles wich were against the political power, it was not printed for very long time. There were printed only 8 numbers. The main editors and associates for the first numbers are not known. According to the well kepted numbers it is abviously that the newspaper had an social, political and military character (more military). After a short pause, the newspaper was printed again in 1327 (1911) year. That year the main editor was Esad. The newspaper was printed in the stabilishment "Beynelmilel ticarit Matbaasim", on 4 pages in 3 columns with format 38x27,5 cm. The last number that still exists is number 8, from 6 May, 1327 year. It is very important the fact that the newspaper represents extension of the newspapers "Sungu" and "Ileri". All of those newspaper it can be founded in a few institutions.¹⁷

YENİ HAYAT (New life). - After 1908 year (it is not familiar exactly) there was printed one more osmanlian newspaper, called "Yeni hayat" (New life). There is no statistical data in the literature about this newspaper. There are only 20 original samples kept in the library "Beyazit" in Istanbul. The main editor of the newspaper was Nedzat Ferit from Bitola. The newspaper was mostly political, but despite that there were also economics, literature and dialy posts. In this newspaperm there were not only articles about the Young Turks in Bitola (although it was their proprety), but there were ar-

---

¹⁷ The national library in Ankara, the whole collection from the newspaper "Kursun" (also can be founded in the library Hakki Tarik-us in Istanbul).

ticles related of the Young Turk movement in the Impery. In the newspaper can be founded textst wich are representing European views related on the education and the culture. The most impressionable texts from the politic are the texts wich were attacking the Turk feudal system. The Turk people. their own salvation were searching by the changing the feudal system and introduction a new social editing.

VATAN (Fatherland). - The same like a “Kurşun” and “Sungu”, “Vatan” has been forbidden because of its “sharpen” texts. It was released at 1908 year and it was printed in the International stabilishment. It was released once a week and the texts were often with social-political character or legal. On the pages of the newspaper there were often a critics wich were related on the feudal order of the Osmanlian state. The newspaper also printed texts related of the politic on the other contries towards Osmanlian Impery, than for dially events in the country and board. The editor in charge of this newspaper (1908 year), it is not known, because it is not mentioned nowhere. There is no doubt that with the newspaper were collaborated young journalists who belonged to the Young Turk movement, Ittihad ve Terraki. According to the newspaper “Zaman” wich was releasing in Solun, the main editor was Mehmed Hasib. Because of the visitation of Bitola by the Sultan Mehmed Reshad V, there was printed a exceptional number of the newspaper. The newspaper had 4 pages, in 3 columns with format 40x27 cm. In that period of time in Bitola except daily newspapers, there were printed scientific and similar magazines. One of them was “Husun ve Şiir” (Beauty and poetry). Literary, artistic, philosophical and social magazine. The founders were H.Hisni and A.Suphi. It was printed once in a 15 days, in the stabilishment “Neyyir-i Hakikat”. The first number was released in 1325 (1907/08) year. For the first three articles the editor in charge was Ismail Haki, and from number 4 to number 8, was Abdulah Fejzi. The numbers 1,2,3 and 4 were printed in Bitola, and from 4 to 8 were printed in Solun (in the stabilishment - proprety of the craftsmanship school “Mithat Paşa”). The format of the magazine was 27x18,5 cm with 16 pages in 2 columns, and there were illustrations also. From number 9, this magazine changes its name and releases under the name “Genç Kalemler” (Young pens), but in another city - Solun.

ELHAN (Songs, melodies). - Another magazine that was realized in Bitola, and it was printed in the International stabilishment - "Elhan". It was printed every second Thursday. The editor in charge was Ilijas Madzid and the publisher was Ahmed Hamdi. The magazine had 16 pages in 2 columns with format 29x20 cm.

In Bitola were realized only three numbers. With the transporting of the publisher in charge Ilijas Madzid in Istanbul, this magazine continued to be printed there. There were published 21 articles total. The magazine "Elhan" belongs to the type of more serious and usefull magazines wich was released in the Vilaet of Bitola.

BIBLIOGRAPHY – KAYNAKÇA

Hodza, Serafedin ; *Balkanlar Vilayetlerinde Osmanli Basini*. Cevren No 14, Pristina, 1977

Iskit, Server ; *Turkiuede Madbuat Idareleri ve Politikolari*, Istanbul, 1943, 147.

Eren, İsmail ; *Turska stampa u Jugoslaviji*, Prilozi za orientalnu filologiju, XIV- XV, Sarajevo 1969, 364

Eren, İsmail ; Magazine Bahçe (Solun). Год. I, св.2, 25 VIII 1325, бр.52.

Kjoropanovski, Boris ; *Bitola through centries*, Bitola, 1986 r. 75.

Salname-i Vilayet-i manastir, II 1293 (1876g.), 103

In the National Library of the University "St. Kliment Ohridski" exists salname for 1292 (1875)year.; 1311 (1893) and 1314 (1896)year.;

All of the salname-i in Bitola could be founded in the library Millet Kütüphanesi in Istanbul, and for 3 years in the National Library of the University "St. Kliment Ohridski" in Skopje

National library in Ankara. All of the articles of the newspaper "Kursun" (also in the library Hakki Tarik-us in Istanbul).

Newspaper "Zaman" (Solun), year IV, 198, 25 rebiulevvel 1294.

Newspaper "Monastery" n. 1124, 5 safer 1325 (1907)

MAKEDONYA – GOSTİVAR YÖRESİ TÜRK AĞZINDA İSİM ÇEKİM EKLERİ

Doç. Dr. Nazim İBRAHİM*

ÖZET

Makedonya'nın batısında, Gostivar yöresinde konuşulan Türk ağzının isim çekim (işletme) ekleri bu araştırmanın esas konusunu teşkil etmektedir. İsim çekim ekleri araştırmamıza konu olan bölgenin ağzında, Türkiye Türkçesi ile karşılaştırıldığında farklılık göstermektedir. Kendi bölge ağzım olan Gostivar yöresi Türk ağzı, bölgemizde konuşulan Gostivar, Vrapçište, Aşağı Banisa, Yukarı Banisa ve Zduyne ağızlarından ibarettir. Sözü geçen ağızları bir başlık altında almamızın sebebi, bu ağızları birbirinden ayıracak büyük bir farklılığın olmadığından kaynaklanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Gostivar, İsim Çekim Ekleri, İyelik Ekleri.

INFLECTIONAL (BUSINESS) ATTACHMENTS CONSTITUTES THE MAIN SUBJECT THE REGION OF GOSTIVAR - MACEDONIA

Asst. Prof. Dr. Nazim İBRAHİM*

ABSTRACT

Macedonia to the west of the mouth of the Turkish-speaking region of Gostivar inflectional (business) attachments constitutes the main subject of this investigation. Name suffixes that are subject to investigation at the mouth of the region, compared with Turkey Turkish vary. Gostivar region with its own territory Turkish mouth of my mouth, speaking region of Gostivar, Vrapçište, Banisa Down, Up Banisa and Zduyne consists of the mouth. Us to mention under a heading because their mouths, these mouths to separate from each other due to a big difference there.

Key Words: Gostivar, Noun Suffixes, Possessive its Annexes.

---

* Makedonya - Üsküp "Kiril ve Methodiy" Üniversitesi, Filoloji Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi, nazimvr@gmail.com

GİRİŞ

Dil, insanlar arası iletişimin sağlanması için kullanılan özel bir anlaşma sistemidir. Her kavmin kendi dili vardır, dolayısıyla dünyadaki kavim sayısınınca dil var demektir. Dünyada ölü veya yaşayan 3000'in üzerinde dil bulunmaktadır.¹ Yeryüzünde konuşulan ve yazılan diller genellikle köken ve yapı akrabalığı olmak üzere iki sınıfa ayrılmıştır. Köken akrabalığı bakımından Türkçe Altay dilleri ailesine girer. Yapı akrabalığı bakımından dünya dilleri üç gruba ayrılır: Tek heceli, çekimli ve eklemeli diller. Yapı akrabalığı bakımından Türkçe eklemeli dildir. Eklemeli (bağlantılı, agglutinative) dillerde sabit kalan tek veya çok heceli kelime kökleri ile bunlara eklenen çeşitli ekler vardır. Bu diller ön ekli veya son ekli olabilirler. Yani ekler bazan başa, bazan sona getirilir.² Türkçede ön ekleme yoktur, ekler her zaman kök ve gövde sonuna getirilir. Türkçe son ekli eklemeli bir dildir.

Ekler tek başına kullanılmaz ve bir anlam ifade etmezler. Kelimenin sonuna eklenen bu ekler, kökle kaynaşarak kelimedeki anlam veya görev değişikliği yapar. Türkçede ekler iki kısma ayrılır. Köklerden gövdeler yapan ekler yapım ekleri ve kök ve gövdelere işlevlik veren ekler çekim (işletme) ekleri.

Cümlede adlar ile adlar veya adlar ile fiiller arasında geçici ilişkiler kuran ekler çekim ekleridir. Türkiye Türkçesinin çekim ekleri çokluk, iyelik, aitlik, soru ve ad çekimi ekleridir.³ Çekim ekleri kelime kök ve gövdesine işlevlik kazandırır, anlamda bir değişiklik yapmaz ve yapım eklerinden daha kapsamlıdır. Hem isim kök ve gövdelerine, hem de fiil kök ve gövdelerine gelebilirler. Kullanılış bakımından çekim ekleri fiil çekim ekleri ve isim çekim ekleri olmak üzere iki gruba ayrılır.

Türkçede fiil çekimi, fiil kök ve gövdelerine eklenen şekil ve zaman (kip), şahıs ve soru ekleriyle karşılanır.⁴ İsim çekimi (işletme) ise, çokluk, iyelik, aitlik, durum ve soru ekleriyle yapılır.

1 Prof. Dr. Zeynep Korkmaz, *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*, TDK Yayınları: 827, Ankara, 2007, s. LXI.

2 Prof. Dr. Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, 21. Baskı, Bayrak (Basım/Yayımlar/Tanıtım, İstanbul 1993, s. 7.

3 Korkmaz, age., s. 256.

4 Korkmaz, age., s. 25.

Makedonya Türk ağızlarında isim çekim ekleri⁵ bugüne kadar birkaç yerli Türkolog tarafından incelenmiştir. Kosova Türk ağızlarında ise bu konuyla ilgili geniş bilgi Süreyya Yusuf⁶, Nimetullah Hafız⁷ ve Suzana D. Canhasi⁸ tarafından verilmiştir.

Gostivar yöresi Makedonya'nın batısında bulunur. Yöre ağzının ses, şekil ve cümle yapısında bölgede konuşulan Makedoncanın ve Arnavutçanın etkisi görülür. Bu etki, oldukça kuvvetlidir.

Makedonya'nın diğer Türk ağızlarında olduğu gibi, Gostivar yöresi Türk ağzında da ünlü uyumlarındaki bozukluklar, kelime kökünde ve kök veya gövdeye gelen eklerde de görülmektedir.

Gostivar yöresi Türk ağzında yazı dilimizdeki gibi hemen hemen bütün isim çekim eklerinin kullanıldığını görürüz. Ancak, bazı ekler yazı dilimizdeki şekilleriyle kullanıldıkları halde, bazıları ses değişmelerine uğramış ve bölgenin ağız özelliklerini oluşturmuşlardır. Bu özellikler, eklerde ses değişmesi, ses düşmesi ve bazı isim çekim eklerinin kullanım dışı olması şekillerinde belirlenirler.

Bu bildiriye, yöre ağzında kullanılan isim çekim eklerinin varlığını tespit etmeye ve örneklerle göstermeye çalıştık. Bildirimizde isim çekim ekleriyle ilgili verilen örneklerin çoğu 1995-1996 yıllarında yöre ağzıyla ilgili derlediğimiz ve yazıya aktardığımız metinlere dayanır.⁹ Bildirinin devamında Gostivar Yöresi Türk Ağzı yerine GYTA kısaltması kullanılacaktır. GYTA'nda tespit edebildiğimiz isim çekim eklerini şöyle sıralayabiliriz:

---

5 János Eckmann, "Dinler (Makedonya) Türk ağzı," TDK Yayınları:183, TDAY Belleten 1960, Ankara 1988. s. 198-200;

Hamdi Hasan, "Kalkandelen Türk Ağzı", Sesler, yıl XIX, sayı 173, Üsküp (Şubat 1983), s. 121-122; Nazim İbrahim, *Valandova Yöresi Türk Ağzı*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, "Aziz Kiril ve Metodiy Üniversitesi, "Blaje Koneski" Filoloji Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Üsküp 2007, s. 200-222 ve Oktay Ahmed, *Morfosintaksa Na Turskite Govori Od Ohridsko-Prespanskiot Region*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, "Aziz Kiril ve Metodiy Üniversitesi, "Blaje Koneski" Filoloji Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Üsküp 2004, s. 52-76.

6 Süreyya Yusuf, *Prizrenski Turski Govor*, Yedinstvo Priştine 1987, s. 88-90.

7 Nimetullah Hafız, "Kosova Türk Ağızlarında Çekim Ekleri", Dil Dergisi, Sayı 21, Temmuz 1994, Ankara, s. 29-38.

8 Suzana D. Canhasi, *Kosova-Makedonya Türk Ağızlarında Yapım ve Çekim Ekleri*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Kosova, Priştine Üniversitesi, Filoloji Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Priştine 2004, s. 40-74.

9 Nazim İbrahim, *Vrapçiste ve Çevresi Türk Ağzı (Makedonya)*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü – Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı (Yeni Türk Dili), Ankara 1997, s. 70-76.

Çokluk Eki (+IAr)

İsimlerin çokluk şekillerini yapan ek, çokluk ekidir. Bu ek, Eski Türkçenin ilk yazılı belgelerinden beri kullanılan eklerden biridir.¹⁰ Gramerlerde bir çekim (işletme) eki olarak değerlendirilen çokluk eki yöre ağzında (-IAr)'dır. Kapalı heceli ve a, e açık heceli isimlerde çokluk eki uyuma aykırı düşmez. Örnekler: *traplar (arıklar), camlar, argatlara (ırgatlara), eşekler, sepetlerlen (sepetlerle), yıldızlar, kızlar, işler, bitler, otlar, yollar, buzlar, omuzlar, üzümler, güzler (gözler); oumalar (elmalar), akrebalar (akrabalar), babalar, kaveler (kahveler), egebeleri (heybeleri), tezeler (teyzeler) vb.*

GYTA'nda, çokluk eki ince ünlü isimlerde ünlü uyumuna uyar. Örnekler: *tütünler, ineklerlen (ineklerle), misirleri (mısırları), şişeler, süriler (sürüler), içkiler, yemekler, difler (devler), tikenler (dikenler), üliler (ölüler), küpriler (köprüler), öküzler (öküzler) vb.* Yazı dilinde -ı, -u ünlüsüyle biten birden fazla heceli isimlerde, sözü geçen ünlülerin yerine yöre ağzında genellikle -i ünlüsü gelir. Bu ince ünlüden sonra isme gelen çokluk eki ünlü uyumuna uymaz ve hep kalın -lar şekliyle gelir. Örnekler: *yapılar (yapılar), kapılara (kapılara), zanaatçılar (zanaatçılar), yapagılar (yapağılar), kaysılar (kaysılar); avlilar (avlular), tapılara (tapulara), yavrular (yavrular), havlilar (havlular) vb.*

Yöre ağzında çokluk ekinin ünlü uyumuyla ilgili önemli bir özelliği vardır. Ekin bu özelliğiyle fiil çekimlerinde karşılaşırız. Bu ek, dilekşart kipinin dışındaki diğer fiil çekimlerinde hep ince -ler şekliyle geldiği görülür.¹¹

¹⁰ Çokluk eki üzerine vazla bilgi için bkz., A. Cevat Emre, "Türkçede çoğul belgesi -ler'in etimolojisi üzerine bir araştırma", Türk Dili-Belleten 5-6 (1940), s. 37-44.

¹¹ Bu konuyla ilgili fazla bilgi için bkz., Nazım İbrahim, *Vrapçište ve Çevresi Türk Ağzı (Makedonya)*, s. 15.

1. İyelik (Sahiplik) Ekleri

İyelik ekleri, ismin karşıladığı nesnenin kime veya neye ait olduğunu belirtir. Sahiplik gösteren ve isimler ile isimler arasında ilgi kuran eklerdir. GYTA’nda iyelik ekleri Türkiye Türkçesindeki iyelik eklerinden farklıdır. Bölge ağızındaki iyelik ekleri aşağıda verdiğimiz çizelgede en iyi bir şekilde görülebilir.

ÇİZELGE

Son sesi ünlü ile biten kelimeye				Son sesi ünsüz ile biten kelimeye						
		aga	dere	kari	su	baş	ev	ok	kıs	süt
Teklik	1.ş.	aga-m	dere-m	kari-m	su-y-um	baş-ım	ev-ım	ok-um	kız-ım	süt-üm
	2.ş.	aga-n	dere-n	kari-n	su-y-un	baş-ın	ev-in	ok-un	kız-in	süt-ün
	3.ş.	aga-si	dere-si	kari-si	su-i	baş-i	ev-i	ok-i	kız-i	süt-i
Çokluk	1.ş.	aga-mıs	dere-mıs	kari-mıs	su-y-umus	baş-ımıs	ev-ımıs	ok-umus	k ı z - ımıs	süt-ümüs
	2.ş.	aga-nıs	dere-nıs	kari-nıs	su-y-unus	baş-ınıs	ev-inıs	ok-unus	k ı z - ınıs	süt-ünüs
	3.ş.	aga-lar-i	dere-ler-i	kari-lar-i	su-lar-i	baş-lar-i	ev-ler-i	ok-lar-i	k ı z - lar-i	süt-ler-i

Çizelgeden hareketle diyebiliriz ki, GYTA’nda iyelik ekleri ünlü uyumlarına aykırı düşer.

Hem ünlüyle hem de ünsüzle biten kelimelerde 3. şahıs teklik iyelik eki sadece -si ve -i şekilleriyle geldiği görülür. Dolayısıyla, bölge ağızında büyük ve küçük ünlü uyumuna aykırı durumlar ortaya çıkar. Örnekler: *eti*, *pazari (pazarı)*, *kabugi (kabuğu)*, *işi*, *babasi (babası)*, *çeizi (çeyizi)*, *kardaşi (kardeşi)*, *çivisi*, *sırçasi (sırçası)*, *bardağı*, *üküzi (öküzü)*, *kışi (kışı)*, *tuzi (tuzu)*, *tozi (tozu)*, *radiosi (radyosu)* vb.

Son hecesi yuvarlak ünlülü olan kelimelerde 1. ve 2. şahıs çokluk iyelik ekleri uyuma ters düşmüyor. Örnekler: *A bizim kanalın vardır do-govorumus. (Bizim kanalın ise, anlaşmamız vardır.)*. *Bizim küvümüs da i durumdadır. (Bizim köyümüz daha iyi durumdadır.)*, *Demek çok ağırdır şiumis, durumumus. (Demek, şeyimiz durumumuz çok ağırdır.)*. Konuyla ilgili ek olarak şu örnekleri de verebiliriz: *yolumus (yolumuz)*, *güzünüs (gözünüz)*, *süzünüs (sözünüz)*, *odununus (odununuz)*, *otunus (otunuz)*, *oyunus (oyunuz)* vb.

Kelimelerin son hecesi yuvarlak ünlülü ise, 1. ve 2. şahıs teklik iyelik ekleri ünlü uyumuna uyar. Örnekler: *Ben der, bir lâze üğretürürüm senin çocuguni. (Ben der, senin çocugunu kısa zamanda öğretirim.); Kral yollar haber, ne istersen verecim, çocugumi çeviresin. (Kral haber gönderir, çocugumu çevir, istediğini vereceğim); üküzüüm (öküzüm), topuzum, karpuzun, süzüün (sözün) vb.*

Son hecesi düz, ince ünlüyle biten kelimelerde 1. ve 2. şahıs teklik iyelik ekleri ünlü uyumuna aykırı düşer. Örnek olarak: *yüregimdir (yüreğimdir), işim (işim), belimi (belimi); Bak olaydı sen yerinde işin salmazdın. (Bak, senin işin yerinde olsaydı, salmazdın (terk etmezdin.), elinden (elinden), Nedir son isteğin? (Son isteğin nedir?), yerimde (yerimde) vb.*

Kelimelerin son hecesi ince, düz ünlülü ise, 1. ve 2. şahıs çokluk iyelik ekleri ünlü uyumuna uymaz: *paremis (paramız), dedemis (dedemiz), camimis (camimiz), âdetlerimizle (âdetlerimizle), kavenizi (kahvenizi).* Konuyla ilgili şu örnekleri de verebiliriz: *derenis (dereniz), eviniz (eviniz); baçenis (bahçeniz), derinis (deriniz), kaleminis (kaleminiz) vb.*

İnce ünlülü kelimelerde 3. şahıs çokluk iyelik eki -leri şekliyle gelir ve ünlü uyumun ters düşmez. Örnekler: *Pareleri var idi onların. (Onların paraları vardı.).* Konuyla ilgili şu örnekleri de verebiliriz: *evleri, küvleri (köyleri), tefterleri (defterleri), üzümleri, işleri vb.* Kalın ünlülü kelimelerde ise, ünlü uyumuna ters bir şekilde hep -lari biçimiyle geldiği görülür. Örnekler: *Cenazey mezara koyanlar en yakınlari ogullari var ise, çocuklari var ise, onlar cenazey mezarına koyar. (Cenazeyi mezara koyanlar en yakınları, oğulları varsa, çocukları varsa, onlar cenazeyi mezara koyar.); Var imiş koyunlari onların. (Onların koyunları varmış.); İsmet'in, Eşref'in analari. (İsmet'in, Eşref'in anaları.); ovalari (ovaları), başlari (başları), agaçlari (ağaçları), saşlari (saçları), yollari (yolları) vb.*

2. Aitlik Eki (+ki)

İyelik veya aitlik bildiren bir ektir. GYTA'nda aitlik eki ünlü uyumuna uymaz ve daima -ki şekliyle kullanılır. Örnekler: *sırtlarındaki, evdeki, karşıki (karşıkı), bu geceki, sonki, şindiki (şimdiki), soraki (sonraki), ovadaki, yüzündeki v.b.* Türkiye Türkçesinde *düinkü, bugünkü* şeklinde kullanılan kelimeler, yöre ağzında *düinki, bugünki* olarak daima -ki ünlüsüyle telâffuz edilir.

3. Durum (Hal) Ekleri

İsim çekim ekleri, cümlede isimler ile fiiller arasındaki geçici anlam bağlarını kurmak üzere adların girdiği durumları karşılayan eklerdir. Türkiye Türkçesinde başlıca isim durumları ve bunları karşılayan çekim ekleri şunlardır:

- 1) Yalın (Nominatif) durumu
  - 2) İlgi (Genitif) durumu eki: +In/+Un; +nIn/+nUn
  - 3) Yükleme (Akkuzatif) durumu eki: +(y)I, +(y)U
  - 4) Yönelme (Datif) durumu eki: +(y)A
  - 5) Bulunma (Lokatif) durumu eki: +DA
  - 6) Çıkma (Ablatif) durumu eki: +Dan
  - 7) Vasıta (İnstrumental) durumu eki: +(y)IA+(y)IE < ile)
  - 8) Eşitlik (Ekvatif) durumu eki: +CA
- GYTA'nda durum ekleri şöyledir:

1) Yalın (Nominatif) durumu

İsimlerin eksiz durumudur. Örnekler: *agaç (ağaç), bogdai (buğday), yagmur (yağmur), güs (göz), ot, kalem, kapi (kapı), koyşi (komşu), ürti (örtü), yavri (yavru) vb.*

2) İlgi (Tamlayan, Genitif) durumu eki: +In/+Un; +nIn/+nUn

Bu ek ismi sahiplik, ilgi durumuna sokar. İsmi isme bağlar ve isim tamlamaları yapar. Bölge ağzında ilgi (tamlayan) durumu -ın, -un, -ün; -nın, -nun, -nün eklerin getirilmesiyle kurulur. Kelimelerin son hecesi düz ünlülü ise, ilgi durumu eki ünlü uyumuna aykırı düşer.

Ünsüzle biten kelimeye -ın, ünlüyle biten kelimeye ise ekin -nın şekli gelir. Örnekler: *padişanın çocuğı (padişahın çocuğı), senin korkından (senin korkunda), mutfağın kapisini (mutfığın kapısını), balığın kursağına (balığın kursağına), kuzunun nenesi (kuzunun anası), kızın başını (kızın başını), o zenginlerin adlarını (o zenginlerin adlarını), bir babanın üç tene çocuğı (bir babanın üç tane çocuğı), interesti dünyanın (dünyanın menfaati), insanın aklını (insanın aklını), gecenin vaktında (gecenin vaktinde) vb.*

Kelimenin son hecesi yuvarlak ünlülü ise, ilgi durumu eki -un, -ün; -nun, -nün biçimleriyle gelir. Örnekler: *onun kükünde (onun kökünde), bunun koli (bunun kolu), hep küvün çocukları (hep köyün çocukları), çocuğun da koymuştur adını (çocuğun adını da koymuştur), armudun islasını (armudun iyisini), kurtun ensesi (kurtun ensesi) vb.*

3) Yükleme (Belirtme, Akkusatif) durumu eki: +(y)I, +(y)U

Bu ek ismi yükleme durumuna sokar ve fiile bağlar. İsmi bu durumuna nesne durumu da denir. Yapılan hareket bir nesne üzerinde gerçekleşir. Yükleme durumu eki sadece geçişli fiillerle kullanılır. GYTA'nda yükleme durumu eki ünlü uyumuna uymaz ve yalnız -i şekliyle gelir. Örnekler: *tapşani yerler (tavşanı yerler), şeyleri hep indirirler (eşyaları hep indirirler), tutardık ekmeği (ekmeği tutardık), teneşiri yollarlar (teneşiri yollarlar, götürürler), severmişler gezmeği (gezmeği severmişler), otlatırdık inekleri (inekleri otlatırdık), o çocuğu alacak (o çocuğu alacak) bali (balı), koinlari (koyunları) oni (onu), kızı (kızı), yüzüğü (yüzüğü), güzi (gözü) vb.*

Ünlüyle biten kelimelere yükleme durumu eki getirildiğinde, araya koruyucu -y- ünsüzü girer. GYTA'nda bu koruyucu ünsüzünden sonra gelen yükleme durumu eki genellikle düşer. Örnekler: *kışçey aqlatırır (kızcağızı aqlatır), parey getirir (parayı getirir), almış çapay (çapayı almış), kocay (kocayı), hocay (hocayı), oumay (elmayı), sofray (sofrayı), baçey (bahçeyi), babay (babayı), Mustafa'y (Mustafa'yı), parey (parayı), anney (anneyi), kışçey (kızcağızı), Evropa'y (Avrupa'yı), dünyay (dünyayı) vb.*

4) Yönelme (Datif) durumu eki: +(y)A

İsmi yaklaşıma ve yönelme ifadesiyle fiile bağlayan durumdur. Yönelme durumu eki aynı zamanda isimleri edatlara bağlayan bir ektir. GYTA'da yönelme durumu -a, -e ekiyle karşılanmaktadır. Örnekleri şunlardır: *em giderdiler evlerine (ve evlerine giderdiler), kabristana götürürsük (kabristana götürürüz), mezara koyanlar, giderler bir gün ovaya (bir gün ovaya giderler), Debre'e gidesın (Debre'ye gidesin), verir bain rızk bize (herhangi rızk bize verir), em salırsık sui traplara (ve suyu arıklara salırsız), ayagina basmamak (ayağına basmamak), em gelir eve (hem eve gelir), giderler kadia (kadiya giderler) vb.*

5) Bulunma (Lokatif) durumu eki: +DA

Bu ek fiildeki oluş ve kılışın yerini gösterir. İsmi bulunma şeklini yapar ve ismi fiile bağlar. Yöre ağzında bulunma durumu -da, -de; -ta, -te ekleriyle yapılır. Örnekler: *tsrepnada (toprak tepside), çekmecedede, dagda (dağda), bir amamcıkta (bir hamamcıkta), kasapta, em arette (hem ahirette), sutta (mahkemede), sokakta, dayoda (dayıda) mektepte, süzde (sözde), ağızda (ağızda), yaprakta, Gostivar'da, gükte (gökte), yazıda (yazıda) vb.*

6) Çıkma (Ablatif) durumu eki: +Dan

Bu ek ismin çıkma, uzaklaşma durumunu ifade eden bir ektir. GYTA'nda çıkma durumu -dan, -den; -tan, -ten ekleriyle gösterilir. Örnekler: *bunarlardan (pınarlardan), çeşmelerden, kuyrugundan (kuyruğundan), ateşten, pazardan, başımdan, senden, etten, ufaktan, süttten, maldan, eskiden, üstünden, Üsküp'ten, kasaptan, kuzidan (kuzudan) vb.*

7) Vasıta (İnstrumental) durumu eki: +(y)IA(+(y)IE < ile)

Adın belirttiği varlık veya nesnenin fiildeki oluş ve kılışta vasıta olarak kullanıldığını veya birliktelik ifade ettiğini gösterme durumudur.¹² GYTA'nda daima -le şekliyle gelir. Örnekler: *babayle (babayla), arabayle (arabayla), odunle (odunla), kızle (kızla), otle (otla), topraklarla (topraklarla), etle, sütle, cevizle vb.*

8) Eşitlik (Ekvatif) durumu eki: +CA

Eşitlik ve benzerlik ifade eder. Gramerlerde bir durum eki olarak değerlendirilen, aslında zarf ve bazen de sıfat yapan +CA eki GYTA'da çok az kullanılır. Bu ekin yerine yöre ağzında fazla -le, gibi edatları ve nısı soru sıfatı gelir. Örnekler: *aylarla (aylarca), satlarla (saatlerce), binlerle (binlerce); insan gibi (insanca), kurnaz gibi (kurnazca); nısı hayvan (hayvanca), nısı tilki (tilkice), nısı çocuk (çocukça) vb.*

4. Soru Eki (mI/mU)

Bu ek isimleri soru yoluyla belirleyip fiilere bağlayan bir işletme ektir. GYTA'nda soru eki çok nadir görülür. Kullanıldığında ünlü uyumuna aykırı ve sadece mi şekliyle geldiği görülür. Örnekler: *eve mi gelmiş?, bana mi vermiş? (bana mı vermiş?) vb.*

Yöre ağzında soru ekinin yerine genellikle Arnavutçadan alınmış a soru eki kullanılır ve kelimenin önüne getirilir. Örnekler: *A dır zengin? (Zengin midir?), A satnaaldın pali? (Pahalı mı satın aldın?), A idi güzel çocuk? (Güzel çocuk muydu?) vb.*

---

¹² Korkmaz, age., s. 317.

KISALTMALAR ve İŞARETLER

age. - adı geçen eser

bk. - bakınız

GYTA - Gostivar Yöresi Türk Ağzı

s. - sayfa

ş. - şahıs

TDAY – Türk Dili Araştırmaları Yıllığı

TDK - Türk Dil Kurumu

KAYNAKÇA - BIBLIOGRAPHY

AHMED, Oktay, *Morfosintaksa Na Turskite Govori Od Ohridsko-Prespanskiot Region*,

Yayımlanmamış Doktora Tezi, “Aziz Kiril ve Metodiy Üniversitesi, “Blaje Koneski” Filoloji Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Üsküp 2004.

CANHASI, D. Suzana, *Kosova - Makedonya Türk Ağzlarında Yapım ve Çekim Ekleri*,

Yayımlanmamış Doktora Tezi, Kosova: Priştine Üniversitesi Filoloji Fakültesi – Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, 2004.

ECKMANN, János, “Dinler (Makedonya) Türk ağzı,” TDK Yayınları:183, TDAY Belleten 1960, Ankara 1988.

EMRE, A. Cevat, “Türkçede Çoğul Belgesi -ler’ in Etimolojisi Üzerine Bir Araştırma”, Türk Dili-Belleten 5-6 (1940).

ERGİN, Muharrem, *Türk Dil Bilgisi*, 21. Baskı, Bayrak (Basım/Yayımla/Tanıtım, İst. 1993.

HAFIZ, Nimetullah, “Kosova Türk Ağzlarında Çekim Ekleri” Dil Dergisi, Sayı 21, Temmuz 1994, Ankara.

HASAN, Hamdi, ”Kalkandelen Türk Ağzı”, Sesler, yıl XIX, Sayı 173, Şubat 1983, Üsküp.

İBRAHİM, Nazim, *Vrapçište ve Çevresi Türk Ağzı (Makedonya)*, Yayımlanmamış Yüksek

Lisans Tezi, A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü – Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı (Yeni Türk Dili), Ankara 1997.

İBRAHİM, Nazim, *Valandova Yöresi Türk Ağzı*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, “Aziz Kiril ve Metodiy Üniversitesi, “Blaje Koneski” Filoloji Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Üsküp 2007.

KORKMAZ, Zeynep, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, TDK, Ankara 1992.

KORKMAZ, Zeynep, *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*, TDK Yayınları: 827, Ankara, 2007.

Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2005, 10. Baskı.
Yazım Kılavuzu, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2005, 24. Baskı.

JUSUF, Sureja, *Prizrenski Turski Govor*, Priştina: Jedinstvo, 1987.

ATATÜRK'ÜN ÇOCUK SEVGİSİ

Doç. Dr. Mahmut ÇELİK*

ÖZET

Atatürk'ün çocuklara karşı beslemiş olduğu sevgiyi ne yazık ki keşfedilmedi. Atatürk törenlerde, yorgun, heyecansız, düşüncelerle dolu, çocukluğunu yitirmiş, yılmış insanlarca yıpratıldı, ondaki coşku ve heyecan ne yazık ki tam yorumlanamadı. Onu, ona yakışacak biçimde anmayı, yorumlamayı bilemedik. Atatürk'ü sadece İstiklal Harbi ve devrimleriyle ilgili bir fenomen olarak göstermeye çalışıldı. Belki başka ülkelerin de millî kahramanları olmuştur ama, çocuklarla ilgili bir fenomen başka hiç bir ülkeden çıkmamıştır. Hakkında yazılmış binlerce kitap içinde bu konuda yazılmış kitap sayısı ancak birkaçını gösterebiliyoruz.

Anahtar kelimeler: Atatürk, çocuk, sevgi, edebiyat

LOVE OF ATATURK FOR CHILDREN

Asst. Prof. Dr. Mahmut ÇELİK

ABSTRACT

Sadly, the scientists have not discovered the love of Ataturk for children in details. In the ceremonies Ataturk is always shown as tired, unexcited, full of thoughts, lost in his childhood, defeated and destroyed by people, therefore, it's sad to say but we are not fully familiar with his enthusiasm and excitement. In the literary works Ataturk is shown as phenomenon, great revolutionary and fighter for independency. Maybe other countries have their own national heroes as well, but there isn't such a phenomenon that demonstrated as much closeness with children in none of the other countries. Thousands of books are written in his name, but sadly, only few of them are related to the love for children.

Key words: Ataturk, children, love, literature

* Makedonya – İştup “Gotse Delçev” Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Öğretim Üyesi E-mail: mahmut.celik@ugd.edu.mk

Atatürk'ün Çocuk Sevgisi

Çocuk denildiği zaman farklı tanımlar yapabiliriz. Çocukluk hepimizin bir dönem yaşadığı ama yaşarken belkide farkında olmadığımız, bundan mada doğum ile yetişkinlik arasındaki dönem olmanın ötesinde bir anlama da sahiptir.

Çocukları hiçbir zaman gözümüzde küçük görmemeliyiz ve onları hiçbir zaman hafife almamalıyız. Çünkü çocuklar millet hayatı için en mühim unsurdurlar. Çocuk olabilmek, çocuk kalabilmek: Yeni, yaratıcı, meraklı, araştırmacı olmanın eşiğinde durmaktır belki, “içimizdeki çocuk kavramı” Kitap okunarak çocuk olunmaz. Çocukluk bir karakterdir. Elbette, bir ölçüde edinilebilir, İnsan çocukluğu keşfedebilir, ona ulaşmaya çabalayabilir ancak Çocuk, özgürlük ister, bağımsızlık. Ruh bağımsızlığına erişemeyenler çocuk olamazlar. Boynu bükük, bağımlılığı alışkanlıklarla yaşayan insanlar haline gelirler.

Milletlerin yok olma yada bozulma, çocuklarını yabancı ellere ve yabancı kültürlerle terketmemeğe ve onların özlerini korumaya bağlıdır. Bu doğrultuda çağımıza adını altın harflerle yazdıran Önderimiz Atatürk, ölümünden bu yana her yönüyle araştırılmış, fakat çocuklara karşı olan sevgisini ne yazık ki pek az bahsedilmektedir oysa O, çocuklar hakkında öğrenilmesi, tanınması gereken daha çok yönlü bir liderdir.

Atamız çocuk konusunda büyük bir hassasiyet göstermiştir. Atatürk, yaşamı boyunca tüm sevdiklerine hangi yaşta olursa olsun “çocuk” diye seslenmiştir. Onun sözlüğünde çocuk sevgi demekti, etrafında hep çocukları görmek istemistir; çocuk onun gözünde saflığı ve dürüstlüğü, temizliği temsil etmiştir. Sabiha Gökçen, Atamızın bu özelliğini, bir konuşmasında şöyle anlatmıştır: Bizim yetişmemizde ise dikkat ettiği hususlar, yalan söylemememiz, dürüst ve ciddî olmamız, dedikodu yapmamamız ve başkalarını çekiştirmememizi, insanlarla ilişkilerimizin temelini saygı ve sevgiye dayanmasını isterdi. Yine aynı şekilde, Hasan Rıza Soyak Atatürk ün bu özelliğini anlarında şöyle anlatır: Çocukluk ne güzel şey.. deyiş şunları ekler: Çocuklar ne güzel, ne tatlı yaratıklar değil mi? En çok hoşuma giden halleri nedir bilir misin? İkiyüzlü olmamaları, bütün istek ve duygularını içlerinden geldiği gibi açıklamaları.

Çocukluk günlerinden söz ederken Çankaya da yakınlarına Ben çocukken fakirdim. İki kuruş elime geçince, bunun bir kuruşunu kitaba ayırırdım. Eğer, böyle olmasaydı, bu yaptıklarımı yapamazdım demişti. ¹

¹Atatürk Albümü; Ankara, 1992, s.56

O'nun çocuğu yoktu ama içinde bitip tükenmeyen bir çocuk sevgisi vardı. Bütün Türk çocukları onun öz yavruları gibiydi. Atatürk, çocukların riyakârlık bilmeden bütün istek ve arzularını içlerinden geldiği gibi açıklamalarından çok hoşlanırdı. Son yıllarını da çok sevdiği bir çocukla geçirdi. Küçük Ülkü'yü tanımıştı. Ülkü, her zaman Atatürk'ün yanında bulunurdu. O kadar ki bazen misafirlerin yanında kucağına otururdu. Artık kimse küçük kıza kızmıyor, üstelik içten gelen bir sevgi ile küçük kızı seviyorlardı. Ülkü, çok sevimli bir kızdı. Uzaktan Atatürk'ü görünce sevinçle koşar, Atatürk'ün kucağına fırlardı. Atatürk, her zamanki tatlı sesiyle küçük kıza neşeli şeyler söyler onun kalbini elde etmeğe çalışırdı. Ülkü, onun bir parçası gibiydi. Nereye gitse yanında götürürdü. Küçük kız, hasta olduğu zaman doktorlarla beraber muayene eder, hastalığı hakkında geniş bilgi alırdı. Ülkü, bir defa tifo olmuştü. Doktorlar tifo geçici olduğu için hastanın yanına sokmak istemiyorlardı. Atatürk, hic birini dinlemezdi. Hasta, Dolmabahçe'de yattığı için her gün Florya'dan Ülkü'yü yoklamaya giderdi bulaşıcı bir hastalık olmasına rağmen onun yanında uzun uzun kalırdı. Ülkü'nün dışında ki manevi çocukları (Makbule, Afet İnan, Sabiha, Ülkü, Rukiye, Nebile, Abdurrahim, Afife, Zehra ve Mustafa) fakat bunların arsında Ülkü, Atatürk'ün çocuk sevgisinin bir simgesi olmuştü.

O VE ÇOCUKLAR ***(Şiirinden bir alıntı)***

O da bir çocuktü, çocuklar
Salıncakta sallanacak kadar çocuk
Çocukluk yaşında değil
Elli yaşında çocuktü, çocuklar!

Bir gün cephede, bir gün Meclis'te,
Ve bir gün devletin başındaydı
ama çocuklar
Her gün sizlerin yanıbaşındaydı.

Bakın, Ülkü'yü kendi elleriyle sallıyor vapurdaki salıncakta
O mutlu, Ülkü mutlu, vapur mutlu
Gözleri ışıll ışıll
Ve o da atlıyor salıncağa

*Tutamıyor içindeki çocuğu
salıyor ortalığa..
Çocuklar,
büyüklerle büyük olurdu o, sizlerle siz
küçük değil, büyük işlerin adamıydı,
biraz da sizlerle büyük oldu o
En büyük işi büyüklerle değildi
Sizlerleydi çocuklar.*

*Sizi sevdikçe mutlu olurdu
Sizlerle birlikteyken neşeli
Sizler şanslı çocuklarsınız
Çocuklar!
Yalnızlığını sizler giderdiniz onun
Sizler ki kalbini sevgiyle dolduranlarsınız.²*

Atatürk çocuklarla olduğu zaman hep çocuk gibi kendini hissetmişti ve Cumhuriyetin de çocuk kalmasını istedi. İnsanlar gibi ülkeleri de çocuk olabilirler; yaşlı, yorgun kültürler olabilir, ağır, yavaş devinen. Ben ülkenin hep çocuk olduğunu düşündüm. Cumhuriyet ruhu, Atatürk'ün ona kazandırmaya çalıştığı ruh, heyecanlı, meraklı, araştırmacı bir çocuk ruhuydu: Bilimde, sanatta, düşüncede kendini gösteren, ona giydirilmeye çalışılan özgürlüğü kısıtlayıcı giysiyi parçalayıp; yaşama kendi açısından bakabilme cesaretini taşıyan olgun çocuk ruhu.

Atatürk'ün çocuklara karşı beslemiş olduğu sevgiyi ne yazık ki keşfedemedik. Atatürk törenlerde, yorgun, heyecansız, düşüncelerle dolu, çocukluğunu yitirmiş, yılgın insanlarca yıpratıldı; ondaki coşku ve heyecan yorumlanamadı. Bayat yorumlarla Atatürk, düzleştirilmeye, yaşlandırılmaya çalışıldı, çoğu kez bilinçsizce. Onu, ona yakışacak biçimde anmayı, yorumlamayı bilemedik. Atatürk'ü sadece İstiklal Harbi ve devrimleriyle ilgili bir fenomen olarak göstermeye çalışıldı. Oysa o insanın en ileri büyüklüğü çocuklara verdiği değerinde tecelli etmiştir. Başka ülkelerin de millî kahramanları olmuştur ama, çocuklarla ilgili bir fenomen başka hiç bir ülkeden çıkmamıştır. Bizim yeteri kadar ilgi göstermediğimiz bir konudur bu.³

² <http://www.autocadokulu.com/fanclub/index.php?topic=142.0>

³ Dr. Hüseyin Karakan; Atatürk Şiirleri Antolojisi, Kültür Kitabevi, İstanbul, 1965, s. 112

Hakkında yazılmış binlerce kitap içinde bu konuda yazılmış kitap sayısı ancak birkaçını gösterebiliyoruz. Malesef Türk Dünyası da bu konular üzerinde pek çok durmadılar, Makedonya Türk şiirinde sanatçılarımız Atatürk'e karşı duydukları sevgiyi ancak şiir mısralarında yaşatabilmişlerdir.

Makedonya Türk Şiirinde Atatürk söz konusu olunca şairlerimizin çoğu Atatürk'ün cesaret, adalet, inkılap, kültür genişliği ve benzer özelliklerinin farkında olarak kabiliyetleri dahilinde, Atatürk'le ilgili şiir yazdıklarını görüyoruz. Atatürk kavramına her şair değişik açıdan yaklaşmış, ona olan bağlılık, saygı ve sevgisini kendi ifade tarzına göre anlatmaya çalışmışlar ve kendi kabiliyetleri dahilinde kelimeler vasıtasıyla resimli tasvirlerini yapmaya gayret etmişlerdir. Makedonya Türk Şiirinde Atatürk'le ilgili ilk şiir 1965 yılında İlhami Emin tarafından yazılmış ve Türkiye'de yayınlanan "Varlık" edebi dergisinde iktibas edilmiştir.⁴

Makedonya Türk Çocuk edebiyatı her ne kadar gelişmiş olsa bile sanatçılar onu ancak birkaç şiiriyle dile getirmeye çalıştılar fakat Atamıza karşı olan sevgimiz hem küçükler hem de yetişkenler tarafından çok sevildiğini hrekez biliyor. Bunu en iyi Çeltikçi'li rahmetli Hüseyin Köprülü (Malik Üska) Atatürk'e çok büyük sevgi ve saygı besleyen bir kişi idi. O'nun çok büyük bir Türk milliyetçisi olduğunu biliyorduk. Tahsili olmayan Hüseyin Amcanın, insanımızda her zaman var olan arifane sezisi ile Atatürk'ün Türk milletine yaptığı hizmetlerin farkında idi. Oğlu Ahmet'in naklettiğine göre, Hüseyin Amca hasta olduğunda doktorların "siroz" teşhisi koymalarını sevinçle karşılamış. "Ne mutlu bana Atatürk'ün hastalığına tutulmuşum" diyerek Atatürk'le aynı hastalığı paylaşmanın gururunu yaşamış.⁵

Bir Makedonyalı Türkünün Atasına ne kadar sevgi dolu bir bağ olduğunun en güzel bir kanıtıdır. Oysa Atamız ne yazık ki, içinde taşıdığı çocuk ruhuna uygun yorumlanamadı. Kültürün çocuk ruhunu harekete geçiren oyun ruhu, bilim, sanat ve düşünceyle sağlanabilirdi. Bilim insanı olabilmenin, gerçekleri keşfetme başarısının oyun oynamayı seven, düş gücü son derece gelişmiş bir çocuk ruhu ile sağlanabileceğini anlayamamıştık. Yoksul, düzensiz bir yaşamda insanlar çocuk olamıyor, çocuk kalamıyor, çok çabuk büyüyor. Çocukluğunu yaşayamamış, çocukluğa hasret insanla-

4 Doç. Dr. Fadil Hoca, Makedonya Türk Şiirinde Atatürk Kavramı, BAL-TAM, s. 14, Prizren - Kosova, 2011

5 <http://www.alpersirvan.com/huseyin-sirvan/makedonya-turklerinde-ataturk-ve-turkluk-sevgisi.html>

rın çoğunlukta olduğu bir kültürde, doğmaları sorgulayabilen, yaratıcı olma özgürlüğüne, özerkliğine sahip insanlar yetişemiyor. Yaşamı bir kocaman yük sayan, gergin, kaygılı insanların umutsuz çözüm arayışları egemen olmaya başlıyor kültüre.⁶

Atatürk çocukları çok severdi. Onun dilinde çocuk sevgi demekti. Sevdiklerine hangi yaşta olursa olsunlar “çocuk” diye seslenirdi. Ona göre çocuklar saflığı temsil ederdi ve etrafında sürekli çocuk görmek isterdi. Çocuklar Ona neşe veriyordu.

Evet, Atatürk’ün çocuk sevgisi çok büyüktü, peki ya ondan sonra gelenlerin, her fırsatta “Atam İzindeyiz!” diyenlerin çocuk sevgisi nasıldı? Atatürk’ten sonra gelen hiç bir cumhurbaşkanı, başbakan veya bir asker bir çocuğu elinden tutup da resim sergisi gezmeye götürmedi. Hiç bir cumhurbaşkanı veya başbakan çocuğu protokol sırasının en önüne oturtmadı. Hiçbir başbakan bir çocuğu salıncakta sallamadı. Bir çocuğu taşıttan kendi elleriyle indirmede. Bir yabancı konukla birlikteyken yanına çocuk almadı. Bir yetişkini dinlerken gösterdiği ciddiyetle dinlemedi. Onlarla birlikte denize girmedi, objektiflere poz vermedi. Onlarla gezintilere çıkmadı. Onlara el öptürmemelik yapmadı. Bugünün küçükleri yarının büyükleridir. “diyen, Atatürk çocuklara çok değer verir, gezilerinde okullara uğrar, ders dinler, sorular sorardı. Atatürk çocukları ülkenin geleceği olarak görüyor, onlara çok güveniyordu. Çocuklara söz hakkı verilmesini ve iyi eğitilmelelerini istiyordu. Ama o büyük insanın çocuklara yaklaşımını bu ülkenin anne babaları ve öğretmenleri bile örnek almıyor ki başkalarına örnek gösterilebilsin. Çünkü onlar da işin farkında değiller.

Bütün bunlar bir yana, 1938’den itibaren Türkiye’de veya tüm dünyada bile yetişkin, insan-çocuk insan dostluğu, arkadaşlığı diye bir şey kalmadı. Ancak bu alanda eşsiz bir örnek olarak sadece ulu önderimiz Atatürk’ü gösterebiliriz. Ama o büyük insanın çocuklara yaklaşımını bugün malesef çok az kişiler örnek alıyor...’

Atatürk’ün hayatı incelendiğinde savaş yıllarının en kötü koşullarında dahi çocuklarla yakından ilgilendiği ve birçok çocuğu koruması altına aldığı görülür. Mustafa Kemal in o zorlu savaş yıllarında, insanların açlıktan sarsıldığı günlerde dahi geleceğimiz olan çocuklarla yakından ilgilendiğini; birçoğunu koruması altına aldığı, yakın çevresinden de görürüz. Sonraki yıllarda, Kurtuluş Savaşı nın yetim çocuklarının sağlık, eğitim ve temel ihtiyaçlarının karşılanması için, günün şartlarına uygun

---

6 Prof. Dr. Ahmet İnam(MPM Anahtar-Nisan 2003-Sayfa 20)(Cumhuriyet Bilim Teknik, s. 81

bir çalışma içine girilmiştir. Memleketin çocuklarını korumayı üzerine alan Çocuk Esirgeme Kurumuna vatandaş yardımı mecburdur sözleriyle, konunun ehemmiyetine dikkat çeken Mustafa Kemal Atatürk; yurt gezilerinde bakıma ve korumaya muhtaç çocukların kaldıkları yurtları gezerek onlara hediyeler dağıtmıştır. Atatürk, bu konuda hassas olunması gerektiğini, himayesine aldığı manevi evlatlarla (Makbule, Afet İnan, Sabiha, Ülkü, Rukiye, Nebile, Abdurrahim, Afife, Zehra ve Mustafa) göstermiştir. ⁷

Sonuç

Atatürk, çocuklara olan sevgisinin en büyük tecellisi olarak, 23 Nisan 1920 de TBMM yi açmış, bu mutlu ve önemli günü Cumhuriyetimizin geleceği ve teminatı olan çocuklarımıza Milli Hakimiyet ve Çocuk Bayramı adıyla armağan etmiştir. Dünyada ilk kez bizim ülkemizde, bir çocuk bayramı kutlanmaya başlanmıştır. Bu bayram daha sonra, UNESCO nun, 1979 yılını çocuk yılı ilan etmesiyle bütün dünya çocuklarının, Türkiye çocuklarının öncülüğünde kutladı. ⁸

Atatürk`ün dinine bağlılığından kaynaklanan samimi vicdanı, onu ülkedeki her konuya eğilmesini ve duyarlı olmasını sağlamıştır. Bunun en güzel örneği de, kimsesiz, öksüz ve yetimlere karşı duyduğu sorumluk duygusudur. Osmanlı devletinin yıllardır bir çok cephede giriştiği savaşlar, özellikle de Balkan Savaşları ve I. Dünya Savaşı, çok asker kaybedilmesine ve neticede de bir çok çocuğun yetim ve kimsesiz kalmasına neden olmuştur. Savaşın getirdiği sosyal bunalımlar, büyük şehirlere göçü başlatmış; böylece bu sosyal yara büyümeye başlamıştır. Bu duruma bir çare bulmak için halkın ve devletin girişimleriyle çözüm aranmaya başlanmış; önce yetim evleri, sonra da İstanbul da Himaye-i Eftal Cemiyeti kurulmuştur. TBMM hükümeti de Mustafa Kemal in öncülüğünde 30 Haziran 1921 de bugünkü adı Çocuk Esirgeme Kurumu olan kurumun açılmasına öncülük etmiştir.

7 Prof. Dr. Ahmet İnan a.g.e. s. 82

8 Utkan Kocatürk; Atatürk,ün Hatıra Defterlerine Yazdıkları, Edebiyat Yayınevi, Ankara, 1971, s. 49

KAYNAKÇA - BIBLIOGRAPHY

Atatürk Albümü; Ankara, 1992

Engüllü, Avni; Yugoslavya Türk Halkı Şiirinde Atatürk Konusuna Bir Bakış, SESLER, sayı 230, XI 1988

Hafız, Prof. D-r. Nimetullah; Yugoslavya Türk Şiirinde Atatürk, Ankara 1983

Hoca, Doç. Dr. Fadil Makedonya Türk Şiirinde Atatürk Kavramı, BAL-TAM, Prizren - Kosova, 2011

İnam, Prof. Dr. Ahmet; (MPM Anahtar-Nisan 2003-Sayfa 20)(Cumhuriyet Bilim Teknik,

Karakan, Dr. Hüseyin; Atatürk Şiirleri Antolojisi, Kültür Kitabevi, İstanbul, 1965

Kocatürk, Utkan; Atatürk,ün Hatıra Defterlerine Yazdıkları, Edebiyat Yayınevi, Ankara, 1971

<http://www.alpersirvan.com/huseyin-sirvan/makedonya-turklerinde-ataturk-ve-turkluk-sevgisi.html>

LEHÇE VE MAKEDONCA'YA YÖNELİK KARŞILAŞTIRMALI BİR ÇALIŞMA -LEHÇE VE MAKEDONCA'DA ADLAR-

Doç.Dr. Seda KÖYCÜ*

ÖZET

Hint-Avrupa dil ailesine dahil olan Slav dilleri akraba diller olup fonetik ve gramatik yapıları ve sözcük hazneleri bakımından benzerlikler göstermektedirler. Bir batı Slav dili olan Lehçe ile bir güney Slav dili olan Makedonca'nın gramatik yapıları arasındaki temel benzerlik ve farklılıkları sözcük türleri bazında irdeleyerek ortaya koymayı amaçladığımız bir dizi çalışmanın ilk ayağını oluşturan bu çalışmada ad konusu ele alınmıştır.

Anahtar Sözcükler: Slav dilleri, Lehçe, Makedonca, gramer, sözcük türleri, benzerlikler, farklılıklar

GRAMMATICAL STRUCTURES OF POLISH LANGUAGE – A WEST SLAVIC LANGUAGE – AND MACEDONIAN LANGUAGE

Asst. Prof.Dr. Seda KÖYCÜ*

ABSTRACT

The Slavic languages which are included in the Indo-European language family are relative languages and they are similar in terms of the phonetic and grammatical structures and vocabulary. In this study which is the first step of a series of studies in which we aim to reveal the main similarities and differences between grammatical structures of Polish language -a west Slavic language- and Macedonian language -a southern Slavic language- by examining the word types, nouns are discussed and studied.

Key words: Slavic languages, Polish language, Macedonian language, grammar, word types, similarities, differences

---

* Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Leh Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

Giriş

Slav dillerinden olan Lehçe ve Makedonca'yı sözcük türleri bazında karşılaştırarak, iki dil arasındaki gramatik temel benzerlik ve farklılıkları ortaya koymak üzere yaptığımız araştırmanın ilk ürünü olan bu çalışmada adkonusu ele alınacaktır. Ancak, konuya ilişkin olarak yapılacak ilk çalışma olması bağlamında, bu çalışmada öncelikle Slav dillerine ve Lehçe ve Makedonca'nın Slav dilleri arasındaki yerine kısaca değinmek yerinde olacaktır.

Kaynaklarına göre, Ural-Altay Dilleri, Çin-Tibet Dilleri, Hint-Avrupa Dilleri, Sami-Hami Dilleri, Bantu ve Bantumsu Diller olarak sınıflandırılan¹ dünya dilleri arasında Slav dilleri Hint-Avrupa dil ailesine bağlı olup fonetik ve gramatik yapıları, sözcük hazneleri açısından benzerlikler gösterir ve Batı, Doğu ve Güney Slav dilleri olarak üç gruba ayrılır.

Bu gruplandırmada Lehçe bir batı Slav diliyken, Makedonca bir güney Slav dilidir.

Lehçe ile Makedonca arasındaki yapılan bir karşılaştırma çalışmasında, iki dil arasında gözlenen ilk ve temel fark -kuşkusuz ki- alfabelerinde ortaya çıkmaktadır; Makedonca'nın 31 harften oluşan Kiril alfabesi kullanmasına karşılık, Lehçe 32 harften oluşan Latin alfabesi kullanır. (Leh ve Makedon alfabeleri çalışmanın sonunda sunulmuştur)

Yukarıda da sözünü ettiğimiz gibi, söz konusu iki dil arasındaki gramatik karşılaştırma sözcük türleri bazında yapılmıştır. Dolayısıyla bu noktada, sözcük türlerinin her iki dildeki sınıflandırılışına değinmek yerinde olacaktır.

Lehçe'de ve Makedonca'da sözcükler ad, sıfat, adıl (zamir), belirteç (zarf), eylem, sayı, önek (önleç), ilgeç (edat), bağlaç ve ünlem olmak üzere on türe ayrılır.

---

¹ Türkçe El Kitabı, Prof.Dr. Tuncer Gülensoy, Akçağ Yayınlar, I. Baskı, Ankara, 2000, s.11

Lehçe ve Makedonca'da Adlar

Canlı-cansız varlıkları, duygu ve düşünceleri, durumları ifade eden sözcükler olan adlar her iki dilde de özel adlar, cins adlar, canlı adları, cansız adları, nesne adları, kişi adları, hayvan ve bitki adları, kavram adları, etkinlik adları, nitelik adları biçiminde niteliksel olarak sınıflandırılırken, gramatikcins ve tekil-çoğul durumda oluş yönündengramatik olarak sınıflandırılmaktadır.Adların her iki dildeki gramatik sınıflandırılışını aşağıda örneklerle irdeleyelim.

1. Gramatik cinslerine göre

Her iki dilde de adların üç gramatik cinsi vardır.

- a. Eril cins
- b. Dişil cins
- c. Nötr cins

a. Eril Adlar

Her iki dilde de sessiz harfle biterler.

Örn:

nauczyciel(erk. öğretmen), klucz (anahtar), stół(masa), Gdańsk, Marcin

учител(erk. öğretmen), ключ(anahtar), стол (sandalye), Охрид, Александар

b. Dişil Adlar

Her iki dilde de “a” harfi ile biterler.

Örn:

kobieta (kadın), matka (anne), książka (kitap), Warszawa(Varşova), Dorota,

Жена (kadın), мајка (anne), книга(kitap),Струмица, Ружа

c. Nötr Adlar

Lehçe’de “o”, “e” ya da “ę” harfi ile biterler.

Örn:

miasto(kent), ucho(kulak), oko (göz), lato (yaz), dziecko (çocuk), drzewo

(ağaç), mieszkanie (ev, daire), czytanie (okuma), morze(deniz),
imię (ad), ramię (kol), zwierzę (hayvan)

Makedonca'da "o" ya da "e" harfi ile biterler. Sayıca azdırlar.

Örn:

село (köy), уво (kulak), око (göz), лето(уаз), дрво (ağaç), име(ad),
море(deniz), дете(çocuk), шише(şişe)

Makedonca'da bazı adlar hem eril hem dişil formda kullanılabilir. Bu tür adlar sayıca çok azdır ve her iki formda halkın konuşma dilinde kullanılmaktadır.

Örn:

пепел - пепелта(kül)
сок - сокта(meuve suyu)
памет- паметта(akıl)
кал -калта(çamur)

Ancak, adların gramatikcins ayırımında her iki dilde de kural dışı durumlar gözlenir.

Kural Dışı Eril Adlar:

Lehçe'de "a" ile biterler.

Örn:

tata(baba), kierowca(şoför), kolega(erk.arkadaş), poeta(erk. şair),
meżczyzna (adam, erkek), architekta (mimar), sprzedawca (satıcı),
sługa(servis, hizmet)

Makedonca'daise "a", "o" veya "e" ile biterler.

Örn:

судија (hakem, hakim), слуга (hizmetçi, uşak), кондурација (kunduracı),
татко(baba), дедо(dede), вујко(dayı), Трајче

Kural Dışı Dişil Adlar:

Her iki dilde de sessiz harfle biterler.

Örn:

noc (gece), radość(sevinç), młodość(gençlik), powieść (roman), miłość (aşk), mysz (fare), wieś(köy), gałąź(dal), jesień(sonbahar), pamięć(bellek, anı)

ноќ(gece), радость(sevinç), младост(gençlik), вест(haber), власт(iktidar), любовь (aşk), пролет (ilkbahar), неправедност (haksızlık, adaletsizlik)

NOT: Yukarıdaki dört örnekte görüldüğü üzere, Lehçe ścharfleriyle biten adları da kural dışı dişil adlar olarak sınıflandırır, ancak, örneğin liść(yaprak), gość(konuk), teść(kayınpeder) adlarının gramatik cinsi, ścharfleriyle bitmelerine, dolayısıyla kural dışı dişil bir ad görünümü sergilemelerine rağmen, erildir. Bu durum, kural dışı durumda da bir kural dışılık gündeme getirir ki, bu, Lehçe'yi yabancı dil olarak öğrenen kişi için karmaşık ve zorlayıcı bir unsurdur.

Kural Dışı Nötr Adlar:

Lehçe'de sonu "um / ium" ile biten ve Lehçe'ye Latince'den geçmiş olan adlardır.

Örn:

centrum (merkez), muzeum (müze), akwarium (akvaryum), stypendium (burs)

Makedonca'danört cins adlarda kural dışı ad yoktur.

2. Tekil-çoğul durumda oluşlarına göre

Her iki dilde de adlar tekil adlar ve çoğul adlar olarak iki grupta sınıflandırılırlar. Bu noktada, adların çoğul duruma geçiş biçimlerinden de söz etmek gerekir.

Her iki dilde de adların çoğul duruma geçişlerinde üç farklı biçim gözlenir:

1. Tekil formunun sonuna bir harf ya da takı alması yoluyla

Örn:

Lehçe

Makedonca

noc - noce(gece-**ler**)

ноќ - ноќи (gece-**ler**)

nauczyciel - nauczyciele(erk. öğretmen-**ler**)
öğretmen-**ler**)

учител-учители(erk.

klucz - klucze (anahtar-**lar**)

клуч - клучеви (anahtar-**lar**)

chłop - chłopі (köylü-**ler**)

чай - чајеви (çay-**lar**)

pan - panowie (bey-**ler**)

стол - столови (sandalye-**ler**)

profesor - profesorowie (profesör-**ler**)

роб - робови(esir-**ler**)

powieść - powieści (roman-**lar**)

рак - ракови (yengeç-**ler**)

kolor - kolory (renk-**ler**)

знак - знаци (işaret-**ler**)

2. Tekil formunun son harfinin değişime uğraması yoluyla

Örn:

Lehçe

Makedonca

miasto - miasta (kent-**ler**)

село - села (köy-**ler**)

herbata - herbaty (çay-**lar**)

лето - лета (yaz-**lar**)

kobieta - kobiety (kadın-**lar**)

жена- жени (kadın-**lar**)

matka-matki (anne-**ler**)

мајка- мајки (anne-**ler**)

ler)

3. Tekil formunun ya tümüyle ya da büyük oranda değişime uğraması yoluyla

Örn:

Lehçe

Makedonca

człowiek - **ludzie** (insan-**lar**)

човек -**лудје** (insan-**lar**)

imię - **imiona** (isim-**ler**)

име -**имиња** (isimler)

oko - **oczy** (göz-**ler**)

око - **очи** (göz-**ler**)

ucho - **uszy** (kulak-**lar**)

уво - **уши** (kulak-**lar**)

lar)

dziecko -**dzieci** (çocuk-**lar**)

дете - **деца**(çocuk-**lar**)

Ad Durumları ve Adın Çekimlenişi

Lehçe ve Makedonca'nın gramatik yapıları arasındaki belki de en belirgin ve en önemli fark, ad durumları ve adın çekimlenişi konusunda ortaya çıkmaktadır. Zira Lehçe'de adın yedi durumu vardır ve ad iki sözcük türü (eylem ve önek) tarafından çekimlenir. Oysa Makedonca'da adın sadece iki durumu vardır: yalın durum ve takı almış olduğu durum. Ancak, adın aldığı takı çekim takısı değil, adın belirliliğini gösteren takıdır. Dolayısıyla, Makedonca'da ad durumlarından ve herhangi bir sözcük türünün ad çekimlenmesinden söz etmek mümkün değildir.

Yukarıda sözünü ettiğimiz üzere, Lehçe'deki ad durumları şöyledir:

1. Mianownik (yalın durum)
2. Dopełniacz (yönelme / tamlayan durumu)
3. Celownik (yönelme durumu)
4. Biernik (belirtme durumu)
5. Narzędnik (araç durumu)
6. Miejscownik (bulunma durumu)
7. Wołacz (seslenme, hitap durumu)

Lehçe’de adlar son bölümlerinin değişime uğraması ya da sonlarına bazı takılar almak suretiyle yukarıdaki ad durum formlarına girerler. Söz konusu değişimler ve takılar adların gramatik cinslerine ve tekil-çoğul durumda oluşlarına göre farklılık gösterir. Lehçe’de adların tekil ve çoğul durumda aldıkları ad durum takıları aşağıdaki tablolarda sunulmuştur.

Tekil durumda

Ad Durumları	Eril	Dişil	Nötr
1. Mianownik	--	--	--
2. Dopełniacz	a (ca/ńca/ścia/ka) u/i/y	i/y	a (ęcia/ięcia/ienia)
3. Celownik	u/owi (iowi)/ e (ie/ce)/y	i/ie/ce/y	u (eniu/ęciu)
4. Biernik	- Kişi olmayan adlar 1. durumla aynıdır. - Kişi adları 2. durumla aynıdır	ę - Kural dışı adlar 1. durumla aynıdır.	1. durumla aynıdır.
5. Narzędnik	em (iem) kural dışı adlar a	ą (ią)	m/em (iem/eniem/ciem)
6. Miejsownik	e (ie)/u (iu)/y	e (ie)/i/y	e (ie)/u (eniu/ciu)
7. Wołacz	e (cze)/u/o	o/u/i/y	1. durumla aynıdır.

Çoğul durumda

Ad Durumları	Eril	Dişil	Nötr
1. Mianownik	--	--	--
2. Dopełniacz	ów/ci/ęcy/i/y	takı yok/y/i (ii)	takı yok/ów/i/y/on/ąt
3. Celownik	om (iom)	om (iom)	om (tom/ętom/onom)
4. Biernik	- Kişi olmayan adlar 1. durumla aynıdır. - Kişi adları 2. durumla aynıdır	- 1. durumla aynıdır.	1. durumla aynıdır.
5. Narzędnik	ami (iami/mi)	ami (iami/mi)	ami (tami/mi)
6. Miejsownik	ach	ach	ach (onach)/ech
7. Wołacz	1. durumla aynıdır.	1. d u r u m l a aynıdır.	1. durumla aynıdır.

Lehçe’de adların durum takılarındaki bu çeşitlilik, adların çekimlenişi konusunda karmaşık bir durum ortaya koymakta ve Lehçe’yi yabancı dil olarak öğrenen kişi için güçlükler yaratmaktadır.

Ancak, yukarıda da sözünü ettiğimiz gibi, Makedonca’da adların, yalın durumları ve takı almış oldukları tek bir durumları vardır ve bu takı adın çekim takısı değil, adın belirliliğini gösteren takıdır. Söz konusu takı-adların gramatik cinslerine ve tekil-çoğul oluşlarına göre belirlenir.

Eriş adlar:

tekil durumda >ot / çoğul durumda >te

молив(kalem) - моливот

моливи(kalemler) - моливите

град (kent) - градот

градови(kentler) - градовите

Dişil adlar:

tekil durumda >ta / çoğul durumda >te

Жена (kadın) - Жената

Жени(kadınlar) - Жените

книга (kitap) - книгата

книги(kitaplar) - книгите

Nötr adlar:

tekil durumda >to / çoğul durumda > ta

село (köy) - селото

села (köyler) - селата

лето (yaz) - летото

лета (yazlar) - летата

Makedonca’da adın takı almış durumunun o adın belirliliğini vurguladığından yukarıda söz etmiştik. Örneğin, молив (kalem) adının takı almış formu (моливот) belirli, sözü edilen kalemi işaret eder.

Örn:

- Дај ми молив. (Bana kalem ver.)
Дај ми моливи. (Bana kalemler ver.)
Дај ми го моливот. (Bana kalemi ver.)
Дај ми миги моливите. (Bana kalemleri ver.)
Дај ми книга. (Bana kitap ver.)
Дај ми книги. (Bana kitaplar ver.)
Дај ми ја книгата. (Bana kitabı ver.)
Дај ми миги книгите. (Bana kitapları ver.)

- Дај ми шише. (Bana şişe ver.)
Дај ми шишиња. (Bana şişeler ver.)
Дај ми го шишето. (Bana şişeyi ver.)
Дај ми миги шишињата. (Bana şişeleri ver.)

Örneklerde de görüldüğü üzere, adın belirlilik takısı almış formunun yanında, söz konusu addan (bazen cümledeki eylemden) öncebir adıl yer alır. Bu adıl tekil eril cins adlarda **го**, tekil dişil cins adlarda **ја**, tekil nötr cins adlarda **го** ve çoğul durumda tüm cinslerde **ми** olur. Bu adıllar yukarıdaki örneklerde altı çizilerek vurgulanmıştır.

Dolayısıyla, Makedonca'da adın hangi ad durum anlamı vereceği, tümüyle, birlikte kullanıldığı önekin veya eylemin verdiği anlamla ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda, Makedonca'da öneklere ve eylemlere büyük bir görev düşmektedir. Bu noktada, çalışmamızda öneklerin ve eylemlerin adı çekimlemesi/çekimlememesi konusunu dairdelemek gerekir.

Lehçe ve Makedonca'da Önek ve Eylemin Adı Çekimlemesi/ Çekimlememesi

Önek (önleç) her iki dilde de, tümce içinde başka bir sözcükle, genellikle adla anlamsal bütünlük oluşturan sözcük türü olup basit ve bileşik önekler olmak üzere iki gruba ayrılır. Aşağıda, her iki dildeki belli başlı önekler sunulmuştur.

Lehçe'de

Basit önekler:

z, u, w, o, do, od, ku, na, po, za, dla, bez, nad, pod, jak, jako, mimo, poza, śród,koło,dzięki, przy, przed, przez, prócz, blisko, między, przeciw (przeciwko), według, wobec, wokół, wskutek, zamiast

Bileşik önekler:

zza, znad, spod, obok, około, spoza, wbrew, ponad, sprzed, spomad, podług, oprócz, wokoło, podczas, pomimo, poniżej, powyżej, poprzez, pośród, spośród, pośrodku, dokoła (dookoła), naokoło (naokół), naprzeciw (naprzeciwko), pomiędzy, spomiędzy, naprzekór, naskutek, nieopodal,wporównaniu z, z wyjątkiem, zgodnie z

Makedonca'da

Basit önekler: за, на, од, до, со, по, низ, над, под, зад, пред, во, без, кон, меѓу, кај, крај, како, при, сосе, место, каде

Bileşik önekler: околу, заради, откај, докај, накај, наспроти, насред, наместо, насред, покрај, поради, потем, преку, според, спроти, спрема, отаде, оданде

Yukarıda da sözünü ettiğimiz gibi, Lehçe'de iki sözcük türü (önekve eylem)ilişkili olduğu, yöneldiğiadi belirli bir ad durumunda çekime sokar. Ancak, Makedonca'da -ad durumları olmadığı için- önekin ve eylemin adı çekime sokması söz konusu değildir. Bu durumu aşağıdaki cümlelerle örnekleyelim.

Купив книга /ја купивкнигата. (Kitap / (Söz konusu) kitabı satın aldım.)

Прочитав вокнига / книгата. (Kitapta / (Söz konusu) kitapta okudum.)

İlk cümlede görüldüğü üzere, kişi ve zamana göre çekimlenmiş durumdaki купување(satın almak) eylemi sonrasında книга / книгата (kitap / kitabı) adı kullanılmış ve “kitap / kitabı satın almak” anlamı sağlanmıştır.

İkinci cümlede, “-de, -da” anlamı veren воönekinin ardından книга / книгата(kitap / kitabı) adı kullanılarak “kitapta / (Söz konusu) kitapta” anlamı sağlanmıştır.

Bu cümlelerin Lehçe'si şöyledir:

Kupiłemksiążkę. (Kitap / kitabı satın aldım.)

Przeczytałemksiążkę. (Kitapta okudum.)

İlk cümlede, “kitap / kitabı satın almak” anlamı,kişi ve zamana göre çekimlenmiş durumdaki kupić (satın almak) eyleminin, yöneldiği książka (kitap) adını 4. ad durumunda (książkę) çekimlemesi suretiyle verilmiştir.

İkinci cümlede görüldüğü üzere, “-de, -da” anlamı veren **w** önekinin ardındanksiążka (kitap) adının yazılması, “kitapta” anlamının verilebilmesi için kesinlikle yeterli değildir.Bu anlamın verilebilmesi, **w** önekinin książka (kitap) adını 6. ad durumunda (książkę) çekimlemesiyle mümkündür ancak.

Aşağıdaki birkaç örnek üzerinde konuyu irdelemeye devam edelim.

Слушаммузыка. (Müzik dinliyorum.)

Kişi ve zamana göre çekimlenmiş durumdakислушење (dinlemek) eylemi sonrasında музыка (müzik) adı kullanılarak, “müzik dinlemek” anlamı sağlanmıştır.

Cümlenin Lehçe'si ise şöyledir:

Śłuchammuzyki.(Müzik dinliyorum.)

Lehçe'de śłuchać(dinlemek) eylemi adı 2. ad durumunda çekimlediğinden,bu cümlede muzyka (müzik) adının eylemin etkisiyle 2. ad durumuna (muzyki) geçtiğini gözlemleriz.

Отидов за Анкара со автобус. (Otobüsle Ankara'ya gittim.)

Pojechałemdo Ankaryautobusem. (OtobüsleAnkara'ya gittim.)

Örneklerde görüldüğü üzere, Makedonca'daАнкара(Ankara) adının önüne **за**yönelme öneki yazılarak “Ankara'ya” anlamı, автобус(otobüs) adının önüne “ile/birlikte/vasıtasıyla” anlamı veren **со** öneki yazılarak “otobüsle” anlamı verilmiş olur.

Oysa aynı cümlenin Lehçe'sinde, **do** yönelme önekinin Ankara adını 2. ad durumunda (Ankary) çekimlediği, gitmek eylemini gerçekleştirmede araç konumundaki autobus (otobüs) adının ise 5. ad durumuna (autobusem) doğrudangeçerek “otobüsle” anlamı kazandığı gözlenir. Bu noktada şu ayrıntıyı da belirtmek gerekir ki, Lehçe'de, cümledeki bir ad şayet cümlenin eylemini gerçekleştirmede araç konumundaki bir nesnenin adı ise, bir başka deyişle, bu ad eylem aracıysa, söz konusu addan önce “ile/birlikte” anlamı veren **z** öneki kesinlikle kullanılmaz; bu ad 5. ad durumuna doğru geçerek “ile/vasıtasıyla” anlamı kazanır. Bu durumu aşağıdaki birkaç örnek üzerinde de gözlemleriz.

Jadętaksówk**ą**. [taksówka (taksi) adı 5. ad durumundadır.]
(Taksi**yle** gidiyorum.)

Myjęsięmydł**em**. [mydło (sabun) adı 5. ad durumundadır.]
(Sabun**la** yıkanıyorum.)

Piszędługopis**em**. [długopis (tükenmez kalem) adı 5. ad durumundadır.]
(Tükenmez kale**ml**e yazıyorum.)

Танцува **со** девојката. (Kız**la** dans ediyor.)

Makedonca’da “ile/birlikte/vasıtasıyla” anlamı veren **со** öneki, belirlilik takısı (та) almış девојка (kız) adının önüne yazılmış ve “kızla” anlamı sağlanmıştır.

Aynı cümlelerin Lehçe’si şöyledir:

Tańczyz dziewczyn**ą**. (Kız**la** dans ediyor.)

Görüldüğü üzere, Lehçe’de “kızla” anlamı, “ile/birlikte” anlamı veren **z** önekinindziewczyna (kız) adını 5. ad durumunda (dziewczyn**ą**) çekimlemesi yoluyla sağlanmıştır.

Излегов **од**факултет. (Fakülte**den** çıktım.)

“-den,-dan” anlamı veren **од** önekinin факултет (fakülte) adının önünde kullanılmasıyla “fakülte**den**” anlamı verilmiş olur.

Wyszędłę**z**fakultetu. (Fakülte**den** çıktım.)

Lehçe’de, **z** öneki “-den,-dan” anlamı verebilmek için adı 2. ad durumunda çekimler. Bu örnekte de, fakultet (fakülte) adının önünde kullanılan **z** öneki bu adı 2. ad durumunda (fakultet**u**) çekimleyerek “fakülte**den**” anlamını sağlamış olur.

Bu noktada şu önemli bir ayrıntıyı belirtmek gerekir ki, Lehçe’de **z**, **w**, **o**, **na**, **po**, **zanad**, **pod**, **ponad**, **przed**, **miğdzy** öneklerinin adı iki farklı ad durumunda çekimleme özellikleri vardır.

z öneki, yukarıda verdiğimiz Tańczyz dziewczyn**ą**. (Kız**la** dans ediyor.) örneğinde “ile/birlikte” anlamı için adı 5. ad durumunda çekime sokmuşken, Wyszędłę**z**fakultetu. (Fakülte**den** çıktım.) örneğinde “-den,-dan” anlamı için adı 2. ad durumunda çekimlemiştir.

Bu konuda bir başka örneği**po** önekinden verelim. **Po** öneki adı 6. ad durumunda çekimlerse “sonra, sonrasında” anlamı, 4. ad durumunda çekimlerse “için, üzere” anlamı verir.

Pokolacjioğładamtelewizję. [“kolacja” (akşam yemeği) adı 6. ad durumundadır.]

(Akşam yemeğ**inden**sonra televizyon izliyorum.)

Idę do sklepu**pochleb**. [“chleb” (ekmek) adı 4. ad durumundadır.]
(Ekmek (almak) **için** bakkala gidiyorum.)

Ad Tamlaması

Bilindiği üzere, tamlayan (ad) ve tamlanan(ad) olmak üzere iki unsura sahip olan ad tamlaması yapısı, tamlayan ada iyelik anlamı verilmek suretiyle kurulur.Bu yapı, Makedonca’da,iyelik anlamı verilmek istenen adın önünde**на** önek kullanımıyla oluşturulur. Lehçe’de ise bu yapı,iyelik anlamı verilmek istenen adın 2. ad durumuna getirilmesiyle oluşturulur.

Her iki dildeki ad tamlaması yapısını aşağıdaki örnekler üzerinde inceleyelim.

страница**на**книга (kitab**ın** sayfası)

страница**на** книгата[(söz konusu) kitab**ın** sayfası]

Bu ad tamlamasının, tamlayan (ad) unsurunu oluşturan книга/книгатаadının önünde **на**öneki kullanılmak suretiyle “kitabın” anlamı verilerek kurulduğunu gözlemliyoruz.

stronaksiażki(kitab**ın** sayfası)

Lehçe’sinde ise, tamlayan (ad) unsurunu oluşturan ksiażka (kitap) adı 2. ad durumuna (ksiażki)geçerek “kitabın” anlamı kazanır.

очина**на**девојка (kız**ın** gözleri)

очите**на**девојката[(söz konusu) kız**ın**gözleri]

Tamlayan (ad) unsurunu oluşturan девојка / девојката adının önünde **на**öneki kullanılarak “kızın” anlamı verilmiştir.

oczydziewczy**ny**(kız**ın** gözleri)

Tamlayan (ad) unsurunu oluşturan dziewczyna (kız) adı 2. ad durumuna (dziewczy**ny**) geçerek “kızın” anlamı kazanmıştır.

мачката**на**сестрата (kız kardeş**in** kedisi)

Tamlayan (ad) unsurunu oluşturan сестра (kız kardeş) adının önünde kullanılan **на**öneki,bu ada “kızın” anlamı yüklemiştir.

kotsiostry(kız kardeş**in** kedisi)

Tamlayan (ad) unsurunu oluşturan siostra (kız kardeş) adının 2. ad durumuna (siostry) geçmesiyle “kız kardeşin” anlamı sağlanmıştır.

SONUÇ

Lehçe ve Makedonca'nın gramatik yapıları arasında sözcük türleri bazında yaptığımız karşılaştırma çalışmasının ilk ürünü olan, ad konusunu ele aldığımız bu çalışmada gözler önüne sermeye çalıştığımız gibi, iki dil arasında ad konusundaki temel benzerlik adların üç gramatik cins ayrılması ve gramatik cins ayrımında kural dışı durumların varlığıdır. Adların çoğul duruma geçişleri söz konusu olduğunda, her iki dilde de üç farklı biçimin gözlenmesi karşımıza çıkan bir diğer benzerliktir.

Ad konusunda iki dil arasındaki temel fark ise, Lehçe'de adın yedi durumu varken, Makedonca'da ad durumlarından söz edilememesi ve bu bağlamda, Lehçe'de örneklerin ve eylemlerin adları çekimlemesi söz konusu iken, Makedonca'da böyle bir durumun var olmayışıdır.

İki dil arasında ad tamlaması yapısında da belirgin bir fark gözlenir. Makedonca'da, tamlayan konumundaki adın önünde **на** öneki kullanımıyla kurulan ad tamlaması yapısı, Lehçe'de, tamlayan konumundaki adın 2. ad durumuna getirilmesi suretiyle oluşturulur.

Makedon ve Leh Alfabeti

Makedon Alfabeti

Harf -----Verdiği Ses

A, a ----- a

Б, б ----- b

Ц, ц ----- c

Ч, ч ----- ç

Д, д ----- d

Е, е ----- e

Ф, ф ----- f

Г, г ----- g

Leh Alfabeti

Harf -----Verdiği Ses

A, a ----- a

Ą, ą ----- ou

B, b ----- b

C, c ----- ts

Ć, ć ----- ç (ince)

D, d ----- d

E, e ----- e

Ę, ę ----- ein

Ġ, ğ ----- gy	F, f ----- f
X, x ----- h	G, g ----- g
И, и ----- i	H, h ----- h
Ж, ж ----- j	I, i ----- i
К, к ----- k	J, j ----- y
Ќ, ќ ----- ince k	K, k ----- k
Л, л ----- l	L, l ----- l
Љ, љ ----- ly	Ł, ł ----- v (yuvarlak)
М, м ----- m	M, m ----- m
Н, н ----- n	N, n ----- n
Њ, њ ----- ny	Ń, ń ----- n (ince)
О, о ----- o	O, o ----- o
П, п ----- p	Ó, ó ----- u
Р, р ----- r	P, p ----- p
С, с ----- s	R, r ----- r
Ш, ш ----- ş	S, s ----- s
Т, т ----- t	Ś, ś ----- ş (ince)
У, у ----- u	T, t ----- t
В, в ----- v	U, u ----- u
Ј, ј ----- y	W, w ----- v
З, з ----- z	Y, y ----- ı
Ѕ, ѕ ----- dz	Z, z ----- z
Ц, ц ----- ts	Ż, ż ----- j (ince)
Ž, ž ----- j (kalın)	

Lehçe’de ayrıca, iki harfin birleşmesiyle oluşmuş, tek ses veren harfler vardır.

ch – h

cz – kalın ç (çay sözcüğündeki ç sesi)

sz – kalın ş (şeker sözcüğündeki ş sesi)

rz – kalın j (jandarma sözcüğündeki j sesi)

dz – dz

dź – ince c (cisim sözcüğündeki ci sesi)

dż – kalın c (cam sözcüğündeki c sesi)

KAYNAKÇA – BIBLIOGRAPHY

ГРАМАТИКА НА МАКЕДОНСКИОТ ЛИТЕРАТУРЕН ЈАЗИК, КРУМЕ КЕПЕСКИ, ПРОСВЕТНО ДЕЛО, СКОПЈЕ, 1992

МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК ЗА СТРАНЦИ, КИРИЛ КОНЕСКИ, СКОПЈЕ, 1977

МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК ЗА СТРАНЦИ, Д-Р РУЖА ПАНОСКА - АЛЕКСАНДАР ЦУКЕСКИ, СКОПЈЕ, 1977

ГРАМАТИКА НА МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК, ДЕЛ I И ДЕЛ II, “ПРОСВЕТНО ДЕЛО”, БЛАЖЕ КОНЕСКИ, СКОПЈЕ, 1952, 1954

РЕЧНИК НА МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК, II, ПТОМ. 1961, 1965, 1966

Grammar Of TheMacedonianLiterary Language, Horace G. Lunt, Skopje, 1952

GramatykaJęzykaPolskiego, PiotrBąk, WiedzaPowszechna, Warszawa, 1984

Ćwiczenia zGramatykiFunkcjonalnejJęzykaPolskiegodlaCudzoziemców, Część II-Imiona, JózefPyzik, DrukarniaUniwersytetuJagiellońskiego, Kraków, 1986

Jakodpowiadać z gramatyki i stylistyki - JęzykPolski od gimnazjum do matury - Część 1, AgnieszkaNożyńska-Demianiuk, Wydawnictwo FILAR, Warszawa, 2004

Lehçe Dil Bilgisi, Doç.Dr. Seda Köycü, Tiydem Yayıncılık, Ankara, 2012

TÜRKOLOJİ EKSENLİ BİR DERS KİTABI OKUMASI: NAUÇETE TURSKİ / MAKEDONLAR İÇİN TÜRKÇE

Yrd. Doç. Dr. Muhammet Sani ADIGÜZEL*

ÖZET

Türk tarihini, kültürünü ve [edebiyatını](#), özellikle de Türk dilini inceleyen bir bilim dalı olan Türkoloji Avrupa’da 400 yılı aşkın bir geleneğe sahiptir. Bu geleneğin meydana gelmesinde Balkanlardaki Türk varlığı önemli bir rol oynamıştır. Balkanlarda Türklerle komşu olan Avrupalılar komşularıyla diplomatik ilişkiler kurmak için Türkçe öğrenme ihtiyacı duymuşlardır. Bu ihtiyacı karşılamak için de okullarında Türk dili bölümleri açmışlardır. Değişen şartlara rağmen bugün de varlığını sürdüren bu okullarda Türkçe öğretilmeye devam edilmektedir.

Makedonya Kiril Metodiy Üniversitesi Filoloji Fakültesinde 1992-1996 yılları arasında Türk Dili Okutmanı olarak görev yapan Çiğdem Ülker Avrupa’da Türkçe öğretimi geleneğinin yeni bir halkası olarak “Nauçete Turski / Makedonlar İçin Türkçe” adlı kitabı kaleme alır. Birinci baskısı 1994’de Makedonya’da yapılan bu kitabın ikinci baskısı 1998 yılında Türk Dil Kurumu tarafından Türkiye’de yapılır. Ülker hem Makedonya’da hem de Türkiye’de basılan bu kitabıyla Avrupa’daki Türkçe öğretimi geleneğinin yaşatılmasına katkıda bulunmuştur. Ülker’in Makedonlara Türkçe öğretimi konulu ders kitabının en büyük özelliği gelenele modern buluşturmasıdır.

Ders kitapları temel bilgiler içeren eğitim materyalleridir. Çiğdem Ülker’in “Nauçete Turski / Makedonlar İçin Türkçe” adlı eseri; dil bilgisi, alıştırmalar, konuşma kılavuzu, metinler ve sözlük gibi dil öğretiminde kullanılan temel bilgileri bünyesinde barındıran bir ders kitabıdır. Bu çalışmada, Ülker’in söz konusu ders kitabı, Türkoloji eksenli bir okuma işlemine tâbi tutulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Türkoloji, Balkanlar, Makedonlar İçin Türkçe, Çiğdem Ülker, Yabancılara Türkçe Öğretimi

---

* İstanbul Aydın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü Öğretim Üyesi

E-posta: msaniadiguzel@gmail.com

**A TURKOLOGY ORIENTED COURSE BOOK
READING: NAUÇETE TURSKI /
TURKISH FOR MACEDONIANS**

Asst. Prof. Dr. Muhammet Sani ADIGÜZEL*

ABSTRACT

Turcology, which is a discipline analyzing Turkish history, culture, literature and especially Turkish language, has an over 400 years of tradition in Europe. Turkish presence in the Balkans has played an important role in the development of this tradition. Europeans neighboring Turks in the Balkans have needed to learn Turkish in order to establish diplomatic relations with their neighbors. In order to satisfy this need, they have founded departments of Turkish language in their schools. Turkish is being continued to be taught in this school which survives in spite of the changing circumstances.

Çiğdem Ülker, who worked in the Department of Philology of Macedonia Kiril Metodiy University between the years of 1992-1996 as a reader of Turkish language, has written the book ““Nauçete Turski / Turkish for Macedonians”” as a new link to the tradition of instruction of Turkish language in Europe. The second edition of this book, first edition of which was published Macedonia in 1994, was published in Turkey by Turkish Language Society in the year 1998. Ülker has contributed to the tradition of instructing Turkish language in Europe with her book which is published in both Macedonia and Turkey. The main feature of this course book about teaching Turkish to Macedonians is bringing together the tradition and the modern.

Course books are teaching materials containing basic information. The work of Çiğdem Ülker named ““Nauçete Turski / Turkish for Macedonians”” is a course book includes basic information used in language education such as grammar, practices, speaking guide, texts and dictionary. This study is going to analyze this book of Ülker from a Turcology oriented perspective.

Keywords: Turcology, Balkans, Turkish for Macedonians, Çiğdem Ülker, Turkish Instruction for Foreigners

---

* Department of Turkish Education Faculty of Education Istanbul Aydın University

E-mail: msaniadiguzel@gmail.com

1. GİRİŞ

Cumhuriyet devri yazarlarından Cemil Meriç (1916-1987) diller arası ilişkileri “Hiçbir dil diğerleriyle karabet peyda etmeden ve onlardan istianede bulunmadan yaşayamaz.” şeklinde değerlendirir. Aslında dili insanla, insanı toplumla beraber düşününce bu değerlendirmeyi uluslararası ilişkilerin de temeli kabul etmek mümkündür. Bu bağlamda Türklerin geçmişte Farslarla, Araplarla ve dolayısıyla Türkçenin Farsçayla, Arapçayla münasebetine yaygın görüşün aksine aleyhte değil lehte bir gelişme nazarıyla bakılabilir. Yine aynı şekilde Türklerin bugün Avrupa’yla, Amerika’yla ve dolayısıyla Türkçenin Fransızcayla, Almancayla ve İngilizceyle münasebeti için de benzer mütalaalarda bulunulabilir. Bu mütalaalar Sırpların, Arnavutların ve Makedonların Türklerle ve dolayısıyla Sırpçanın, Arnavutçanın ve Makedoncanın Türkçeye münasebeti açısından da neden yapılmasını? Elbette yapılabilir. Aksi takdirde Türkçede böyle durumlarda, biraz da kızgın bir yüz ifadesiyle yapılan, münasebetsizlik suçlamasına peşinen hazır olmak gerekir.

Garplıların Şarklılarla münasebet kurma ihtiyacı duyması zamanla Şarkiyatı doğurur. Garplıların böyle bir ihtiyaç duymasının sebebi Türklerdir. Türklerin Müslüman olmalarıdır. Araplardan, Farslardan sonra Türklerin de Müslüman olması Garbı Şarka karşı harekete geçirir. Daha önce sadece kılıçlarla karşı karşıya gelen bu iki dünyada aynı zamanda kalemler de devreye sokulur. Böylece Garp kendinden daha üstün bulduğu Şarkla mücadelesini iki koldan yürütmeye başlar. Yaklaşık bin yıl süren bir mücadeleden sonra başarıyla ulaşan, bu uzun hikâyenin, Şarkiyatın, bir ilahiyatçının diliyle başlangıcı şöyledir:

“Hz. Peygamber ve arkadaşlarının en güzel temsilcisi oldukları tebşir ruhuna sahip çıkmış ilk devir Müslümanları, daha ilk asırda İslam’ı Atlas Okyanusu’ndan Çin içlerine kadar uzanan, dünyanın en büyük gücü haline getirmişlerdi. Ne var ki, böyle muazzam bir gücün varlığını devam ettirebilmesi için evvela kendi içinde sağlam, kendi getirdiği prensiplere bağlı kalması gerekiyordu.

İslam’a liyakat ölçüsündeki sapmaların sebep olduğu mevzii felaketselere rağmen, İslam dünyası beş asır kadar Ehl-i Kitab cephesinden kayda değer bir müdahaleye maruz kalmış değildi. Bu asırlarda Hıristiyan Alemini kendi iç kavgalarıyla meşguldü. Fakat bir milletin, Türklerin, İslam dünyası Cemil Meriç, Kültürden İrfana, İnsan Yayınları, İstanbul 1986, s. 140.

yasının idari ve askeri gücü olarak ortaya çıkışları, dünya tarihinin akışını değiştiriyordu.²”

Türkçenin Araplara öğretimiyle ilgili bugüne kadar ulaşan ilk kitabın yazılması da aynı zamanlara rastlar. Kaşgarlı Mahmut’a, Divanü Lügâti’t-Türk’ü, Türklerin İslam dünyasının idari ve askeri gücü olarak ortaya çıkışlarının yazdığını söylenebilir. Kaşgarlı Mahmut’un Araplara Türkçe öğrenmeleri çağrısı yaparken kullandığı ifade de bunu teyit eder bir mahiyettedir: “Türk dilini öğreniniz; çünkü onlar için uzun sürecek egemenlik vardır.”³ (Kaşgarlı Mahmut, 1992, 4).

Araplardan Türkçeyi bir diplomasi dili olarak öğrenmelerini isteyen Kaşgarlı Mahmut’u geçen zaman haklı çıkarmıştır. Kaşgarlı’nın dediği gibi Türklerin uzun süren bir hâkimiyetleri olmuş, Türkçe bin yıla yakın bir süre bir diplomasi dili olarak sadece Araplar tarafından değil aynı zamanda başka birçok ülke insanı tarafından da öğrenilmiştir.

Türkçenin başka ülke insanları tarafından öğrenilme sebeplerinin başında diplomasi gelir. Diplomasıyla birlikte, hemen her dil için geçerli olabilecek diğer bazı dil öğrenim sebepleri, bir doktora tezinde, Türkçeye uyarlanarak şöyle sıralanır:

- Turizmden yararlanma.
- Ticari ilişkiler kurma ve ilişkileri geliştirme.
- Askeri personel yetiştirme ve askeri gücü tanıma.
- Türklükbilim (Türkoloji) ve Doğubilim (Şarkiyat) alanlarında eğitim görmek isteme ve görme.
- Türkiye’de eğitim görme.
- Türkiye ile ilgili araştırma yapma.
- Ülkelerindeki Türk öğrencilerin sorunlarıyla ilgilenme.
- Ülkelerindeki Türk çalışanların sorunlarıyla ilgilenme.
- Türkiye ile diplomatik ilişki kurma ve bu ilişkiyi geliştirme.
- Türklerle evlenme.

2 Mehmet S. Hatiboğlu, “Orientalizmin Temelleri”, 15. Hicrî Asırda İslam, Türkiye Yazarlar Birliği Yayınları, Ankara 1983, s. 80-81.

3 Kaşgarlı Mahmut, Divanü Lügat-it-Türk Tercümesi, çev. Besim Atalay, 3. Baskı, C I, TDK Yayınları, Ankara 1992, s. 4.

- Türkiye'ye yerleşme.
- Türkiye'yi ve Türk kültürünü tanıma⁴.

Şarkiyat (Oryantalizm) ile birlikte Türkçe öğrenim sebeplerinden birini teşkil eden Türkoloji (Türkiyat) dar anlamda Türk dili ve edebiyatı; geniş anlamda Türklerin kültürü, dili, tarihi, edebiyatı ve sanatı ile ilgili çalışmaları ifade eder. Türkoloji Türkiye'de daha çok dar anlamıyla, Türkiye dışında ise geniş anlamıyla kullanılır. Türkolojinin Şarkiyattan ayrılarak müstakil bir bilim dalı haline gelmesi konusunda da benzer bir hüküm verilebilir. Türkoloji, Türkiye'de meşhur Rus Türkolog Wilhelm Radloff'tan sonra müstakil bir dalı olarak kabul edilirken, Türkiye dışında genellikle Şarkiyatın bir şubesi hüviyeti taşır. Ancak Türkolojiyi Şarkiyatın herhangi bir şubesi gibi görmemek gerekir. Çünkü Türkoloji müstakil bir bilim dalı olmasa bile en azından Şarkiyatın doğmasına yol açmış olan çok önemli bir şubesidir.

2. MAKEDONYA'DA TÜRKOLOJİ

Balkanlarda Türkolojinin tarihi çok eski değildir. Bunun sebebi Balkanların yakın zamana kadar Osmanlı hâkimiyetinde kalmasıdır. Balkanlardaki Osmanlı hâkimiyeti Avrupa'da Türkolojinin gelişmesine katkıda bulunmuştur. Bu konuda Avusturya iyi bir örnek teşkil eder. Avusturya Osmanlıların 1521 yılında Belgrad'ı almalarının hemen ardından İstanbul'a ilk elçisini gönderir. Avusturya iki ülke arasında yaşanan problemlerin görüşmeler yoluyla çözülmesinden yanadır. Böylece iki ülke arasında 1530'dan itibaren yoğun bir şekilde başlayan diplomasi trafiği her iki imparatorluğun Birinci Dünya Savaşı sonunda yıkılışına kadar devam etmiştir⁵. Avusturya'da 16. yüzyılda diplomatik amaçlarla başlayan Türkoloji çalışmaları önceleri sadece Türkçe bilen eleman yetiştirme konusunda iken, daha sonraları Viyana Üniversitesi Şarkiyat Enstitüsünün kurulmasına kadar giden bir süreç izlemiş ve bu süreçte pek çok Türkolog yetişmiştir⁶.

Türkçede Türkiye dışındaki Türkoloji konusunda yazılmış bir kılavuz kitapta, 1977 yılı itibariyle, dünyada Türk incelemesi yapan kurum

---

4 Zeki Kaya, İkinci Dil Olarak Türkçe Öğretim Programlarının Değerlendirilmesi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1994, s. 10

5 Mustafa İsen, "Yugoslavya'da Türkoloji Çalışmaları", Kaynaklar Dergisi, S 2 / Kış, Şekerbank Genel Müdürlüğü, Emel Matbaası, İstanbul 1984, s. 94.

6 Anton Cornelius Schaendlinger, "Die Türkologie und Iranistik in Österreich, Butsan 1963-1964, s. 8-11.

veya kuruluşların bir dökümü yapılır. Türkoloji yerine daha geniş bir anlam ifade ettiği düşüncesiyle Türk incelemesi deyiminin tercih edildiği söz konusu kitapta ele alınan kurum ve kuruluşların ülkelere göre dağılımına yer verilir. Toplam 42 ölkelik bu dağılımda yer alan ölkelerden biri de Yugoslavya'dır. Eserin Yugoslavya bölümünde ilgili kitabın yayımlandığı 1977 tarihine kadar Makedonya-Üsküp'teki Türk incelemeleri yapan kurumların listesi şöyle sıralanmıştır:

- Felsefe ve Tarih Fakültesi, Tarih Kürsüsünde Metodija Sokolovski Türkçe kurslarını yönetmektedir. Fakültenin "Zbornik" adlı dergisinde Türkolojiye ilişkin yazı ve belgeler de yer almaktadır.
- Üsküp Filoloji Fakültesinde, 1976-1977 öğrenim yılından itibaren çalışmalara başlamak üzere, bir Türkoloji bölümü açılmasına karar verilmiştir.
- Makedonya Bilimler Akademisi Balkan halkları arasındaki ilişkiler üzerinde incelemelere de yer vermekte ve bazı bilimsel toplantılar düzenlemektedir. Akademinin altmış bin ciltlik kitaplığında, bu alana ilişkin arşiv ve kitaplar da bulunmaktadır. "Letopis" adlı yıllığı ve ayrı yayınları vardır.
- Kliment Ohridski Pedagoji Akademisinde 1964 yılından beri bir Türk Dili ve Edebiyatı kürsüsü vardır. Kürsü başkanı Arif Ago'dur. Müdürlüğünü Dr. Ivan Katardziev'in yaptığı Akademinin 800 bin cilt bir kitap ve süreli yayın kitaplığı vardır. Kitaplıkta ayrıca 200 bin dolayında doküman ve malzeme bulunmaktadır.
- Kliment Ohridski Ulusal ve Üniversiteler Kitaplığında 1967 yılında bir Doğu Bölümü açılmıştır.
- Üsküp Ulusal Tarih Enstitüsü. Müdürlüğünü Dr. Orde Ivanovski yapmaktadır. Makedonya Federe Hükümeti kararıyla 1948 yılında bağımsız bir bilimsel araştırma kurumu olarak kurulmuştur. Türkoloji ile ilgili yazıların yer aldığı Glasnik (Institut za Nationalha Istorija –Skopja, yılda üç sayı) adlı bir yayını vardır.
- Makedonya Resmi Belgeler Bürosu. Müdürlüğünü Dimce Stajanov-Mire yapmaktadır. Makedonya halkının ve orada yaşayan öteki halkların tarihi ile ilgili arşiv belgelerin toplamak, saklamak ve bunlar üzerinde bilimsel, sosyal ve pratik amaçlarla çalışmak isteyenlere yararlı olmak için 1951 yılında bağımsız bir kurum olarak kurulmuştur. Elliden fazla uzman Makedonya arşivleri üzerinde

çalışmaktadır. Bunlar arasında Türkçe olarak dört cilt belge ve Türkçeden Makedoncaya çevrilmiş kayıt defterleri vardır⁷.

Yukarıda ikinci maddede açılmasına karar verildiği belirtilen fakülte ve bölüm bugün Makedonya Cumhuriyeti'nin başkenti Üsküp'teki Makedonya-Üsküp 'Kiril-Methodiy' Üniversitesi Filoloji Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümüdür. Bu bölüm 1976/77 okuma yılında Prof. Dr. Olivera Yaşar'ın önderliğinde (Prof. Dr. Hamdi HASAN, Prof.Dr. Arif AGO ve Sebahat MAHMUT ilk kadrolu hocalar olarak) Makedonya'da Türkçe eğitim yapan liselerden mezun olup da Türkoloji öğrenimi görmek isteyen Türklerin ihtiyaçlarına cevap vermek üzere kurulmuştur⁸. Eğitim dili Makedonca ve Türkçe olan bölümde İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi ile benzer bir ders programı takip edilmektedir. Otuz beş yıldır faaliyet gösteren bölümde Türk Dili ve Edebiyatı dersleri kadrolu ve misafir öğretim üyeleri tarafından verilmektedir⁹.

3. “NAUÇETE TURSKI / MAKEDONLAR İÇİN TÜRKÇE”

Türkiye Cumhuriyeti ile Makedonya Cumhuriyeti arasındaki Kültürel Değişim Programları uyarınca Türkiye Cumhuriyeti tarafından görevlendirilen Çiğdem Ülker 1992-1994 yılları arasında bu bölümde Türk Dili Okutmanı olarak görev yapmış ve burada verdiği Türkçe derslerin notlarını “Nauçete Turski / Makedonlar İçin Türkçe” adı altında kitaplaştırmıştır.

Ülker'in söz konusu kitabı biri Makedonya'da, diğeri Türkiye'de olmak üzere iki baskı yapmıştır. Bir kitabın birden fazla baskı yapması gördüğü ilgiyle açıklanabilir. Yazarın ikinci baskıya yazdığı kısa “Ön Söz” bu ilginin hangi boyutta olduğunu açıklar mahiyettedir: “İlk baskısı Haziran 1994'te Üsküp'te yapılan bu kitabın ikinci baskısının gerçekleşmesi için çaba gösteren Makedonya Cumhuriyeti Büyük Elçiliğine, Müsteşar Sayın Salim Kerimi'ye ve Türk Dil Kurumu'na teşekkür ederim. İkinci baskının da Makedonya'da Türkçe öğrenmek isteyenlere faydalı olmasını dilerim.¹⁰”

Ülker'in kitabı faydalı olmuş ki ikinci baskısı yapılmıştır. Bu tür ki-

---

7 İsmail Soysal - Mihin Eren, age. s. 205-210.

8 Mustafa İsen, “Yugoslavya'da Türkoloji Çalışmaları”, Kaynaklar Dergisi, S 2 / Kış, Şekerbank Genel Müdürlüğü, Emel Matbaası, İstanbul 1984, s. 90.

9 Çiğdem Ülker, Makedonlar İçin Türkçe, Metaforum A.Ş. Yayınları, Üsküp 1994, s. 262.

10 Çiğdem Ülker, Makedonlar İçin Türkçe, 2. Baskı, TDK Yayınları, Ankara 2008, s. 13.

taplar için iki baskı arasındaki 14 yıllık fark normaldir. Çünkü kitabın hedef kitlesi belli olduğu için yeni baskıya ancak çok fazla bir talep gelmesi hâlinde girilebilir. Aynı durum kitabın ilk baskısı için de geçerlidir. Nitekim Ülker kitabın birinci baskısına yazdığı “Ön Söz”de böyle bir çalışmaya duyulan ihtiyacı iki milletin, Türkler ve Makedonların çok uzun yıllar bir arada yaşamalarına bağlar: “Aynı coğrafyada, en az 500 yıldır bir arada yaşayan iki kardeş milletin Türkler ve Makedonların birbirlerinin diline aşına olmaları, bilmeleri, bilmek istemeleri ise, son derece tabii bir olay.”¹¹

Bir Türkiye Türk’ü olan Ülker’in Makedonya’da yaşayan Türklerin dili ve edebiyatı hakkında verdiği bilgilerden hareketle bu ülkede Türk Dili ve Edebiyatı eğitiminin ne kadar lüzumlu olduğu yorumu yapılabilir:

“Bu çalışmanın yapıldığı Makedonya’da konuşulan Türkçe ise, Anadolu Türkçesinin de temelini oluşturan Oğuz Türkçesinin bir ağız olma özelliklerini taşır.

Makedonya’da, başkent Üsküp’te, ve ülkenin diğer kentleri olan Gostivar’da, Kalkandelen’de, Ohri’de, Manastır’da, ve kasabalarda konuşulan Türkçe, Türkiye Türkçesine oldukça yakın özellikler göstermekte ve yaygınlaşan kitle iletişim araçlarının etkisiyle her geçen gün bu yakınlığını artırmaktadır.

Makedonya’daki Türkçe, bir edebiyat dili olarak da etkindir.

Makedonyalı Türk yazarlarının zengin ve canlı bir edebiyat geleneği vardır.

Makedonya’da, Türkçe şiir, öykü, tiyatro, deneme yazılmakta ve Türkçe basın canlılığını korumaktadır.

Ülkede yaşayan Türkler, edebiyat dili olarak Türkiye Türkçesini kullanmaktadırlar.¹²

Makedonya-Üsküp ‘Kiril-Metodiy’ Üniversitesi, Filoloji Fakültesinde, Makedonca-Türkçe eğitim yapan Türk Dili ve Edebiyatı, bir başka deyişle Türkoloji bölümünün varlığı büyük ölçüde bu ülkede yaşayan Türkler dolayısıyladır.

Ülker’in, bu bölümde okuyan Makedon öğrencilere yönelik olarak hazırladığı, “Nauçete Turski / Makedonlar İçin Türkçe” kitabı da, esas itibarıyla, Türkoloji eksenli bir dil öğretimi kitabıdır. Böyle bir kitabın nasıl olması gerektiği konusunda bilgi edinmek için şöyle bir sorulabilir: Acaba Türkoloji bölümlerinde okutulacak Türkçe ders kitapları hangi vasıflara

11 Çiğdem Ülker, age. Üsküp bs, s. 7.

12 Çiğdem Ülker, age. Ankara bs, s. 21.

haiz olmalıdır? Avusturyalı Türkolog Prof. Dr. Herbert Jansky (1898-1981) “Lehrbuch der türkischen Sprache” (Jansky, 1986) adlı eserine yöneltilecek bir eleştiriye karşılık verirken, bu soruya da cevap verme lüzumu hisseder¹³. Jansky’ye göre Türkolojide dil öğretimi konusundaki bir ders kitabı;

1. Öğrenciyi dil konusunda derinleşmeden ziyade genişletmeye yönelmeli,
2. Öğrenciyi dille ilgili her türlü bilgiyi cümle içinde vermeli,
3. Öğrenciyi cümle kuruluşu için temel sayılacak kuralları öğretmeli,
4. Kaideleri istisnalarıyla beraber vermeli ve bunları öğrenciyi ezberletmeye çalışmalı veya en azından tereddüt hâlinde kendisine başvurmamayı öğretmeli,
5. Dili ileri derecede öğrenme amacı taşıyanlara da hitap etmeli,
6. Bilimsel gelişmeleri takip etmek isteyen herkes için daha sonra genişletilebilir bilgiler ve oluşturulabilir ilkeler sunmalı,
7. Günlük dildeki kelimelerin mümkün olduğu kadar büyük bir kısmını bünyesinde toplamalıdır¹⁴.

Çiğdem Ülker’in “Nauçete Turski / Makedonlar İçin Türkçe” kitabı hakkında; Herbert Jansky’nin yarım asrı aşkın bir süre önce genel olarak dil özel olarak Türkoloji eksenli bir Türk dili ders kitabında bulunması gerektiğini düşündüğü yukarıda belirtilen nitelikler ve modern dil öğretim setlerinde yer alan 1) Dil Bilgisi, 2) Alıştırmalar, 3) Konuşma Kılavuzu, 4) Metinler 5) Sözlük gibi bölümler esas alınarak bir değerlendirme yapılabilir. Günümüzde her ne kadar dil öğretimi için set olarak ayrı ayrı kitaplar hazırlansa da, yeni başlayanlar için bu beş bölümün tek kitapta toplanması bir ders kitabı anlayışına daha çok uygun düşmektedir. “Nauçete Turski / Makedonlar İçin Türkçe” bu niteliği taşıyan bir eserdir.

Çiğdem Ülker’in “Nauçete Turski / Makedonlar İçin Türkçe” adlı eserinin; dil bilgisi, alıştırmalar, konuşma kılavuzu, metinler ve sözlük gibi dil öğretiminin temel unsurları bakımından incelenmesi aşağıda yer almaktadır:

---

13 Herbert Jansky, Lehrbuch der türkischen Sprache (Türk Dilini Okuma Anahtarı), 11. Baskı, Wiesbaden 1986.

14 Herbert Jansky, Sprachunterricht und Sprachgeschichte in der Turkologie (Türkolojide Dil Tarihi ve Dil Dersleri), WZKM, 1956, 98-99.

3.1. Dil Bilgisi

Türkçe, dil bilgisi hususiyetleri bakımından diğer dillerden ayrılmaktadır. Türkçenin sondan eklemeli dil oluşu, kelime türetiminin veya çekiminin ekler vasıtasıyla yapılması, kök ve ekin terkinde kökün değişmesi Türkçenin kolaylıklarındandır. Ayrıca Makedonca gibi Türkçede de her sese bir karşılık bulunuyor olması, İngilizcede ve Makedoncada olan tanıtma parçacıklarının (article) Türkçede olmayışı, Türkçe kelimelerde erkek, diş ayrımının olmayışı, Türkçenin çokluk eklerinin kolaylığı, cümle kurmada öğelerin yerlerinin belli olması, ünlü uyumu sistemi gibi hususiyetler Türkçe öğretimindeki diğer kolaylıklar olarak addedilebilir¹⁵

Her ne kadar Türkçe ile Makedonca arasında ortak kelimeler ve bazı başka benzerlikler olsa da bu diller yapı bakımından farklılık arz etmektedir. Kurallı cümle esasına dayalı olan Türkçede yüklem cümlenin sonunda kullanılır. Devrik cümle istisnadır, bir Türk atasözünde belirtildiği gibi, istisnalar kaideyi bozmazlar. Makedoncada ise yüklem başa veya ortaya konulmaktadır. Ayrıca bir kelimeye bağlı olarak ve o kelimedenden sonra kullanılan edat, Makedoncada ismin önüne gelmektedir. Aynı durum isim tamlamalarında da söz konusudur. Makedonca isim tamlamalarında tamlayan ile tamlanan yer değiştirmektedir¹⁶.

Gerek ana dili öğretiminde gerekse yabancı dil öğretiminde dil bilgisinin yeri konusunda tartışmalar devam etmektedir¹⁷. Ülker de kitabının neden dil bilgisi ağırlıklı olduğunu açıklarken bu tartışmalara dâhil biri imiş izlemi uyandırır:

“Bir dilin öğreniminde ve kullanım sürecinde, “dil bilgisi kurallarını” bilmenin önemine inanmam, bu çalışmanın dil bilgisi ağırlıklı olmasına yol açtı. Başlangıçta Türkçeyi hiç bilmeyen öğrencilerimize, küçük bir ışık tutabilmek için bazı önemli dil bilgisi kurallarının ve yapılarının Makedoncularını da verdik. Ancak, hedef “Türkçeyi anlamak olduğu için, bu açıklamaları çok sınırlı tuttuk.”¹⁸

Gerek Ülker’in bu açıklaması ve gerekse kitaptaki dil bilgisi konularının sıralanışı söz konusu kitabın iki ayrı hedef kitlesi olduğunu göstermektedir: Birincisi Makedonyalı Türk öğrenciler, diğeri Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenen Makedon öğrencilerdir. Kitapta dil bilgisi konularının

15 Çiğdem Ülker, age. s. 25-26.

16 Çiğdem Ülker, age. s. 26-27.

17Ayhan Sezer, “Anadili Öğretiminde Dilbilgisinin Yeri”, Uygulamalı Dilbilim Açısından Türkçenin Görünümü, Dil Derneği Yayınları, Ankara 1994, s. 113.

18 Çiğdem Ülker, age. s. 16.

ve açıklamalarının Türkçe ile beraber Makedonca olarak verilmesinin, Makedonca-Türkçe sözlük bulunmasının Makedonlar için büyük bir kolaylık sağladığı düşünülebilir. Hazırlanış amacı büyük ölçüde Makedonlara Türkçe öğretmek olan söz konusu kitabın, içinde yer alan açıklamaların iki dilde, Türkçe-Makedonca yapılmış olması dolayısıyla, Makedonca öğrenen Türkler için de, yardımcı bir kaynak niteliği taşıdığı söylenebilir.

3.2. Alıştırmalar

Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde, diğer dillerin öğretiminde olduğu gibi, konu anlatımının yanında çeşitli alıştırma türlerine de yer verilmesi gerekir. Alıştırmalar yoluyla, konunun pekişmesi sağlanabileceği gibi, öğrencinin dili kullanması, cümleler oluşturması ve kendi öğrenme seviyesi kontrol etmesi de sağlanabilir. Konu anlatımı ve alıştırma dengesi açısından bir oran vermek gerekirse, 40 dakikalık bir dersin 5 dakikasının konu anlatımına, 35 dakikasının alıştırmalara ayrılması uygun olur.

Dil öğretiminde konu anlatımının mümkün olduğunca kısa, alıştırma bölümünün uzun tutulması gerekmektedir. Söz konusu kitapta, bu husus göz önünde bulundurularak Türkçe ve Makedonca açıklamalar birkaç cümleyle yapılmış, öğrencinin etkin katılımını gerektiren alıştırmalara daha çok yer verilmiştir. Konun açıklama kısmının öğreticiyle, alıştırma kısmının ise öğrenciyle ilgili olduğu düşünüldüğünde, bu kitabın öğrenci merkezli bir anlayışa göre yazıldığı söylenebilir. Ayrıca, kitabın sonunda, öğrencinin kendi becerisini kendisinin değerlendirmesine imkân sağlayan cevap anah-tarı bölümü de bulunmaktadır.

Alıştırma etkinliklerinin işlevselliği açısından, alıştırma türlerinin çeşitliliği (cümle tamamlama, eşleştirme, diyalog tamamlama, doğru-yanlış, çoktan seçmeli, vb.) önem taşımaktadır. Ne var ki söz konusu kitapta, büyük ölçüde boşluk doldurma alıştırmalarına yer verilmiş, diğer alıştırma türleri neredeyse hiç kullanılmamıştır. Bir sonraki baskıda, konunun özelliğine göre alıştırma türlerinde çeşitliliğe gidilmesinin, kitabın eğitici özelliğini arttıracığı söylenebilir.

3.3. Konuşma Kılavuzu

Yabancı dil öğrenmenin temel amacı, o dilde iletişim sağlamak ve o dili günlük yaşamda kullanabilmektir. Böyle olduğu düşünüldüğünde, yalnızca dil bilgisi kurallarını bilmek ya da okuduğunu anlamak, o dilin bütü-

nüyle öğrenildiği anlamına gelmez. Çünkü dilin dört temel becerilerinden biri konuşma becerisidir ve bu becerinin kazandırılması için de dil bilgisi ve okuma-anlama bölümlerinden ayrı etkinlikler gerekmektedir.

Söz konusu kitapta, on iki adet “Günlük Konuşmalar” bölümü bulunmaktadır. Bu bölümlerde, selamlaşma ve dilekler, bir konu hakkında fikir bildirme, meslekleri tanıtmaya, aile hakkında konuşma, dil üzerine konuşma, hava durumunu anlatma, seyahatte (turizm acentesinde, otelde, kampta, otobüste) konuşma, bankada, postanede, alışverişte, evde konuşma gibi günlük hayatta gerekli olan konuşma örneklerine yer verilmiştir. Böylece öğrencilere dil eğitiminde temel bir işleve sahip olan günlük konuşma örnekleriyle pratik yapma imkânı sunulmuş olmaktadır.

3.4. Metinler

Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde metin çalışmaları önem verilmesi gereken bir konudur. Çünkü bu öğretim sürecine bakıldığında, gerek okuma-anlama çalışmalarında gerekse dil bilgisi çalışmalarında büyük ölçüde metinlerden yararlanıldığı görülür. Sözü edilen metinler kurma ve edebî metinler olarak ikiye ayrılır. Kurma metinler, genellikle temel düzeyde dil bilgisi ve günlük yaşamla ilgili bilgilerin öğretiminde kullanılırken, edebî metinlerden orta ve ileri Türkçe düzeyinde anlama çalışmalarında ve kültür aktarımı etkinliklerinde yararlanılmaktadır.

“Nauçete Turski / Makedonlar İçin Türkçe” adlı kitaptaki metinleri iki grupta değerlendirmemiz mümkündür. Kitabın ilk bölümlerinde daha çok kurmaca metinler yer almaktadır. Kurmaca metinler de genellikle kültür aktarımına olanak sağlayan Türkiye’yi, Türk kültürünü, Makedonya’yı, Makedon kültürünü ve insanların eğitim, aile hayatı, kutlamalar, eğitim gibi ortak değerlerini tanıtmaya yönelik metinlerden oluşmaktadır. Yazarın bu yolla hem dil bilgisini öğretmeyi hem de kültür aktarımı yapmayı amaçladığı görülmektedir. Böylece öğretilen dille dilin konuşulduğu mekânlar arasında bağlantı kurulmuştur. Ne var ki, 26. derste “ortaçlar” konusu verilirken kullanılan “Bir Yolculuk” adlı kurmaca metinde, Ankara’dan İstanbul’a giden bir tren, yanlışlıkla Bolu’dan geçirilmiştir: “Tren hızla gidiyor, gelecek ilk istasyon Bolu şehridir.¹⁹ İlk baskıda bulunan bu mantıksal hatanın 14 yıl sonra yapılan ikinci baskıda da düzeltilmeden aynen tekrarlanması hayret vericidir. Kurmaca metinler hayal ürünü olmakla birlikte gerçekle çelişmemelidir.

Kitapta yer alan edebî metinler ise; Türk edebiyatından Yahya Kemal 19 Çiğdem Ülker, age. Üsküp bs, s. 172; Ankara bs, s. 207.

Beyatlı, Fazıl Hüsni Dağlarca, Cahit Külebi, Orhan Veli Kanık, Bedri Rahmi Eyüboğlu gibi seçkin şairlerin şiirleri ile Haldun Taner, Memduh Şevket Esendal, Sait Faik Abasıyanık gibi tanınmış hikâyecilerinin hikâyeleri ve yazarın kendi yazdığı Makedonya'nın tarihi ve tabii güzelliklerini anlatan metinler şeklinde sıralanabilir. Kitaptaki edebî metinlerden ilkinin Yahya Kemal'e ait olması, Yahya Kemal'in Üsküplü olmasıyla açıklanabilir. Diğer metinler için de benzer bir duyarlılığın gösterildiği söylenebilir.

Ayrıca, kitabın Makedonya'da yapılan ilk baskısında metinler fotoğraflarla desteklenirken, Türkiye'de yapılan ikinci baskısında bu fotoğraflar kitaptan çıkarılmıştır. Ders sayısı bakımında da iki baskı arasında fark vardır; birinci baskıda 44 olan ders sayısı ikinci baskıda "Birleşik Cümle" dersi çıkarılarak 43'e düşürülmüştür.

3.5. Sözlük

Türkçe ve Makedonca arasındaki en büyük yakınlık kelime düzeyindedir. Bu konuda Ülker'in kitabına katkı sağlayan isimlerden biri de Oktay Ahmed'dir. Onun yaptığı bir çalışmaya göre Türkçeden Makedoncaya geçen 5000 dolayında kelime vardır²⁰. Ülker, Makedonların Türkçe, Türklerin Makedonca öğrenmelerinde büyük bir kolaylık sağlayan bu hususla ilgili olarak, bu dilleri yeni öğrenen biri için, son derece etkileyici nitelemesinde bulunur:

"Yüzyıllardır Balkanlar'da birlikte var olan, birbirinden sözcük alıp, birbirine sözcük veren Türkçe ve Makedoncanın büyük benzerliklerin olması da doğal. Nitekim, Türkçeyi ve Makedoncayı yeni öğrenen biri için, özellikle sözcük düzeyinde yoğunlaşan bu benzerlik son derece etkileyici.²¹"

Ülker, söz konusu kitabı hazırlama sebebi olarak, Türkçe öğrenmek isteyen Makedonya-Üsküp 'Kiril Metodiy' Üniversitesi Türkoloji Bölümünde okuyan Makedon öğrencilerinin kendi dillerinde hiçbir kaynak bir eserin bulunmayışını gösterir. Makedonca-Türkçe bir sözlüğün bile bulunmayışı onu böyle bir kitabı hazırlamaya götüren sebeplerin başında gelmektedir:

"Türkçeyi öğrenmek isteyen bu gençlerin ana dillerinde faydalanabilecekleri hiçbir kaynak kitabın olmayışı, Makedonca-Türkçe bir sözlüğün

20 Oktay Ahmed, "Makedonca Sözlük'te Türk Etkileri", Makedonya-Üsküp 'Kiril ve Metodiy' Üniversitesi, Blaje Koneski Filoloji Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Yüksek Lisans Seminer Çalışması, Danışman: Prof. Dr. Arif Ago, Üsküp 1999.

21 Çiğdem Ülker, age. Ankara bs, s. 16

bulunmayışı, buna karşın öğrencilerin ilgi ve çabası beni, ders notlarımızı toplamak gerektiği düşüncesine getirdi²².”

Ülker kitabında üç tür sözlük vardır. Bunlardan biri okuma metinlerinin altında bulunan metinde geçen yeni kelimelerin anlamlarını veren “Sözcükler”, ikincisi her dersin sonunda bulunan “Bazı Yeni Sözcükler”, üçüncüsü ise sonunda bulunan “Türkçe-Makedonca Sözlük” başlığıyla verilmiştir. Kitabın bir bölümü olarak verilen sözlük derslerin bir bölümü olarak verilen sözlüklerin bir araya getirilmesi sonucu oluşmuştur.

Türk dili öğretiminde sözlük kullanımı da önemli bir husustur. Türkçe sözlük kullanabilmek için bu dili temel düzeyde bilmek gerekir. Türkçeyi temel düzeyde bilmek de bu bağlamda şöyle formüle edilebilir: Gramer kelimesini sözlük kelimesine dönüştürmek. Yani bir kelimedenden çekim ve fiilimsi eklerini kaldırarak sözlüğe bakılmalıdır. Ülker, kitabının “Giriş” bölümünde, “Bu Kitaptan Nasıl Yararlanabiliriz?” başlığı altında bu konuda şu açıklamayı yapar:

“Türkçe bir sözlüğün karşılığını sözlükte ararken unutmamamız gereken, Türkçenin eklemeli bir dil olduğudur. Ancak, Türkçede, isimler ek alırken ve fiiller çekime girerken sözcüğün yapısı değişmediği için zorluk çekilmez. Sözlükte, sözcük ararken yapmamız gereken, sözcükteki son eki atmak, yalın hali esas almaktır. Fiilleri ararken de, fiilin çekim ekini atıp fiilin sadece mastar halini aramalıyız.

Örnekler:	Çocuk kitabı okuyor.	Sözlükte: kitap
	Çocuk derse gidiyor.	ders
	Ağaçlar çiçek açıyor.	açmak
	Okuldan geliyorum.	okul
	Ellerim kanıyor.	el
	Sınıfta ders var.	sınıf
	Bu işi seviyorum	sevmek

Öğrenciler, aradıkları sözcükleri, kitabın sonundaki sözlükte bulabileceklerdir²³.”

Ülker’in kitabında 2500 civarında Türkçe kelime vardır. Kitapta “Günlük Konuşmalar” diye ayrı bir bölümün olması bu rakamın içinde günlük dilde kullanılan kelimelerin önemli bir yer tuttuğu şeklinde yorumlanabilir.

22 Çiğdem Ülker, age. s. 16

23 Çiğdem Ülker, age. s. 28

SONUÇ

Sonuç olarak denilebilir ki, Türkler ve Makedonlar yaklaşık 500 yıldır birlikte yaşamaktadırlar. Bu birlikteliğin sonucu olarak Türkler ve Makedonlar birbirlerine karabet peyda etmekte ve birbirlerinden istianede bulunmaktadır. Türk ve Makedon halkları arasındaki bu karabet ve istiane onların dillerine de yansımaktadır. Türkçe ve Makedonca arasında meydana gelen karabet ve istiane Çiğdem Ülker tarafından “Nauçete Turski / Makedonlar İçin Türkçe” adlı bir eserle ortaya konmaya çalışılmıştır. Ülker’in Türkçe ve Makedonca olarak iki dilde birden kaleme aldığı bu eser hem Makedonların Türkçe öğrenmeleri konusunda hem de doğrudan doğruya olmasa bile Türklerin Makedonca öğrenmeleri konusunda önemli bir boşluğu dolduracak bir ders kitabı durumundadır. Bundan dolayı olsa gerek, eserin birinci baskısının Makedonya Cumhuriyeti’nin başkenti Üsküp’te, ikinci baskısı Türkiye Cumhuriyeti’nin başkenti Ankara’da yapılmıştır. Eserin biri Makedonya’da diğeri Türkiye’de iki baskı yapması bu alanda duyulan ihtiyaç kadar iki ülke halkları arasında sürüp giden yakınlığın da küçük bir numunesi olarak değerlendirilebilir.

KAYNAKÇA - BIBLIOGRAPHY

Ahmed, Oktay; “Makedonca Sözlük’te Türk Etkileri”, Aziz Kiril ve Metodiy Üniversitesi Blaje Koneski Filoloji Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Yüksek Lisans Seminer Çalışması, Danışman: Prof. Dr. Arif Ago, Üsküp. © Oktay AHMED, <http://oktayahmed.com>, oktay@oktayahmed.com / 1999.

Hatiboğlu, Mehmet S. ; “Orientalizmin Temelleri”, 15. Hicrî Asırda İslam, Türkiye Yazarlar Birliği Yayınları, Ankara 1983.

İsen, Mustafa; “Yugoslavya’da Türkoloji Çalışmaları”, Kaynaklar Dergisi, S 2 / Kış, Şekerbank Genel Müdürlüğü, Emel Matbaası, İstanbul 1984.

Jansky, Herbert; Lehrbuch der türkischen Sprache (Türk Dilini Okuma Anahtarı), 11. Baskı, Wiesbaden 1986.

Jansky, Herbert; Sprachunterricht und Sprachgeschichte in de Turkologie (Türkolojide Dil Tarihi ve Dil Dersleri), WZKM, 1956.

Kaya, Zeki; İkinci Dil Olarak Türkçe Öğretim Programlarının Değerlendirilmesi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1994.

Mahmut, Kaşgarlı; Divanü Lügat-it-Türk Tercümesi, çev. Besim Atalay, 3. Baskı, C I, TDK Yayınları, Ankara 1992.

Meriç, Cemil; Kültürden İrfana, İnsan Yayınları, İstanbul 1986.

Schaendlinger, Anton Cornelius; “Die Türkologie und Iranistik in Österreich, Butsan 1963-1964.

Sezer, Ayhan; “Anadili Öğretiminde Dilbilgisinin Yeri”, Uygulamalı Dilbilim Açısından Türkçenin Görünümü, Dil Derneği Yayınları, Ankara 1994

Soysal, İsmail; - Eren, Mihin; Türk İncelemeleri Yapan Kuruluşlar, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1977.

Ülker, Çiğdem; “Nauçete Turski / Makedonlar İçin Türkçe”, Metaforum A.Ş. Yayınları, Üsküp 1994.

Ülker, Çiğdem; “Nauçete Turski / Makedonlar İçin Türkçe”, 2. Baskı, TDK Yayınları, Ankara 2008.

LOVE OF GOD

Dr. Recep ERYILMAZ*

ABSTRACT

Life basic needs of people with motive power and love, finds himself the most superior form of divine love. Which reach the highest goal of mankind by Almighty God in creation and the love given to people with high emotions and moods of relevance indicators of deep compassion, mercy, understanding and tolerance as well as fine emotions. When Allah loves a servant of mercy in his heart, fills the hearts of tolerance. Himself from his own shame and shows the tricks of the devil. Love consists of two fundamentally. “*Servant of God and servant of God he likes to love*”. In this study we love, and especially the love of God is man’s basic need of religious education in the Quran and the Sunnah regarding the location of the evidence, but God is worthy of love, love of Allah strengthened the reasons to love God’s servant and the servant of Allah likes what the signs of love of God is the most appropriate medium to give a correct manner by competent trainers tried to elaborate on the importance of the need.

Key words-love, God’s love, hearts, slope, emotion, faith, bestow, good deeds,

ALLAH SEVGİSİ

Dr. Recep ERYILMAZ*

ÖZET

Hayatın hareket ettirici gücü ve insanın temel ihtiyaçlarından olan sevgi, en üstün şekliyle ilahi sevgide kendini bulmaktadır. İnsanlığın ulaşabileceği en üst gaye olan ve Yüce Allah tarafından yaratılıştta insana verilen bu sevginin yüksek duygular ve derin ruh halleri ile alakasının göstergeleri; şefkat, merhamet, anlayış ve hoşgörü gibi ince duygulardır. Allah bir kulu sevdiği zaman onun kalbine merhamet, gönlüne hoşgörü doldurur. Nefsinin ayıplarını ve şeytanın hilelerini kendine gösterir. Sevgi iki temelden oluşur. Allah’ın kulu sevmesi ve kulun Allah’ı sevmesidir. Biz bu çalışmamızda temel ihtiyaç olan sevginin ve özellikle Allah sevgisinin insanın dini eğitimindeki yeri hakkında Kur’an ve Sünnetten delilleri, sevgiye ancak Allah’ın layık olduğunu, Allah sevgisini kuvvetlendiren sebepleri, Allah’ın Kulunu sevmesini ve kulun Allah’ı sevmesinin alametlerinin neler olduğunu, Allah sevgisinin en doğru bir şekilde uzman eğitimciler tarafından uygun ortamlarda verilmesi gerektiğinin önemi üzerinde durmaya çalıştık.

Anahtar Kelimeler- Sevgi, Allah sevgisi, gönül, meyil, duygu, iman, ihsan, salih amel,

---

* Researcher, Beşiktaş-İstanbul- Türkiye / Turkey

Introduction

We begin with his name. Praise be to the absolute source of love and compassion and praise to God, prayer and the greeting of His beloved Messenger. Love, talked a lot about since the first man, Adam said, the symptoms observed continuously, a man to commit to something or against someone who directs close attention and emotion. Love, Old and New Testament, “Agop”, in his enthusiastic way, “eros” (divine love) are expressed in words and the power of life is seen as a motive.¹ According Cezvi, love for things that look beautiful and fit against the trend, is the meaning of slope,² “is a person supposed to do or wants to know the best” means.³ “Love, loving hearts inclination is that something that is appropriate. Sometimes I liked it a nice slope to detect any cases that human emotions, the mind is a virtue and beauty, with the likes, or from whom a favor done to him, sometimes may have to eliminate an evil, “he described the love has a very comprehensive way.⁴

Ihvan-ı safa, love, rooted in the forms of the human soul, and he tends to determine the types of goals emphasize, sees and defines love as a feeling of living things in general, the opposite sex, parents’ children, a feeling that the scholars of knowledge and virtue. This feeling is the results of God’s creatures as a donation constitutes evidence of the existence of God.⁵

God’s love, affection and love between people and explained the reasons. Because the match between people in love natures, sexes, each inclination, interest, any pleasing qualifications, desires enthusiasm, kindness and compassion can be found such as the reasons. God loving these conditions does not exist. The love of God, a servant’s heart and soul of the course, which belongs to Allah and to Him we turn to everything there is.⁶

The basic needs of human love, divine love as the most outstanding finds itself. Which reach the highest goal of humanity and the love given to people by Almighty God in creation, consists of two fundamentally. “Ser-

1Tillich, Poul, 2006, s.52,105.

2 Cezvi, 1987, s.19-23.

3Al-İsfahanî Ragip, el-Müfredat, “hbb” mad.

4Küçük, Raşit, Civilization of Love, 2002, s.28.

5 Er-Resa’il, III.278-279.

6Küçük, Raşit, a.g.e, 2002, s.156.

vant of God and servant of God he likes to love”⁷ In this study we love, and especially the love of God is man’s basic need of religious education in the Quran and the Sunnah regarding the location of the evidence, but God is worthy of love, love of Allah strengthened the reasons to love God’s servant and the servant of Allah likes what the signs of will try to analyze.

I. Love the Koran and the Sunnah

Qur’an affection (love), the potentialities of the foundation and essential element of religious life and love is expressed. Koran “chat” in a verse⁸ the “hub” going through the ninth verse, where 72 is the same root name and verbs. Love takes the value is loved. That it is supposed to love the Messenger of Allah and His orders from the Holy Qur’an and Sunnah there are many. “*Them to God, they are also lovers of God.*”⁹ should be the strongest love for God. “*People like those who love Him in God there are a number of other assets. Yet those who believe love Allah more than anything else.*”¹⁰ It is clear from this verse, love must be based on knowledge of the so-called education of emotion. Information channel from the brain trying to gönle, deviations from the realm of emotion will not occur. Realms of love ignorant, treeless terrain that is similar to the erosion of such land is inevitable. Erosion occurring in the realm of love, the circus will lead to the so-called persecution. Idolatry, love the wrong direction, what will not be known how much make.

Don’t like God but Allah. Deserve the greatest charity, the greatest one right. Undying love, immortal love. Almighty God, to draw attention to the relationship between faith and love, and requires the establishment of a balance between them. “*Say: If your fathers, your children, your brothers, your wives, your community members have earned the goods, getting worse, and like concern to the hosts that you trade, than to strive with might and His Messenger of Allah and His cute sounds, no longer Wait until Allah’s command. Allah does not guide evildoing people.*”¹¹

The love of God, to obey the Messenger of Allah develops. Mirror and live with the Qur’an Allah’s Apostle are very good examples. “*Verily,*

7 Maide, 5/54.

8Taha, 20/39.

9Maide, 5/54.

10Al-Bakara, 2/165.

11At-Tevbe, 9/24.

for you, Messenger of Allah, Allah and the Last Day, those who wish, there is a good example for remember Allah much.”¹² Real fellow lover can learn to recognize his orders and prohibitions obeying the orders and prohibitions, avoiding the possibility that assigns find let him approach. Faith with the deepest, messenger imitating the best. God to love, to love and obey the prophet who can be the perfect man. “Say: The Messenger: If you obey me in God loves you and keeps you on the right track. Forgive you your sins. Allah is Oft-Forgiving.”¹³

In Islam, God’s love is love is love of God front and center not to exceed. Everything faith concerning God loved the intimacy will arise. “Allah and His Messenger more sympathetic to others unless the person, would not have believed”¹⁴

“I am the person before the family, property and unless there is more delightful than all the people who believe people not have.”¹⁵

Almighty Allah; humans innate wisdom, to know the heart and the Lord has given feature. Servants of God that their souls can feel with unique feelings, it is called faith. Almighty Allah, faith in people’s hearts endeared “... God, faith and appreciation to you decorated it in your hearts ...”¹⁶

The road to the love of God, faith in God goes. Faith; hearts starts with a light, set up the throne of God there remembered. “Those who have believing that people, whose hearts twitched at the mention of God trembles and increase their faith that they read the verses of Allah”¹⁷ the extent that their faith in the faithful hear happiness and peace in their hearts. “Allah is the hearts of believers, they may have more Faith added to their faith, so that lowered happiness and peace.”¹⁸ the highest point of love of God, for God’s sake to reach servant represents. “... The owners of Faith in God is also very severe in love..”¹⁹ reached some believers for God’s sake Rumi, Yunus Emre, Hasan-i Basri, Bektas-i Veli show such extraordinary behavior. Such a believer normal behavior is not possible.

12Ahzab, 33/21.

13Ali Imran, 3/31.

14Buhari, Iman. 8,9,14; Muslim, Iman, 67-70.

15Tirmizi, İman, 10; Nesai, İman, 3-4.

16Hucurat, 49/7.

17Al-Enfal, 8/2.

18Al-Feth, 48/4.

19Al-Bakara, 2/165.

The Prophet, in love for God should be stated in the purely satire. Because “For God loved the top of deeds, for Allah angried”²⁰ you love to love for God to revile Allah to blame faith.”²¹ “for which one of you wants to love and to his brother Unless you want to not have faith “²² can not enter heaven unless you believe, have faith in each other do not loved do not count.”²³ sacred hadith, “For me, those who like each other, those coming together for me, my love has become wajib.”²⁴ stated that. Another hadith, “the love for God and loving each other on the day of resurrection, God’s special guests who have left the meet will be hosted this love shown in the seven clan.”²⁵ This shows how important it is love for God.

The Prophet, “What is Faith?” Question, the confession of faith after mention martyrdom, “to you, Messenger of Allah, and that the two are more cute than anything else”²⁶ was the answer. According to Anas bin Malik told a man, “O Messenger of Allah, when you get disconnected from the apocalypse?” He asked. The Prophet, “You made you what for him?” Indicates, the man showed humility. “*O Messenger of Allah! I am praying, fasting, and carrying out alms, but the more I can do. But I love Allah and His Messenger; he said. The prophet, “You loved” Together said here.*”²⁷

The verses and hadiths were evaluated side by side with love by faith. Believe in God, love God, to love everyone and everything else in the love of God, with God’s love to be fine, will do well. This is the distinctive characteristic of being a believer.

II. But God is worthy of love.

Information (ingenuity), and unintelligible without the love, will not occur. Because of people like you know. Love knows, knew he liked, she knows does like. Love, those who are knowledgeable and insightful feature. Understood, pleasure and comfort for the owner realize that everything is cute. He could not understand anything at all ugly. This means that you

---

20Al-Feth, 48/4.

21Buhari, Iman, 1.

22Buhari, Iman, 7; Muslim, Iman, 71.72; Musnad, 1.89.

23Muslim, Iman, 94, Abu Dawud, Edeb, 13.

24Musnad, IV.386, V.229.

25Buhari, Ezan, 36; Tirmizi, Zuhd, 41.

26Ahmad Ibn Hanbal, Musnad, IV, 11.

27Buhari, Edep, 96; Muslim, Birr, 164, Tirmizi, Zuhd, 38.

love, what heart really enjoyed is that inclination. This tendency becomes kuvvetleşirse love. For instance, likes to see the pleasure of the eye. Pleasure of the ear, that sounds nice. Enjoyment of the nose, the beautiful aromas, the taste of food is felt the pleasure of language things. Here are unpleasant things that apparently went through the senses are loved for. The Prophet, “World loved three things to me. The scent of prayer for women and straining my eyes”²⁸ Shaped words summed up the love.

Organisms that doeth good, love nourishes the wrongdoer, resentful, or angry behavior in the exhibitions until the evil. Not the only creatures that doeth good, the love, the sun shade shelter when exposed to heat may be scorching. Inevitably who took shelter in the shadow, the shadow of the trees also love. For the meal itself is eaten, is the vehicle for the money to meet various needs of the food itself, money is the means to be loved. What if the universe, in relation to God, the shadow tree, proportion of money is like food. The presence of the shadow and be loved, and food and money due to the presence of the tree, as in the love of all things is due to the existence of God and His love for the works needed.

While Allah’s good pleasure, or well-being, while people consider good. I did a big favor as malleable a rich, favor the good of the person to whom it fails to completely forgets the rich creator. Because real love for his sake, and not a person who the good of God to love him so. This is the beauty and goodness, beauty, love means to achieve the issuer. Beauty of the universe, for giving pleasure to the human spirit, as well as the love of Allah, the creator can be accessed in real love for their charities. For Allah is not the essence, for the blessings of the loving, the love of his gift also vary due to change. Misfortune and comfort love with the love of abundance and scarcity and be the same. However, for the essence, just because the owner of everything, because it is the Lord who loves love, bestowed with the multiplication decreases and does not change. Wealth-poverty, diseases affect health, such as his love of all things is the idea that directs a trial.

God’s love, a reflection of the true faith in God. Those that believe in God, he created the most beautiful to the eyes, ears, hands, feet, mind, and given the ability to love the supreme creator. He is the universe we live in, has created for us. Continue to be eating bread and fruit for our lives which to let continue soil, the water we drink, the air we breathe, the sun heat and light source, verbal of create and other animals for the purposes of our

---

28 İhya, IV. 1975:539.

services offered. Has created a wonderful way our bodies and organs. In its countless and wonderful blessings to us, we love our Lord, to show respect for Him and His commandments to fulfill. Because the Koran "*that reaches you every blessing from God.*"²⁹Is ordered.

To express the feelings of love and gratitude towards God Human; believe in God and recognize Him only loved him, tie your heart to Him, and His good pleasure We must try to win. Bending the neck of God's commandments and prohibitions, should listen to messages sent through the Prophets. "*The Prophet, Allah 's Messenger of God and man loves more than others, loves to love only God, Allah, to return to disbelief him into fire again after recovering from a horrific disbelief, if taste requires faith*"³⁰the promise of the Love of God pointed out the importance of.

III. To strengthen the reasons for the love of God

Assets consisted of the Glory of Almighty God, and none of His grace can not resume his life without. Assets with the latter most honorable man, aware of the nature of creation When they arrive,³¹but Allah is the continued existence of 's may be choosing, knows. This information is reaching the people, self-made, equipped with a variety of Delight, preserves sincerely love our Lord. If you do not, aware of his own creation don't realize. "*Because of love, ingenuity, (knowing, understanding) fruit. Get to know him to love God, to know and believe is necessary.*"³²After it was known and loved for one thing. That is not love without a gimmick. The trick is to what extent, the love, too, it would be in proportion. Lord knows you like him, of course.

Strengthened by the love of God causes; excessive love of the world is to our hearts. Ornament of the world of the family, son, family, authority, property, vineyards, gardens needed the love of God reduces excessive love. Reducing the need to clear the love of God from the heart issues. The beginning of this, God, the hereafter, heaven and hell is believing. This belief is born of fear and hope. repentance, and patience are born from hope with fear. Then the goods, the authority and assets to move away from the whole world goes up. When the heart is a heart full of God other than Allah,

---

29En-Nahl, 16/53.

30Tecrid-i Sarih, I/32.

31Yasin, 36/77; Kıyame, 75/37-38, İnsan, 76/2; Tarık, 86/7, Alak, 96/2.

32Çamdibi, Mahmut, Foundations of Religious Education, 1994, s. 66.

everything is prepared to know and love Him.³³ Is ready to love God and have come to know God's love is the heart settles very comfortable. God's love is such a heart is strong. Strength it becomes anything like God's love for God.

Any other cause which strengthens the love of God, completely coating the heart of God through every aspect of knowledge. After cleaning all kinds of love except the love of God our hearts, the love of God could judge there. This situation is similar to throw seeds cultivated the land after clearing weeds. This tree grows from seed thrown in love. Loss of words for the growth of the tree of love always welcome to our language. This also describes in the Qur'an as follows. *"A nice word of God, roots intact, in imitation of a tree, how lovely example of the branches toward the sky Can not you see that?"*³⁴ *Fine words rise to Him. He raises the words of useful work.* ³⁵ Good things, (i righteous deeds) before you clean up after the circus in the heart of this must be done to maintain cleanliness. Good works (good deeds) need for knowledge. So, for the Faithful To obtain a desired knowledge, love of God, must be the owner of deeds and sincerity. In fact, the love of God is located in the heart of every believer. But God's love in our hearts can be corrected in the negative, and malignant tumors is difficult to place.

To fill the heart of the love of God, her bad feelings and thoughts that should clear the science. That means the love of God so that everything is based on prior knowledge of God and the end. We know we will act according to him, to love for him. Human favorite things which is fun time, enjoy the love, love, too, is subject to information³⁶ of human life, the inner law of love, human love lives. Will be happy with love and affection by giving a happy environment. Dictionary of human love, our souls, we feel each other with him, hear him. Allah is stronger than love, a liaison element for connecting people with each other, has created a chain. That makes the world more livable, it is love that makes a fresh and vibrant.

The child opened his eyes when the mother's love for the first time you experience the world, to feel compassion and love handles surrounding the beating heart allows for quicker access for the love of God has grown, giving back wins. The love of God reaching people for God loves everyone

33 İhya, IV, 570.

34 İbrahim, 14/24.

35 Fatır, 35/10.

36 İhya, IV, 570.

and everything. If the child is deprived of such a love has grown at every stage of life, sometimes finds it sometimes can not find love but that love always looks for an entire lifetime, and runs after him, can not find the show of violence against self and society.

No value in the world, love is not possible to resist and to compete with him. The quickest way to conquer the hearts of the people, love and understanding is the way followed by the prophets. This does not close doors, the faces of those walking on the road. Even if someone instead kapansa hundreds, thousands opens. Once entered into the hearts through love, no matter there is no longer halledilmedik. Hearts, love that gives life flavor, çağlayanlarında arındıkları love, love, progress through their love and understanding to other people show solukladıkları extent.

IV. To love God's servant

Servants of God to love about the Qur'an: "*Verily those who believe and do good deeds Rahman, love (vüidd) will.*"³⁷ "God loves them, and they love Him"³⁸ "*O Muhammad, say: "If you love Allah, Follow me: Allah will love you and forgive you your sins*"³⁹ is located in the verses.

The narration of Anas, the Prophet: "Allah loves a servant when, sin does not hurt it. Repents of sin, no sin is committed. "Said. Then, "*Surely Allah loves those who repent*"⁴⁰ studied the verse. This means, when God loved servant, servant gives an opportunity to repent and forgive past sins. Even a sin for handling obstacles such as Joseph puts his Prophet. "*She assuredly desired him and he himself would have desired had he not seen the veritable sing of his Lord.*" "*So his Lord heard his prayer and he defended himself against their traps.*"⁴¹

Sign of God's servant likes, servant heart of the goods and the authority's ambition, lust, and the servant like his approximation means that removal of the curtains. Worship servant approaching to God, in your heart clean, peel off the curtains to approach the Lord leads.⁴² closeness to God, quality animal and get away from evil, divine morality. Soul; evil masquerade as adjectives, adjectives, leaving the divine power requires a

---

37Meryam, 19/96.

38Maide, 5/54.

39Ali Imran, 3/3.

40Al-Bakara, 2/222.

41Yusuf, 12/24, 34.

42 İhya, IV, 589.

struggle. This can only be faith, piety and righteous deed possible. Soul survivor of the world gradually being attracted to the temporary blessings, divine love that feature, spend, prayer, repentance, patience, *pacta sunt servanda*, such as science assumes the divine Incarnation. In the following verse: “*circus in your heart and bad morality, material and spiritual body of persons rescued from rubbish and makes clear the name of thy Lord anip prayer*”⁴³ purified, and the name of the Lord always keeps in mind that the heart of where and what accrues Forward to God always.

V. Loving servant of God

Everyone claims to love God is. Essence of this claim that anyone who loves words but the heart, language, and must prove all the organs. Al-Gazali (d. 505/1111) refers to this situation as follows: “Love (affection), a beautiful tree. Root is a robust, branches ascended to the skies, the fruits of people’s hearts, is the language and organs. Information of members of these occur, and the show itself. It arises from the deeds. Thus, heart, tongue, and of members in the love, knowledge and deeds (good works), smoke from a fire, such as fruit tree, sign, pointing the love of God.”⁴⁴

For love of God to know Him, that one should know. Cognition of God, and the realm of human knowing, starts clinging. Breath of the universe is dense book of love is always heard. Assets of Allah and in His servant’s heart toward a natural way. Because the assets have occurred as a result of the desire of God known and seen.⁴⁵ If not for the love of God’s creation, nor moon, nor sun nor the stars would occur.

Your servant in God’s love, His, or the grant or the right to know and realize the greatness that is caused by a love which no more than that.⁴⁶ is seen as one of the resources bestowed a love of God, goodness of every kind of dictionary which covers a word. Encompassing the Prophet, “*God, if they worship as seen factor. I certainly do not see him or that each sees how much you*”⁴⁷ defines the form. Encompassing the face of God’s servant, servant sees his own helplessness, and nourish the heart to love God. As a result, human, God, prophets, people, other beings and nature lovers.

43A’la, 87/14-15.

44İhya, IV, (trans. A. Serdaroğlu) 1975: 592.

45 Aclun’i, II, 132.

46Gazali, 1976:371.

47Muslim, İman: I / 1, Nesai, İman: 5-6.

The love of God, each in love, all love is the beginning and the purest, most limpid source. Income flows from Him always, compassion and love hearts. The love of the Creator a good relationship with all kinds of people more stronger. The essence of being, essence of His love. Flies deprived of love, souls are experiencing nausea, quinine, all thoughts of hatred, taken prisoner, everyone had changed into each other formed steel water these days, we used as living things need air, it is clear that our need for love and compassion.⁴⁸We are like forgotten love, mercy and compassion in the strange words in dictionaries applying become pending. Mercy to each other, people do not have the love and affections. Blinded by feelings of pity, black hearts see everyone and everything was stiff. Love, faith and good behavior, earned a divine blessing. Essential unity in love. Islam is a religion based on monotheism. Creatures God's love and compassion, is a requirement of oneness. Everyone reaches the heart of oneness in faith and love of God, filled with feelings of love toward all creatures with a delicate and subtle emotion takes shape. People hear this love, the effect of interest to others. Kindness manifested God's sake, everyone and every object and pass some kind of relationship,⁴⁹is always good relations with everyone, a love that protects the validity flag rises. If the banner of love between people and communities, a disconnection has occurred. So between us, "we", "you", the "others" discrimination begins. It was like each other like beads dis broken dispersal. Dispersal each other in God, and as much as necessary to dispersal; Him, not loved.

Whereas the true believers-friendly, parent, lover them "to create your own copy of"⁵⁰ and that the caliphate of God.⁵¹ Existences filled with love, which is due to servants, are created to find a beautiful love, especially women and children, love may be against fortune. They love the Divine Love metaphorical journey, which is the first preparation (temporary love) circuit. However, the true love of the Absolute Being is heard. the Koran; "Faith of their owners, they are very intense love to God is stated that".⁵²If intense love is love. Love of man by man, and belief that the heart has an open window for ascending sign of affection. "He loves them and they love

---

48Bayraktar, Bayraklı, Education in Islam, 1983, s.184.

49Çamdibi, Mahmut, Training Principles and Guidance, 2000, s.4.

50Buhari, İstizan, 1; Muslim, Bır, 115.

51Al-Bakara, 2/30.

52Al-Bakara, 2/165.

it”⁵³ verses the Supreme Creator, and are created with the relations between servants constituted represents the essence of love. Starting with those who believe all the people, animals, plants and all the assets loved, know do not know. This fact has found expression in the most beautiful great mystic poet Yunus Emre’s words: “Because of who created, I love are created.” God’s love, without expecting anything to be subject to the beloved, to obey him, his beautiful every job, every torment, sweeter than all the good and see his friends as friends, enemies to know the enemy, in short, to live for His approval.

Love, beloved friends, to love their enemies involves hostility. Looks pretty ugly and bad friends of friends, and enemies will appear. Love, love requires a lover of everything really. True love is decided three things:

1-Loving, loves the word, would prefer someone else’s Word Present at

2-Beloved others located next to the amount outstanding.

3-Your favorite to be pleased with him, being pleased with precious knows of others.

To comply with the orders of a measure of loving God, a measure of fear to eschew the prohibitions. Both of these are conducive to human happiness and necatına. So what people despairs of Allah’s mercy, nor the punishment is sure. About the properties of those who love God and loved by God and we are told:”*O ye who believe! Whosoever of you turns from his religion, God brings a nation so that his place in the future, God loves them, and they love Him, humble towards the believers and low necks are volunteers; infidels heads upright, dignity and potent; are the cause of Allah jihad, condemn, condemning the do not worry about blame*”⁵⁴ Almighty Allah who loved him, and his favorite servants, humble towards the believers, infidels, as people across the quality dignity and strong. Love, it requires a cause, the struggle. Seven also love lover loves does not love does not love, she is friendly to be an ally, the enemy is the enemy; be willing to consent because, due to the wrath of the wrath.

Person who loves God, the Koran, and our children must also be a very good read and understand the direction he should give the guidance that Allah’s good pleasure and love accessible. Research on child psychology has shown that: 2 children up to age 2-3 years growing through the senses and movements from the beginning to the impressions of the exter-

53Maide, 5/54.

54Maide, 5/54.

nal environment and the mind comes into relationships. Children under 7 years of religious phenomena, from the age of 12 begin to develop a high religious feeling. Desire to learn and to know things like that and wonder of children is a natural behavior. Children who constantly busy and constantly attracts the curiosity of the topic "Understanding God" is. Short and accurate information on this subject child questions children, interest and curiosity increases, we can give.⁵⁵ Basic knowledge of Tawheed belief in the child being given information should be given clear and comprehensible way. The child should be given before the love of God. With an emphasis on a sense of fear Allah, be frightened.

Dad was a devout child, prayer times, memorizing. Rejoicing father has memorized every time, the child likes to take arms, to God for giving him such a smart kid. Who loves her children and her father was happy in the coming effort, showed great effort to memorize a new time. Memorizing, not only time this intelligent child, learning how to pray with his father and take ablution. One day the child;

"Daddy, why touches to make prayer?" He said.

"For God commanded," said his father.

"Sometimes what happens pair of prayer?" Said the child.

"Against the orders of Allah, we have sinned. Good sides, on the right, left side, there are two angels by their sins. Prayer that we rewarded when right side angels. When the angels left side Prayer author of sin. heaven when you die, God puts our sins is greater. He puts the hell is more than our sins.

"What is Hell? Not a bad place?"

"Yes, my child, and a very bad place, the inside is full of fire. There are demon-called guardians of hell. Throw into the fire than the sin of holding ones. "Children began to tremble with fear. Father was well-intentioned, but he was unaware of psychology based on fear hell, talking about faith in God had planted was not aware of the child's heart. Certainly true! hell, but "the age of puberty until the child removed from the pen," "bully, high marks, Simplify," said the Prophet. before the child's paradise of God.

Difference in a child who feared father, told paradise.

Child "Do you have toys in heaven?" He said.

My father, "There," he said. Bicycles, toys, chocolates, whatever comes to mind.

---

55 Yavuz, Kemal, Child Development Religious sentiments and ideas, 1987, s.83.

Child “I wish I had not been God’s hell,” he said.

Repent! the father said. Does something like that? Against the orders of God and evil from that time or those who would go to heaven.⁵⁶

One candle on the night the father, child, “Allah created everything in the universe, so must love Him first, second, that in God’s message teaches us love for the Prophet” tells. Children with a feeling naively “Do you have a hell of the Prophet?” He asks. Father, “No, not the Prophet’s Inferno. O prophet of mercy and compassion. No man wants to go to hell. “When the boy replied,” Then I love you more than the Prophet of Allah. “He says. Dad asked with surprise why children say, my mother said to me recently: “He lied burns in hell.” I sometimes lie. I love him much more than the prophet is not hell. “Dad realizes the wrong education and false sentiments and ideas that give very large effort to remove children.⁵⁷

Individuals who wish to be faithful children of a father to his son, “God and prayer hell throws liars” indicates, the children, their father, “I’ll throw it!” He says.

Expert advice of what to do pedagogue surprised and educator to a neighbor’s father, his son’s mind after weeks of sessions that the “burning Allah” to overcome the fear.⁵⁸Which child, who will take their children to hell is connected to a loving God? Young age of a child’s hand or foot with boiling water or burn by boiling milk for days, even weeks of treatment outcome, and although the wounds closed, it is not easily erased the pain subconsciously. The same child who tried to teach religion, a parent of each frighten the living hell of it “burns” the pain will be reminded over and over again.

Families no matter how sensitive you decided not to support a trained trainers cannot be useful enough for children to religious education. Therefore, God’s love for children, curriculum, developed by expert instructors, training institutions will be more effective and accurate.

56Çankırlı, Ali, The child’s spiritual education, 2011, s. 119-120.

57Ayhan, Halis, Religious Education and Teaching, 1997, s.114; Ay, M. Emin, The family and at school Ideal Religious Education, 2001, s. 57; Çankırlı, Ali, Parent School, 2011, s. 173.

58Çankırlı, Ali, Parent School, 2011, s. 172.

BİBLİOGRAPHY - KAYNAKÇA

- Ayhan, Halis, Religious Education and Teaching. Istanbul, M.Ü.İ.F.Yayınları, 1997.
- Ay, M. Emin, The family and at school Ideal Religious Education. Istanbul, Bilge Public, 2001.
- Bayraklı, Bayraklı, Education in Islam. Istanbul, Anda Publications, 1983.
- Bayraklı, Bayraklı, The Interpretation of the Koran in the Light of new approach, Istanbul, 2001.
- Cezvi, Zemmü'l heva, Abdusselam Ata Ahmad, Beirut. 1987.
- Çamdibi, H.Mahmut, Foundations of Religious Education. Istanbul. M.Ü.İ.F. Publ. 1994.
- Çamdibi, H.Mahmut, Human and Life Religious Education. Istanbul. Camlica Publ. 2003.
- Çamdibi, H.Mahmut, Training Principles and Guidance. Istanbul, Message Publications, 2000.
- Çankırlı, Ali, Parent School. Istanbul. Victory Publishing, 2011
- Çankırlı, Ali, The child's spiritual education. Istanbul, Zafer Publications, 2011b.
- .Elmalılı Hamdi Yazır, Language of the Quran Religious Right. Istanbul, 1960.
- En-Nesai, (tran. A. Büyükcınar, A. Tekin, O.F. Harman) Istanbul, Kalem Public, 1981.
- Ghazali, İhya. (Trans. A. Arslan), Istanbul, Arslan Publishing, 1974.
- Ghazali, İhya. (Trans. A. Serdaroğlu) Istanbul, Publication of Badr, 1975.
- Ghazali, Forty mainly in religion, Istanbul: Fortress Press, 1976.
- Hicazi, M., Tefsiru'l Vadih. (Furkan Tefsiri) (trans. H. Gönenc, S. Simsek) Science Publ.
- Ikhwan Safa, (er-Resail, Beirut, 1957.
- İslamoğlu, Mustafa, Holy Book of Life. (Meal-Tafsir). Istanbul: Think Publishing, 2010.
- Küçük, Raşit, Civilization of Love. Istanbul: Publications in demand, 1991.
- Abdülbaki, M.F al-Mu'cam "hbb" art.
- Ragip İsfahanî al-al- Müfredat, "hbb" mad.
- Sahih al-Bukhari, (trans. A. Davutoglu) Istanbul, Sonmez Publications Publications, 1978.
- Tirmidhi, (trans. Mollamehmetoğlu OZ) Istanbul, Yunus Emre Publications
- Tillch, Paul, Morality and Beyond. Ankara, Publications Elis, 2006.
- Yavuz, Kemal, Child Development Religious sentiments and ideas, Ankara, DİB. Press, 1987
- Zabidi, Officially Tercemesi Tecrid-i, (trans. A.Naim-K. Miras), Ankara. DİB. Press, 1969.

SABÎH DİVANINDA HALÎMÎ MUSTAFA EFENDİ'YE YAZILAN MANZUMLAR

Yrd. Doç. Dr. Vicdan ÖZDİNGİŞ*

ÖZET

XVIII. yüzyıl divan şairi Sabîh, divan edebiyatı geleneğine bağlı kalarak, zamanındaki padişah, paşa ve önde gelen devlet adamlarına kaside yazmış ve bu kasideleri onlara sunmuştur. Ayrıca, Sabîh'in divanında birçok devlet erkanı ve şairlerin hakkında bir yönüyle bilgi bulmaktayız. Özellikle, bunlardan, maiyetinde çalıştığı Defterdar Halîmî Mustafa Efendi önde gelen isimdir.

Halîmî'nin yaşadığı XVIII. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun mali ve iktisadi sıkıntılar içinde siyasi gücünü iyiden iyiye kaybetmesine karşılık, işinde başarılı, yumuşak başlı, edepli bir kişi olarak dünyaca tanındığı, defter tutma ilminde hüner sahibi olduğu, bu hususta öğretmenlik yaparak yeni şeyler icat ettiğini Ramiz Tezkiresi ve Sicill-i Osmânî'den öğreniyoruz.

Anahtar kelimeler: Divan, tahlil, şiir, manzumlar.

POEMS WRITTEN RIGHT HALIMI MUSTAFA EFENDI IN THE DIVAN OF THE SABIH

Asst.Prof. Dr. Vicdan ÖZDİNGİŞ

ABSTRACT

XVIII. Sabih century poet of divan, divan adhering to the tradition of literature, at the time the Sultan, Pasha and the leading statesmen Kasidas ode written and presented to them. In addition, many state council of Sabi's and poets of his people in a way we find information. In particular, these, Sir Mustafa, one of the leading name in the retinue of Halimi treasurer works.

Halimi lived XVIII century in the Ottoman Empire, the political power of the financial and economic difficulties correspond to lose from good to better, successful in business, soft-headed, decent globally recognized as a person, the science of book-keeping trick owned, in this respect as a teacher to have invented something new and Sicili-Osmani Tezkiresi Ramiz learning.

Key Words: The Court analyzed, poetry, poems

* Türkiye-Manisa "Celal Bayar" Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Öğretim Üyesi

GİRİŞ

XVIII. yüzyıl divan şairi Sabîh, divan edebiyatı geleneğine bağlı kalarak, zamanındaki padişah, paşa ve önde gelen devlet adamlarına kaside yazmış ve bu kasideleri onlara sunmuştur. Ayrıca, Sabîh'in divanında birçok devlet erkanı ve şairlerin hakkında bir yönüyle bilgi bulmaktayız. Özellikle, bunlardan, maiyetinde çalıştığı Defterdar Halîmî Mustafa Efendi önde gelen isimdir.

Sabîh, Halîmî Mustafa Efendi için beş kaside, bir terkibi bent ve Halîmî'nin bir gazeline nazire yazarak ona olan sevgisi ve bağlılığını yazmış olduğu şiirleriyle ifade etmiştir.

Halîmî, XVIII.yüzyıl divan şairi ve Sabîh'in çağdaşıdır. Asıl adı Mustafa'dır. Burmalı Mescit Müezzini Ali Efendi'nin oğludur. Babası, yirmi üç yıl, günlük hadiselerin yazıldığı, devlet dairesinde para hesabını tutan memurdur. Halîmî de bu dairede yetişmiş ve 1164 yılında defterdar, 1167'de beylerbeyi rütbesiyle Sayda valisi olmuştur. 1168'de görevden alınarak yüzbaşı olmuş ve aynı yıl eski görevi defterdarlığa dönmüştür. 1169'da yine görevden alınarak Limni'ye sürülmüş, 1170'de affedilerek önce rûz-nâme-i evvel, sonra da mahâsebe-i evvel olmuş, 1171'de azledilerek Gelibolu'ya sürülmüş, kısa zamanda salıverilerek aynı yıl defterdar olmuştur. Yine 1173 yılında vezirlik rütbesiyle Musul valisi olmuş ve aynı yıl içinde ve 1173 (M.1759) cemaze'l-âhiresinin yirmi dördünde İzmit'te idam edilerek öldürülmüştür.¹¹

Sabîh, Halîmî Mustafa Efendi'nin üçüncü defa defterdarlık görevine getirilmesinin, sevincini bir tarih düşürerek, bu tarihi ebedileştirmiştir. Tarih kıt'a sı şöyle:

Tarih Berâyı Defterî-i Halîmî Efendi
Bi- Hamdi'llah Halîmî-i ma'ârif şeyh-i dâna-dil
Sa'âdetle yine mesned-nişîn-i defteri oldı
Kudûm-ı mecdine şâyeste-pây-endâz için el-hâk
Kalem destümde nessâc-ı perend-i şeş-i teri oldı
Nukûd-ı necm ile devr eyleyüp şeh-râh-ı âfâkı
Meta'-ı kadrine anın 'Utârit Müşterî oldı
Hudâya hamd u be-hamd kim yine ol zât-ı vâlânun
Sitâyîş-kâr-ı evsâfı bu 'abd-ı kemteri oldı
Efendündür Sabîhâ böyle tahrîr eyle târîhin

¹¹ Çağlı, Adnan, Halîmî , Edebi Kişiliği, Eserleri, ve Divân'ının Tenkildi Metni ,s. 1-381, Konya 1998, Basılmamış doktora tezi

Zihî ikbâlle üç def'a Halîmî defteri oldu"² (T:K: s.402) Sene:1171

Halîmî'nin 1171'de azledilerek Gelibolu'ya sürülmesi ve aynı sene salıverilerek defterdarlık görevine getirilmesi, Sabîh'i sevindirmiş olacak ki "zihî ikbâlle üç def'a Halîmî defteri oldu" mısraını tarih kıt'a sı yazmıştır.³

Sabîh,onun hakkında" gönlü aydınlık şeyh ve bilgili Halîmî, defterdarlık makamına saadetle oturdu" ifadesiyle Allah'a hamdetmiştir. Halîmî'nin bu makama en uygun kişi olduğunu, şöhretinin yayıldığını, talihinin yaver gittiğini, kavrayış ve zekası ile üçüncü kez defterdarlık makamına layık görüldüğünü ifade etmiştir.

Sabîh, Halîmî'ye bağlılığını, onu sevdiğini, devlet adamı ve şair olarak başarılı ve eşsiz olduğunu, yazmış olduğu şiirlerde ifade etmiştir. Ayrıca Sabîh'in de Galata Gümrüğü'nde çalışması, amirini daha yakından tanınması, Halîmî'nin maiyetindeki memurları gözetip kollaması da etkili olmuştur diyebiliriz. Bu nedenle Sabîh, Halîmî Mustafa Efendi'ye beş kaside, bir terkîbent, bir tarih kıt'a ve bir de "itsem gerek" redifli nazire gazel yazmış, fakat, nedense vefatına tarih kıt'a sı düşürmemiştir. Zira böyle bilgili bir devlet adamının idam edilmesini kabul etmemesinden olmalı .İtsem gerek redifli gazeli okuyunca bunu daha iyi anlayabiliriz.

Şiir:

"Fass-ı la'lin zîb-iengüş be-beyân itsem gerek
Kasdum ol mâhı müşâr-ı-bi'l-benân itsem gerek
'Azm çün yârün sevâd-ı çîn-i müşkîn zülfine
Rahş-ı fikre târ-ı sevdâdan 'inân itsem gerek
Ol şeh-i nâzun olup dil- beste evc-i hüsnine
Ney gibi âteş-nevâ her dem figân itsem gerek
Dest-i sâkî-i hayâle la'al-i rengînün görüp
Dîdemi câm-ı şarâb-ı ergavân itsem gerek
Medd-i âh-ı sûziş-i dilden kad-i ham-geşteden
Ol gazâlî sayd için tîr ü kemân itsem gerek
Şâh-beyt-i midhat-ı zât-ı Halîmîye Sabîh
Nazmunun mısra'larından nerdbân itsem gerek
Ya'ni defterdâr-ı efendi-i ma'ârif- perverün
Midhatıyla iktisâb-ı'izz ü şân itsem gerek
Âsitân-ı dergehin ol zât-ı cevdet-pîşenün
Murg-ı kâm-ı bî-nevâyâ aşiyân itsem gerek

2 Özdingiş, Vicdan, Sabîh Divanı, Konya 1998, I , II cilt, basılmamış doktora tezi

3 A.g.e.,T.K.,s.402

Mebhas-ı vassâf-ı sühan-perdâz olup
Şâ'irân-ı 'asrı bir bir imtihan itsem gerek
Ebr-i lutfi nâmiye- bahş-ı bahâr-ı feyz olup
Rûzgâr-ı rûzgâra itminân itsem gerek
Hasr-ı vakt itmeme mahallî ister olsun olmasun
Çâkerâne 'arz-ı hâlüm her zamân itsem gerek"⁴ (G: 240, s.686)

Ayrıca Sabîh,"İydiyye Der Hak-ı Defterdâr-ı Halîmî Mustafa Efendi Rahmet'ullahî" başlıklı 32 beyitlik kasidede Halîmî'nin, aşağıdaki beyitlerle, başarısını anlatmıştır.

"Kerem-kâr-ı i'nâyet- perverâ 'îydün sa'id olsun
Kudûm-ı gurre-i Şevvâl-veş şevkûn mezîd olsun
Hemân ey defteri-i saltanât dest-i şerîfünde
Kalem engüşt-i meh levhün beyâz-ı subh-ı 'îyd olsun
Libâs-ı nûr-ı sıhhat hâle-i meh gibi hem-vâre
Ser-â-ser zîb-i dûş-ı zâtuna lebs-i cedîd olsun
Nümâ-yâb-ı bahâr-ı feyz-i tevfik eyleyüp Mevlâ
Riyâz-ı devletünde nahl-i ikbâlün medîd olsun

.....
Harâret-yâb tâb-ı reşk-i ikbâlün olup da'im
Vücûdı ser-te-ser hassûd-ı bed-hâhun kadîd olsun
'Adû-yı bed-gümânun tünd-i bâd-ı bîm-i kahrunla
Ser-â-pâ nahl-i cismi lerze-nâk hem-çü bîd olsun
Kader zincîr idüp mevc-i dem-i tîğ-i havâdisden
Kazâ gerden-keş-i düşmânuna tavk-ı hadîd olsun
Medâr-ı kâm u ümîdünde gerdün da'ir oldukça
Sa'âdet-mend olup bahtun hasûdun nâ-ümîd olsun"⁵ (K:10, s. 306-

308)

Halîmî çeşitli devlet görevinde bulunduktan sonra vezirlik rütbesi olarak vali olması Şefkat ve Silahdâr tezkirelerinde "iki tuğ ile kurb-ı devletten teb'id kılındı" diye ifade edilmiştir. Buna göre Halîmî'ye iki tuğlu vezirlik rütbesi verilerek devletin merkezinden uzaklaştırılmıştır. Gerçekten de Halîmî'nin hayatı, Sabîh'in de belirttiği gibi, karışıklık içinde geçmiş ve çekemeyen düşmanları çokmuş.Dolayısıyla adı bazı entrikalara karışmıştır.

4 A.g.e.,G. 240, s.,686,

5 A.g.e.,K.,10, s.,306-308

Sicill-i Osmânî’de anlatıldığına göre memurlarından Vânî Hüseyin Efendi, Tahir Ömer’e kaçıp sonra

Mısır’da Şeyhü’l-beled Ali Bey’i fesada uğratarak onu devlete itaat etmekten çıkarmıştır. Bu

olay Halîmî’nin hazin sonunu hazırladığı tahmin edilmektedir. Yine adı geçen eserde

Halîmî’nin dairesi halkına mağlup olduğu, onların, kendisini kötü tanınmış, namı ile servet edinmiş bir kişi olarak andıkları kaydedilmektedir.⁶

Sabîh, Galata gümrüğü baş katibi olması nedeniyle, Halîmî üzerinde oynanan oyunları hissetmekte ve amirinin dürüstlüğünü bildiği içinde, efendisine yazdığı kasidelerde onun düşmanlarından bahsetmekte ve onların yok olmasını dilemektedir.

Sabîh, ”İydiyye Medîha-i Müşarü’n-ileyh Defterdâr HalîmîEfendi”başlıklı 46 beyitlik kasidede de aynı duyguları dile getirmektedir.

“İyd-i adhâya nice olmasun âdem kurbân
Görüştür her kes ile lahmike lahmî hûbân

.....

Ya’ni hem-nâm-ı nebî menzilet ü kadrî celî
Sâhib-i hulk-ı halîm ahsen-i ebnâ-yı zamân
Safha-i ‘âleme sebt olmamış im’ân olsa
Böyle bir defteri-i devlet-i Âl-i Osmân
Karn-ı mâzisini müstakbele döndürse felek
Bulamaz tâ-be- ebed böyle ‘adîmü’l-akrân”⁷ (K.11 ,s. 309- 312)

Halîmî’nin yaşadığı XVIII. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu’nun mali ve iktisadi sıkıntılar içinde siyasi gücünü iyiden iyiye kaybetmesine karşılık, işinde başarılı, yumuşak başlı, edepli bir kişi olarak dünyaca tanındığı, defter tutma ilminde hüner sahibi olduğu, bu hususta öğretmenlik yaparak yeni şeyler icat ettiğini Ramiz Tezkiresi ve Sicill-i Osmânî’den öğreniyoruz.⁸ Bunun ötesinde Halîmî’nin pek çok insanî özelliklerini ve görevli olduğu makamdaki başarısı,devlet yönetiminin geçmişinde ve geleceğinde Halîmî’nin gücünde ve bilgisinde bir akranının olmadığını

6 Şevkat, Tezkire-i Şefkat, İstanbul Üniv. Ktp. Ty 3916, v.34, Silahdâr- zâde Mehmet Emin, Tezkiretü’ş- Şu’arâ, İstanbul Üniv. Ktp. Ty 2557, v. 20

7 Sabîh Divanı, İstanbul Üniv. Ktp., T 233 yk. 146, K.,11, s.,309-312

8 Râmiz, Âdab-i Zurefası, çev. Sadık Erdem, Ankara 1994, s. 83, Mehmet Süreyya, Sicil-i Osmânî, İstanbul 1308, c. 2, s.242

„Sabîh’in yazdığı kasidelerde buluyoruz. Aşağıdaki 72 beyitlik “İydiyye Der- Medh-i Müşarü’n-ileyh Defterdâr Halîmî Efendi”îydiyyede ise,şair Halîmî’nin övgüsünü görüyoruz.

Sad şükür geldi dem-i ‘ îyd-i sa’id-i adhâ“
Sa’d zâbih-i Hamel ü Sevrini zebh itse revâ

.....
Tab’ı bir âyine-i şâhid-i ma’nâdur kim
Hüsn-i ta’bîrine hayrân füsahâ’ vü bülegâ’
Zîb-i ma’nâ ile zîbende-i lafz oldukça
Hâme destinde çü tâvus- Kuds cilve-nümâ
Kârbân-ı dür-i mazmûn u metâ’-i nazma
Sıyt-ı cemmâze-i kilik-i teridür bang-ı derâ
Levhi ser- safha-i ruhsâre-i hûbândur kim
Şîve-i hüsn-i hatı revnak-ı hatt-ı kübrâ

.....
Sana meylümi kuzum bâ’is-i cevrün âyâ
Söyle koç başun için cân ola kurbân sana”⁹ (K. 12, s.313-318)

Sabîh, çağdaşı Halîmî’nin şiir ve inşada temiz bir üsluba sahip güzel söz söyleyen büyük bir şair olduğunu, devlet idaresindeki başarısını edebi alanda da gösterdiğini ifade etmektedir.Hatta Halîmî için canını vermeye bile hazırdır.Yine kasideden öğrendiğimiz bilgiye göre,Sabîh, Halîmî’nin başarısını kıskanan pek çok kimselerin olduğunu

“Sürüsüyle sürüyüp düşmenini vartalara

İde Mirrih ile Şûbân-ı felek sefk-i dimâ”beyiti ile dile getirmektedir.

Ramazan bayramını tebrik etmek için yazdığı kasidede Sabîh, çağdaşını övmeğe devam eder. 41 beyit olan şiir lirik bir anlatı içinde Halîmî’nin şiir söylemedeki başarısı ve nükteli söyleyişi zamanın şairlerini hayrete düşürecek tarzda ve yeni mazmun bulmada hüner sahibi olduğunu belirtir. Dolayısıyla Halîmî’nin belagat dolu sözleri ve feyiz dağıtan eseri, Sadi’nin Gülistan’ı gibi değerli şiirlerle dolu olduğunu ifade eder.Hatta Halîmî şiir yazarken güneş divit, yeni ay kalem, Şaban ayı ve gün altın levhası olmak-tadır diye tasvir eder.

“Sanma görinen şekl-i hilâl-i Ramazândur
Mihrâb-ı’ibâdât-ı kadri-dân-ı zamândur

9 Sabîh Divanı, İstanbul Üniv. Ktp., T 233 , yk.146, K., 12, s.,313-318

.....
 Hem nâm-ı nebî defter-i devlet-i ‘alîyâ
 Bercîs- menîş mihr- revîş nâdire- dândur
 Hûrşîd devâtı meh-i nev hâmesi gûyâ
 Her levh-i zer- endûdı anın rûz u şebândur
 Kilk-i teri mîzâb-ı Gülistân-ı fasâhat
 Her nutk-ı belâgat eser-i feyz- resândur
 Bir nokta-i nâçîz konsa la’l ile gûyâ
 Yâkût- nümûn-ı dehen-i mâh- veşândur
 Şol rûtbe tırâzende-i mazmûn-ı hüner kim
 Her bir sözi hayret- fiken-i nükte- verândur”¹⁰ (K. 13, s.319- 322)

51 beyitlik son kasidede ise yine Ramazan bayramı tebrik edilmekte ve şair, daha önceki şiirlerde olduğu gibi övülmektedir.

Aşağıya aldığımız matlalı beyitte, Sabîh, şairin düşmanlarına şöyle beddua etmektedir.

Neşr-i feyz itdi yine mâh-ı siyâm
 Oldılar secde-ber-i şükr-i enâm
 Ola şemşîr-i kazâ vü kadere
 Sîne-i düşmen-i bedhâh niyâm
 Nice ‘ıyd ü meh ü sâl ü şeb ü rûz
 Defter-i ‘ömrine olsun erkâm”¹¹ (K. 14 s. 323-327)

Sabîh’in, Halîmî’ye yazdığı terkibi bent ise “Terkib-i bend Der-Hak-ı Defterdâr Halîmî Mustafa Efendi”ifadesi ile başlar ve beş benttir. Sabîh bu manzumede de Halîmî’yi devlet adamı ve şair olarak mübalağa yapmadan,kendi üzerinde bıraktığı izlenim ve etkisini değerlendirir.Zira her ikisi de aynı yüzyıl divan şairi, müretteb divan sahibi ve aynı resmi kurumda çalışan,iktisadi konunun iki önemli uzmandırlar.Bu konunun daha iyi anlaşılması için çalışmamızı terkibi bentle bitirmeyi uygun gördük.

Terkib-i Bend Der- Hak-ı Defterdâr-ı Halîmî Mustafa Efendi

1.bent

“Habbezâ câm-ı hilâl-i ‘ıyd olunca rû- nümâ
 Rûze- dârân oldılar ser-mest-i sahbâ-yı safâ
 Sâkî-i devrânun oldı nukl-ı şîrîn bezmine
 Bûs-ı sîb-i gabgab u gül-nâr-ı la’l-i dil-rubâ

10 A.g.e.,K.,13, s.,319-322

11 A.g.e.,K.,14, s.,323-327

Bûselik âgâzesin ta'lim ider 'uşşâkına
Şimdi her bir şâhnâz-ı dilber-i dil-keş edâ
Dîdeden ma'dûmdur keyfiyyet-i evc ü hazîz
Öyle lebrîz-i mey-i şevk ü neşât arz u semâ
Şevk-bahş olmazdı bezm-i 'îyd ol Cem- meşrebün
İtmese tebrîk için takbîl ayağın cür'a-sa
Müşteri kadr-ı asûmân-mesned 'Utârid ittısâm
Nâm- dâş-ı Mustafa ya'ni Halîmî-i kirâm

2. bent

Hakk- te'âla 'îyd-ı fitrın eylesün sa'd u sa'îd
Her şebın kılsun şeb-i kadr u nehârın rûz-ı 'îd
Yâd ola lafz-ı mükerrerme meh-i Şevvâl-veş
Subh-ı 'îyd oldukça mihr-i devletinde rû- sefid
Matla'-ı 'ulyâda itsün ahter-i bahtı tulu'
Pertev-i iclâl-i subh-ı haşre-dek olsun mezîd
.Cevher-i zâtı olup fass-ı nîgîn 'afiyet
Ola zîb- ârâ-yı engüşt-i kef-i'ömr-i mezîd
Her umûrında ser-â-ser ola dûş-ı zâtına
Nev- perend-i feyz-i tevfk-i Hudâ lebs-i cedîd
Ey hudâvend-i himem vâlâ- kerem Hâtem- şiyem
Vey velîyy-i mekremet-kâr-ı mükerrerem zü'l- kerem

3. bent

Görmez aslâ sen gibi rûşen-dil-i pür intibâh
'Aynun olsa bîni-i pîr-i sipihre mihr ü mâh
Hâk-ı râhun 'âleme kuhlü'l- basardur kim olur
Nakş-ı pâyun dîde-i dünyâya çün mevc-i nigâh
Düşmenün çün her gice kasdı şebîhün olmasa
Başına encümen itmezdi felek cem'-i sipâh
Sâye- bahş olsa hümâ-yı himmetün mümkün midür
Gün göre 'âlemde hem- çün şehpere baht-ı siyâh
Togrulaldan nev- civân tab'unla kadd-i pîr-i çarh
Sensüz imrâr itdiği eyyâmı 'add eyler tebâh
Beyz-i evsâfunda ey vâlâ- cenâb-ı nüktedân
Oldı abdâl-ı gazel- hân kilik-i Hassân-ı zamân

4. bent

‘İyd iken her bir demün hâcetümi ‘îyd-i diger
 Düşdi dil Bayrâm nâmında bir âfet dilbere
 Feyz alup çeşm-i kebûdi tâb-ı mihr-i bâdeden
 ‘Âlem-i âb içre döndi gonçe-i nilüfere
 Gam degül bezm-i şeb-i vuslat zihâm-ı şevk ise
 Hâle-i âgûşumı cây itdüm ol meh-peykere
 Öyle bir çeşm-i füsûn-kârun gönül meftûmı kim
 Gamzesi ta’lîm-i fenn-i sihr ider câdûlara
 Târ-ı nazmun fikret-i hûy –gerde la’linde Sabîh
 Döndi bir tesbîh-i mürvârîd-i mazmûn-ı tere
 Besdür itnâb-ı kelâm ey hâme-i mu’cîz- şî’âr
 Ol himem-kârun du’â-yı hayrın eyle ihtiyâr

5. bent

Zât-ı behbûdın idüp âfât- ı dünyâdan emîn
 Bir günin bin eylesün sıhhatle Rabbü’l- ‘âlemîn
 Devleti câvîd rûz-ı ‘ömri oldukça mezîd
 Düşmen-i bed- hâhına olsun mahall zîr-i zemîn
 Cevher-i mazmûn-ı vasfın nükte- sencân_1 sühan
 Nev- ‘arûs-ı nutkına ârâyış itsünler hemîn
 ‘Âfiyetle mesned-i rif’atde oldukça mukîm
 Kurs-ı hûşîd ola bâlîn- ferşi çarh-i çârû
 Bahr-ı tab’ oldukça cûş-â- cûş-ı şevk-i midhatı
 Sâhil-i nazma pey-â-pey nesr ola dürr-i şemîm
 Nazm-ı evsâfın bu gûne eyleyüp terkîb-i bend
 Ol kerem- kâre hulûsın ‘arz ider tab’-ı bülend”¹² (T.B.1, s.334-339)

12 A.g.e., T.B.,1, s.,334-339

KAYNAKÇA – BIBLIOGRAPHY

- Çağlı, Adnan, Halîmî , Edebi Kişiliği, Eserleri, ve Dîvân'nın Tenkildi Metni, Konya 1998, Basılmamış doktora tezi,
- Özdingiş, Vicdan, Sabîh Divanı, Konya 1998, I , II cilt, basılmamış doktora tezi,
- Şevkat, Tezkire-i Şefkat, İstanbul Üniv. Ktp. Ty 3916, v.34,
- Silahlâr- zâde Mehmet Emin, Tezkiretü' ş -Şu'arâ, İstanbul Üniv. Ktp. Ty 2557, v. 20
- Sabîh Divanı, İstanbul Üniv. Ktp., T 233 yk. 146, K.,11
- Râmiz, Âdab-iZurefası, çev. Sadık Erdem, Ankara 1994
- Mehmet Süreyya, Sicil-i Osmânî, İstanbul 1308, c. 2
- Sabîh Divanı, İstanbul Üniv. Ktp., T 233 , yk.146, K., 12

ÜSKÜP MİLLÎ KÜTÜPHANESİNDEKİ CÖNKLERDE YER ALAN DİVAN ŞİİRİ METİNLERİ VE ŞAİR NESİMÎ'NİN BU CÖNKLERDEKİ ŞİİRLERİNE DAİR

Dr. Ramadan DOĞAN*

ÖZET

Balkanlar, tarih içinde Türk kültürünün yaygın olarak yaşandığı yerlerden biridir. Balkanlarda Türklerin yoğun olarak yaşadığı yerler bakımından önemlidir. Makedonya'da bulunan Millî Kütüphane'de Türkçe cönkler vardır. Bu cönklerde bulunan metinler Türk kültürünün varlığını ve yaygınlığını göstermektedir.

Makalemizin başlığında Nesîmî'yi özellikle belirtmemizin sebebi, ele aldığımız cönklerdeki Divan şiirleri metinleri içinde Nesîmî'ye ait şiir örneklerinin diğer şairlere nazaran daha fazla olmasıdır.

Anahtar kelimeler: Nesîmî, Osmanlı Şiiri, Üsküp, Balkanlar, Şiir, Cönk

MANY TURKISH CÖNK AT THE NATIONAL LIBRARY IN MACEDONIA AND POEMS OF NESİMÎ IN THIS CÖNKS

Dr. Ramadan DOĞAN*

ABSTRACT

Widely in the history of Turkish culture is one of the places experiencing the Balkans. Macedonia, which is one of the places in the Balkans inhabited by Turks. There are many Turkish cönk¹ at the National Library in Macedonia.

As the title article has been chosen "Nesîmî" who has written much more poems than the others poetries of old Ottoman Literature.

Keywords: Nesîmî, Ottoman Poety, Skopje, Balkans, Poety, Cönk

* İstanbul Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü ve İştip "Gotse Delçev" Üniversitesi Filoloji Fakültesi Misafir Öğretim Görevlisi.

1 Cönk: The books that the includes many poems written by minstrels.

GİRİŞ

Balkanlar, tarih içinde Türk kültürünün yaygın olarak yaşandığı yerlerden biridir. Balkanlarda Türklerin yoğun olarak yaşadığı yerlerden biri de Makedonya'dır. Makedonya'da bulunan Millî Kütüphane'de Türkçe cönkler vardır. Bu cönklerde bulunan metinler Türk kültürünün varlığını ve yaygınlığını göstermektedir.

Kaybolmadan günümüze dek ulaşmış olan otuz kadar cönk bulunmaktadır. Belge niteliğinde olan bu eserler, zaman içinde yıpranıp kaybolmaktadır. Bunların bilinmesi ve korunması önemlidir. Ankara Millî Kütüphane'de bile bulunan cönklerin sayısı yüz elli kadar olduğu dikkate alınacak olursa, Makedonya'daki bu cönklerin önemi daha iyi anlaşılacaktır kanaatindeyim. Bu makalede elde edilecek olan sonuçların Türk dili, Türk kültürü ve Türk halk edebiyatına bilimsel bakımdan büyük katkısı olacaktır. Özellikle halk edebiyatı ürünü olan cönklerde Divan Edebiyatı örneklerinin varlığı dikkate değer bir durumdur.

Tarih içinde dağılmış olan millî kültür eserleri bir bütünlük göstermesi bakımından bu bölgeyle birlikte çevredeki kütüphanelerde bulunan eserlerin de taranması gerekir düşüncesindeyiz. Sınırların dışında kalmış olan bu eserlerin üzerine titrenmesi gerekmektedir.

Cönk, genellikle halk zevkinin bir ürünüdür. Halk edebiyatı şairlerinin şiirlerinin yazılıp toplandığı defterlerdir. Cönk; [Türk Halk edebiyatında](#) saz şairlerinin, kendilerinin veya başkalarının şiirlerini yazdıkları, alttan yukarıya, uzunlamasına açılan, çoğunlukla deri kaplı defter. [Antolojiye](#) benzeyen bu defterlere halk dilinde şekilden dolayı "sığırdili" de denmektedir. [Türkçede](#) 15. yüzyıldan beri kullanılmakta olan cönk sözcüğünün kökeni hakkında farklı düşünceler öne sürülmüş olsa da bugün [Türkçede](#) farklı iki kökenden geldiği düşünülen iki farklı cönk sözcüğü vardır. Türkçe kökenli cönk sözcüğü, halk edebiyatına dair bir terimdir. [Malezya](#) dili kökenli cönk sözcüğü ise büyük yelkenli gemi manasındadır.

Cönkler çoğunlukla [anonim](#) mahiyettedir, yani defterlerin sahipleri bilinmemektedir. Her ne kadar cönklerde genel anlamda saz şairlerinin şiirleri yer alsa da, salt saz şairlerince yazılmış şiirlere yer verildiğini söylemek doğru olmaz. Çok sık olmasa da [divan](#) şairlerine ait şiirleri de ihtiva ederler. Dini bilgiler ihtiva eden, çeşitli [hutbe](#) ve [vaaz](#) metinleri barındıran dini ağırlıklı cönkler de mevcuttur. Örnek olarak 16. yüzyılda [Dede Efendi](#) tarafından yazılmış olan *Dede cöngü* verilebilir. Bunların dışında cönkler

dualar, şifa reçeteleri, [büyü](#) tarifleri, [maniler](#), halk [hikâyeleri](#) ve masal gibi birçok farklı metni barındırabilir. İçeriklerine göre cönkler, *ilahi cöngü*, *âşık cöngü* gibi isimlendirilebilir.

Türk edebi tarihinin önemli bir kısmını oluşturan âşık ve [tasavvuf](#) edebiyatları ile ilgili bilinenlerin çoğu cönkler sayesinde elimize ulaşmıştır. [Metodolojik](#) açıdan modern derlemelerden çok uzak olsalar da, cönkler eski dönemlerin halkını ve edebi hayatını anlamak için çok önemlidirler.

Şiir mecmuaları ise aydın geleneğin ortaya çıkardığı ürünler bütünüdür. Divanlar ve mesneviler dışında farklı şairlerin çeşitli nazım şekilleriyle yazdıkları şiirlerinin toplandığı “şiir mecmuaları (mecnû‘a-i eş‘âr)” ile beğenilen bir şiire başka şairler tarafından yazılmış benzer şiirler (nazire)in toplandığı “nazire mecmuaları (mecnû‘a-i nezâ‘ir)² halk edebiyatındaki cönklerin karşılığıdır bir anlamda.

Yazının başlığında Nesîmî’yi özellikle belirtmemizin sebebi, ele aldığımız cönklerdeki Divan şiirleri metinleri içinde Nesîmî’ye ait şiir örneklerinin diğer şairlere nazaran daha fazla olmasıdır. Aşağıda Nesîmî’ye ait şiirleri vermekle yetineceğim. Zira bu bütün metinleri ayrı ayrı incelemek daha ayrıntılı bir çalışmayı gerektirmektedir. Bu makalede yalnızca bir şairi zikretmek yeterli olacaktır kanaatindeyim.

Âşık Ömer ve Seyyid Nizamoğlu’nun şiirleri halk ile aydın arasındakiki yakınlaşmanın en büyük tezahürüdür. Aşağıdaki şiir örneklerinden de bu durum çok açık olarak anlaşılacaktır.

Burada yer alan şiirlerin tamamı aşağıdaki şiirden sonra verilen dipnottaki projeden alınmıştır.

DÎVAN

Âşıkım ben bu cihanda yâre yoktur minnetim
Bülbülüm gülşen içinde zâra yoktur minnetim
Nice derdim var yürekte sanki bir külhan gibi
Aşkımdan yanar vücûdum nâra yoktur minnetim

Mecnûn’um gönlümü verdim ol saçı Leylâ’ya ben
En yanık bâkî değilim bu fânî dünyâya ben
Derde düştüm uğradım sevdâya ben
Derdimin tabibi Lokmân’a yoktur minnetim

2 M. A. Yekta Saraç, *Eski Türk Edebiyatına Giriş*, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir 2009, s. 14.

Âşık Ömer aşk yolunda kıymışım ben cânıma
Minnetim kimseye yoktur mihnetim Sübhân'ıma
Nerde bir âşık var ise gelsinler meydânıma
Mansur'um aşk yolunda dâra yoktur minnetim
(OMCT-I/134)³

***

Benim bu dînîm imânım Muhammet Mustafâ'dandır
Tenim içindeki cânım Aliyyü'l-Murtazâ'dandır
İçirdi İbn-i Süfyân zehri ol şâha
Ciğer bin pâre olduğu hüsn-i hulk-ı Rızâ'dandır

Eridip ağzına kurşun akıttılar Hevâricler
İmam Mûsa-yı Kâzım'ın aşkına yananlar evliyâdandır
Katıp engüre zehri verdi Mervân ol şâha
Anın-çün sararıp solduğu benzim âl-i Mûsâ Rızâ'dandır

Hasanü'l-Askerî mülk-i vilâyet pâdişâhıdır
Muhammet Mehdi'nin zuhûru âşıklara derde devâdandır
Yürü Seyyit Nizamoğlu Hevâric kahrına sabret
Bize bu derd ü mihnetler Cenâb-ı Kibriyâ'dandır⁴
(OMCT-I/124)

***

Nesîmî,

Âşık Çelebi ve Fâik Reşad'a göre Diyarbakır, diğer kaynaklara göre Bağdat yakınlarındaki Nesim kasabasında doğmuştur. Asıl adı İmâdüddîn'dir. Türk sûfisidir. Şeyh Şiblî'nin dervişlerindedir. Daha sonra Fazlullah-ı Hurûfî'ye intisap etmiştir. I. Murat devrinde Anadolu'ya gelmiştir. Hacı Bayram-ı Velî'ye intisap etmek istediye de, bu isteği kabul edilmemiş, sonrasında Halep'e gitmiştir.⁵

Bugünkü Batı Türkiye'de, Azerbeycan'da, Irak'ta ve İran'da Alevi ve Şii çevrelerde şehit ve velî olarak kabul edilen Nesîmî, heterodoks Hurufî tarikatının en önemli temsilcilerinden birisidir. Sünnilerce de kabul gören Nesîmî, sembolizmi klasik İslâm edebiyatında çok başarılı kullanan

3 Cönklerin kütüphane kayıt numaralarıdır.

4 Dr. Abdulkadir Hayber- Dr. Kâmil Akarsu, *Üsküp Millî Kütüphanesinde Bulunan Cönklerdeki Manzum Eserlerin Tespiti* konulu, Gazi Üniversitesi BAB destekli, çalışılmakta olan proje metni.

5 Ahmet Atillâ Şentürk-Ahmet Kartal, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Dergâh yayınları, İstanbul 2009, s. 140.

bir şairdir. Azerbaycan ve Osmanlı dönemi Türk edebiyatlarının kurucuları arasında gösterilen Nesîmî'nin divanından ve bazı kaynaklardan anlaşıldığına göre hayatında iki önemli dönem olmuştur. Fazlullah'tan önceki gençlik yılları ve Fazlullah'la tanıştıktan sonraki yılları. Nesîmî gençlik yıllarında dünyevi aşk, ayrılık v.b. konuları ihtiva eden şiirler yanında Hz. Ali'yi, Hz. Muhammed'i, ehl-i beyti ve on iki imamı öven şiirler de yazıyordu. Bu şiirlerde Hz. Muhammed ve Hz. Ali aynı değerdedir. Nesîmî'ye göre Hz. Ali Allah'ın bir yansımasıdır ve Hz. Muhammed de onu Mirac'da Allah'ın yanında görmüştür. Bu dönem şiirlerinde göze çarpan bir başka unsur da Hallac-ı Mansur aşkıdır.

Nesîmî'nin hayatındaki en önemli olay Fazlullah'la büyük bir ihtimalle Bakü'de tanışması olmuştur. Nesîmî, 1386 yılında Hurûfî öğretilerini yaymaya başlayan Fazlullah'ın halifesi olduktan sonra şiirlerinin muhtevası ve tonu değişir. Fazlullah'ın öldürülmesinden sonra birçok Hurûfî Timur'un baskısıyla ülkeyi terk etmiştir. Bunlardan birisi de Nesîmî'dir.

Bundan sonra Nesîmî, propaganda gezilerine çıkar. Bu vesileyle Anadolu'ya da gelir ve burada hurufi düşüncelerini şiirlerinde coşkuyla dile getirir. Bu hurufi şair, şiirlerinde hurufi dünya görüşünü en ince ayrıntısına kadar ortaya koymuştur. Bazı şiirlerinde ene'l-hak demesi şair Nesîmî'nin trajik ölümünü hazırlamıştır.⁶

Nesîmî'nin Üsküp Millî Kütüphanesindeki cönklerde geçen şiirlerinin ilk ikisini şerh ettikten sonra devamını yazmakla iktifa edeceğim.

Şair, aşağıdaki şiirinde sevgilinin yüzünü gördüğünde kederden kurtulduğunu, yine sevgiliye kulluğunda mutluluk duyduğunu; sevgiliye canını feda edebileceğini, Ferhad misali bir âşık olduğunu anlatıyor. Devamında, sevgilinin yüzünün güzelliğinde yedi ayeti, yani Fatiha'yı okuduğunu ve Kur'ân okumada artık üstat olduğunu ifade ediyor. Irak, Mısır ve Bağdat'ı gezdiğini zikreden şair, artık aşk ile aşına olup halka yabancı olduğunu dillendiriyor.

1

Tâ yüzün gördüm nigârâ gamdan âzâd olmuşum
Kulluğunda pâdişâhım hüsnüne şâd olmuşum

Gelmişim dîdâruna tâ cânımı feda⁷ kılam
Ey dudağı cân-ı Şîrîn gör ne Ferhâd olmuşum

6 <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/belge/1-27608/eski-turk-edebiyati-makaleler.html>

7 Divan'da: kurbân

Tâ cemâlin mushafından okurum seb‘a’l-mesân
Seb‘a-hânım hâfızım Kur‘ân’da⁸ üstâd olmuşum

Ta Irak içinde⁹ gezdim bir muvahhid bulmadım¹⁰
Âşık-ı Mısr’ım velî müştâk-ı Bağdâd olmuşum

Çün¹¹ seni gördü Nesîmî der be-âvâz-ı bülend
Aşk-ile ben âşınâyım akl-ile yâd olmuşum

(OMCT-I/129)

***

Kafiyesi bir şarkıyı andıran aşağıdaki gazelde şair, melamet ehli olduğunu, aşktan gayri hiçbir şeye uymadığını; boynuna melamet gömleğini geçirdiğini, şişeyi taşa çalıp namus ve arından kime ne olduğunu, ifade ediyor. Sofular, haram diyerek âşığa içki içmemelerini telkin ederler; ama ben kendim doldurup kendim içiyorum ve günahkârım kime ne diyerek âdeta sofuları kale almadığını söyleyerek bazen medreseye gidip Hak için ders okuduğunu bazen de meyhaneye gidip gönül eğlendirdiğini de ekliyor. Sofuların mescidin mihrabına secde ettiklerini, kendi mescidinin ise sevgilini eşiği olduğunu ve oraya secde ettiğini, bundan kime ne diyerek aykırı ifadelerine devam ediyor. Nesîmî’ye sevgiliden hoşnut musun değil misin diye sorduklarında şair, yâr benim bundan kime ne diye cevap verir.

2

Çün melâmet ehliyem ki derd-i zârım kime ne¹²
Uymazım asla bugün aşka uyarım kime ne

Ben melâmet gömleğin deldim geçirdim boynuma
Taşa çaldım şişeyi namus u arım kime ne

Çün sofular haram der içmeyin şarâbı âşıkâ
Ben doldurup ben içerim günahkârım kime ne

---

8 Divan’da: gör kim

9 Divan’da: ‘Irakistânı

10 Divan’da: görmedim

11 Divan’da: tâ

12 Hüseyin Ayan’ın hazırlamış olduğu Divan’da bu şiire rastlanmamıştır.

Gâh giderim medreseye ders okurum Hak için
Gâh giderim meyhâneye dem sürerim kime ne

Sofular secde ederler mescidin mihrâbına
Mescidim yârin eşiği secde-kârım kime ne

Sordular bu Nesîmî'ye sen yârimden hoş musun
Ya olayım ya olmayım yâr benim kime ne

(OMCT-I/134)

***

3
Dil binâ-yı kibriyâdır yıkma kalbin kimsenin¹³
Çünkü esrâr-ı Hüdâ'dır yıkma kalbin kimsenin

Zât-ı kudretle yapılmış mülk-i Mevlâ'dır gönül
Bil ki sadr-ı müntehîdir yıkma kalbin kimsenin

Mü'mini al ele izzet ile hürmet et
Zîrâ envâr-ı Hüdâdır yıkma kalbin kimsenin

Beyt-i mü'min kalbi Hak'tır hacc-ı ekber ondadır
Cilvegâh-ı evliyâdır yıkma kalbin kimsenin

Ey Nesîmi kendi vahdet-hânesidir bu gönül
Secde-gâh-ı Mustafâ'dır yıkma kalbin kimsenin

(OMCT-I/134)

***

4
'İd-i ekberdir cemâlin 'îde can kurbân olur¹⁴
Âb-ı hayattır dudağın her kim içer cân olur

13 Hüseyin Ayan'ın hazırlamış olduğu Divan'da bu şiire rastlanmamıştır.

14 Bu şiir Divan'da şu şekildedir: Hüseyin, Ayan; *Nesîmî, Hayatı, Edebi Kişiliği, Eserleri ve Türkçe Divanının Tenkitli Metni*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2002, s. 295.

1. 'İyd-i ekberdür cemâlün 'ıyde cân kurbân olur
Âb-ı hayvândur tudağın her kim içer cân olur
2. Gerçi 'ışkun meskenidür gönlümün vîrânesi
Genc-i bî-pâyâna lâıyk handa her vîrân olur
3. İy kaşun mihrâb u yüzün kible îmân ehline

Ey kaşın mihrâb yüzün kıble î mân ehline
Âşıkın beytü'l-harâmı sûret-i Rahmân olur

Ey kaşınla kirpiğin müşkin saçın ümmü'l-kitâb
Ehl-i tevhîdin imâm u mürşîdi Kur'ân olur

Sûretin esrârını zâhid ne bilsin yâ fakîh
Kul kefâ billâha mahrem kande her insân olur

Küllü şey'in hâlikün lâ-reybe illâ vechehû
Gör bu vechi kim ne vechin vechine bürhân olur

Sûret-i Rahmân'ı inkâr eyledi dîv-i racîm
Ahsen-i takvîmi inkâr eyleyen şeytân olur

Ey Nesîmi âb-ı kevser gözetir nutkunda kim
Her kim içer ol şarâbı mest-i câvidân olur

(OMCT-I/124)

***

5
Âsumân atlas kuşandı giydi dîbalar gibi¹⁵
Yeryüzü şâh aşkına donandı kemhâlar gibi

Mustafâ vü Murtâza yüzü vâhid bilmeyen
Gönül gözü kördür anın kalbi a'mâlar gibi

-
- Âşıkun beytü'l-harâmı sûret-i rahmân olur
4. Sûretün esrârını zâhid ne bilsün yâ fakîh
Kul kefâ billâh'e mahrem handa her hayvân olur
  5. İy kaşınla kirpügün müşkin saçın Ümmü'l-kitâb
Ehl-i tevhîdün imâm ü mürşîdi Kur'ân olur
  6. Cân mısın yâ âdem oğlu iy güneş ruh-sâre kim
Sûretün nakşında insân vâlih ü hayrân olur
  7. Sun'ınun ihsânıdur hüsnün te'âlâ şânühû
Kudreti kâmil olanun 'âdeti ihsân olur
  8. Yâ Rab ol pâkîze cevher kim beşerdür sûreti
Hansı 'âlemden gelür adı neden insân olur
  9. Ger saçın çininde gönlüm eyledi mesken nola
Ehl-i 'irfânun makâmı ravza-i Rıdvân olur
  10. Sûretün her şeyde çün kim zâhir oldı iy güneş
Kim didi hürî görünmez yâ perî pinhân olur
  11. İy ki müşkildür diyü sen vâhid olmağ yâr ile
Koy seni senden kesil kim müşkilün âsân olur
- 15 Hüseyin Ayan'ın hazırlamış olduğu Divan'da bu şiire rastlanmamıştır.

Evlâd-ı Resûl'ü cân u dilinden sevmeyen
Zerrece îmânı yoktur büt-i tersâlar gibi

Haydarın evlâdının fahrini gönülden seyr eden
Kalbi doldu nûr ile mevc urdu deryâlar gibi

Ey Nesîmi bir gönülde hubb-ı Haydar olmasa
Anda canlar çekilir gûyâ kilisalar gibi

(OMCT-I/124)

6

Aşk elinden yandı cânım yâ Ali senden medet¹⁶
Ben garîb-i nâtüvânım yâ Ali senden medet

16 Bu şiir Divan'da şu şekildedir: Hüseyin, Ayan; *Nesîmî, Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Türkçe Divanının Tenkitli Metni*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2002, s. 229.

1. 'Işk ile yandı vücûdum yâ 'Alî senden meded
Bir fakîr-i derd-mendem yâ 'Alî senden meded
2. Sen mana lutf u keremden derdüme bir çâre kıl
Şâh sensen men gedâyem yâ 'Alî senden meded
3. Kim Muhammed'i 'Alî'den ayırur la'net ana
Lahmike lahmî degül mi yâ 'Alî senden meded
4. Hak Te'âlâ nûrından hoş yaratmış şâhumı
Kudret ü sırr-ı Hudâsan yâ 'Alî senden meded
5. Çün Hadîce Fâtîma hayru'n-nisâ bintü'n-Nebî
Ma'den-i dürr-i hakîkat yâ 'Alî senden meded
6. Bende-i hulk-i Hasan oldum ezelden tâ-ebed
Nûr-ı 'ayn-ı Mustafâ'san yâ 'Alî senden meded
7. Her Receb ayında her yıl neçe mu'ciz gösterür
Şâh Hüseyinün sandığıdan yâ 'Alî senden meded
8. Cümle evlâd-ı Nebî senden zuhûr oldı imâm
Adı Zeyne'l-'Âbidîndir yâ 'Alî senden meded
9. Bakır u Sâdık yolında cânımı men oynaram
Musî-i Kâzım 'inâyet yâ 'Alî senden meded
10. Bir tavâf-ı ka'be-i Şâh-ı Horasan eyle bil
Hacc-ı ekber hac yazıldı yâ 'Alî senden meded
11. Ol Takî vü bâ-Nakî ân vâris-i dîn-i nebî
Âdem ü nesl-i 'Abâsan yâ 'Alî senden meded
12. Ol Hasan'dur 'Askerî İbnü 'Alî ...imâm
Gönlüm andan şâd olupdur yâ 'Alî senden meded
13. İy Muhammed Mehdî-i sâhib-i zamâm itgil zuhûr
'Âlemi küffâr tutdı yâ 'Alî senden meded
14. İy Nesîmî sen şikeste Hak'dan istersen murâd
Cür'a-i tevhîdi içgil yâ 'Alî senden meded

Sen bana lütf u kereminden derdime bir çâre kıl
Şâhım sensin ben gedâyım yâ Ali senden medet

Hak Teâlâ kendi nûrundan yarattı sen şâhı
Lahmüke lahmî değil mi yâ Ali senden medet

Sad hezârân lânet-i Hak bilir anı her zaman
Bir Yezid tohmı merdân yâ Ali senden medet

Bu Nesîmî hasta-hâle icâbet için
Cür'a-i tevhîd-i meyden yâ Ali senden medet

(OMCT-I/124)

***

7

İLÂHÎ

Ger aslım sorar isen ben bir niyâzım¹⁷
Sabûr ilm denen yerden gelirim
Evvel katre idim sonralar su oldum
Arştaki kandilden nûrdan gelirim

Hem kâlu belâda izledim izim
Erden Hak'tan ayırmazam yüzüm
Daim ene'l-hak söyler bu sözüm
Halil İbrahim'le nardan gelirim Hû Hû

Mansur'la Bağdat'ta dâra çekildim
Yûsuf ile kul olup bile satıldım
Şam'da İsa ile göğe çekildim
Mûsa ile bile Tûr'dan gelirim

Gör kardeşler yine neler düzdüler
Başmağıma yedi âyet yazdılar
Kendi tenim ile derim yüzdüler
Halep şehri denilen yerden gelirim

---

¹⁷ Hüseyin Ayan'ın hazırlamış olduğu Divan'da bu şiire rastlanmamıştır.

Mahkemede sual sordu kadılar
Kitapları orta yere kodular
Sen bu ilmi nerden aldın dediler
Üstâdımdan alıp pîrden gelirim

Kul Nesîmi ikrârımla belliyim
Gerçek erenlerin kemter kuluyum
Firdevs bahçesinin gonca gülüyüm
Münkir münafıkla hârdan gelirim

(OMCT-I/124)

8

Mü'minin kalbinde rûhu cism-ile cândır Ali
Kâbetullahtır cemâl-i vechinde îmândır Ali

Hem şerîf hem tarîkat hem hakîkat kânidir
Âyet-i ilm iken hem ilmü'l-Kur'an'dır Ali

Yeryüzünde okunur ismin senin hem yâ velî
Gökte melekler okurlar vird-i Yezdân'dır Ali

Anı bilmedi kim ol kâfir-i merdân durur
Cennet-i 'adnin visâli hûr-ı gilmândır Ali

Ey Nesîmî gel bu ismi subh u şâm yâd eyle kim
Kâşif-i sırr-ı velâyat sırr-ı pinhândır Ali

(OMCT-I/164)

KAYNAKÇA - BIBLIOGRAPHY

AYAN, Hüseyin; *Nesîmî, Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Türkçe Divanının Tenkitli Metni*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2002

AYDEMİR, Yaşar- HAYBER, Abdülkadir; *Makedonya Kütüphaneleri Türkçe Yazma Eserler Katalogu*, TİKA, Ankara 2007.

AYVERDİ, İlhan; *Misalli Büyük Türkçe Sözlük Kubbealtı Lugatı*, İstanbul, Kubbealtı Neşriyatı, 2005.

BANARLI, N. Sami; *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, I-II, İstanbul, MEB Yayınları, 1971.

Bursalı Mehmed Tâhir; *Osmanlı Müellifleri*, İstanbul, Matbaa-i Âmire, 1971.

CEBECİOĞLU, Ethem; *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, İstanbul, Ağaç Kitabevi, 2009.

ÇAĞBAYIR, Yaşar; *Ötüken Türkçe Sözlük*, İstanbul, Ötüken Neşriyat, C. I-V, 2007.

DİLÇİN, Cem; *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1983.

İPEKTEN, Haluk; *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*, İstanbul, Dergâh Yayınları, 2002.

İSEN, Mustafa; *Eski Türk Edebiyatı*, Ankara, Grafiker Yayınları, 2009.

KANARA, Mehmet; *Osmanlıca Sözlük*, İstanbul, Deniz Kitabevi, 2000.

ONAY, Ahmet Talât; *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar*, Haz. Cemâl Kurnaz, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1993.

SARAÇ, M. A. Yekta; *Klâsik Edebiyat Bilgisi Belâgat*, İstanbul, Bilimevi, 2000.

SARAÇ, M. A.; *Eski Türk Edebiyatına Giriş*, Eskişehir, Açıköğretim Fakültesi Yayınları, 2009.

ŞENTÜRK, A. A., A. KARTAL; *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul, Dergâh Yayınları, 2006.

YILMAZ, Mehmet; *Edebiyatımızda İslâmî Kaynaklı Sözler*, İstanbul, Enderun, 1992.

**DR. TSANE ZDRAVKOVSKI'NİN ATATÜRK PROROK
“ULU ATATÜRK” ADLI ROMANI VE BU ROMANDAKİ
TÜRKÇE KÖKENLİ SÖZCÜKLER**

Dr. Fatma HOCİN*

ÖZET

Çalışmamızda, Dr. Tsane Zdravkovski'nin Atatürk Prorok *Ulu Atatürk* adlı romanı ve romandaki Türkçe kökenli sözcükler üzerinde durulacaktır. Ulu önder Atatürk'ün hayatı, kişiliği ve edimlerinin ele alındığı, Tsane Zdravkovski'nin bu tarihi konulu romanında çok sayıda Türkçe kökenli sözcüklere rastlamaktayız. Bu kitapta çok sayıdaki Türkçe kökenli sözcüklerin mevcudiyeti Türk dilinin Makedon diline etkisinin ne kadar büyük olduğunu bir daha kanıtlamaktadır.

Anahtar kelimeler: Atatürk, roman, türkçe kelime, etki

**DR. TSANE ZDRAVKOVSKI'S NOVEL “ATATURK
PROROK” (ATATURK PROPHET) AND TURKISH ORIGIN
WORDS IN THIS ROMAN**

Dr. Fatma HOCİN*

ABSTRACT

In this study, we are focused on the Dr. Tsane Zdravkovski's novel “Ataturk Prorok” (Ataturk Prophet) and Turkish origin words in it. This novel, which is based on the history of the Great Leader Atatürk's life, tells us a lot about his work, personality, achievements and accomplishments during his activity. The novel which is written in Macedonian language contents also a great number of Turkish words, that approve the great influence of the Turkish language on the Macedonian language.

Keywords: Ataturk, roman, turkish word, impact

* Üsküp “Kiril ve Metodiy” Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü,
fatimahocin@yahoo.com

1. GİRİŞ

Tanınmış Makedon yazarı Tsane Zdravkovski'nin¹ edebi yaratıcılığı içerik açısından üç konusal alana ayrılabilir; Manastır ve Manastır yöresinin geçmişi, Çağdaş Makedon köylerinin ve özellikle Pelagonya köylerinin dağılması ve ahalinin köy - kent ile yabancı ülkelere göçü.

1993 yılında yayımlanan “Atatürk Prorok” (Ulu Atatürk), adlı roman birinci konusal alana aittir. Manastır'ın tarihini de içeren bu roman, Çağdaş Türkiye'nin kurucusu Mustafa Kemal ATATÜRK'e adanmıştır. Tsane Zdravkovski'nin bu tarihi konulu romanında Ulu önder Atatürk'ün hayatı, kişiliği ve etkinlikleri ele alınmıştır. Birinci şahıs ağızından anlatımın gerçekleştiği roman, otobiyografik niteliktedir. Tüm olayların bizzat M. K. Atatürk tarafından anlatıldığı romanda, okurun karşısına ulu önderimizin bütün hayatı, onun düşünceleri ve tutumları olduğu gibi o dönemde yaşadığı oldukça ağır ve değişik durumlar inceliklerine kadar gözler önüne serilmektedir.

Ayrıca Atatürk'ün ‘*Konsolosluklar Kenti*’ diye adlandırılan Manastır'da eğitimini gerçekleştirdiği dönem çok özel bir yaklaşımla izah edilmiştir. Şöyle ki bilhassa kentin tarihi tanıtımı, o dönemdeki olaylar ve insanlar arasındaki ilişkiler gerçekçi bir yaklaşımla anlatıyor.

Ulu önder Atatürk'ün kişiliğini ve etkinliklerini ele alan bu eseri Atatürk'ün oldukça büyük güçlükler içinde sarfettiği üstün çabalar ve

---

1 Ünlü Makedon öykücüsü, eleştirmeni, roman ve dram yazarı Aleksandar Tsane Zdravkovski 2.07. 1936 yılında Manastır yöresine bağlı Vranjevtsi köyünde doğdu. İlkokulunu Vranjevtsi'de ortaokulunu da Manastır'da tamamladıktan sonra Üsküp “Aziz Kiril ve Metodij” Üniversitesinde doktora unvanına sahip oldu. Edebiyatın hemen her dalında eser veren Zdravkovski'nin en tanınmış eserleri arasında; “Откорнување” (Sökmek) öykü kitabı; “Дамка” (Leke),1968; “Синцир” (Zincir), 1970; “Дојденци на Хера” (Hera Göçmenleri) 1980; “Огнено Вишнење” (Ateşli Şefkat) 1984; “Конзулски град” (Konsolosluklar Kenti), 1987; “Stela”,1991; “Лудиот Пасторел” “Deli Pastorel” “Чобан,, “Çoban,, 1992; “Црн Мост” (Kara Köprü), 1993; “Широк Сокак” (Geniş Sokak) 2006; (romanları); Eleştiri ve deneme kitapları “Раскажувачи” (Öykü Yazarları), 1973; “Толемиот Оган” (Büyük Ateş), 1979; “Романот како опсесија” (Takıntı Olarak Roman), 1987; “ Makedon Roman Yazarları”,1992; “Dram yazarları”, 1973; Sahne Görüşleri” 1993; Dramları “Nartsizie” (Özseverlik)1983, Monografiler “ İvan Toçko”,1984; Bunun yanı sıra Makedon dili ve edebiyatına ait çok sayıda ders kitabı ile Türk ve Arnavut öğrencileri için Makedonca dili ve edebiyatı II ders kitabı, 1986 ile 1986 yılında yayınlanan “Eğitimde Roman” el kitabı da yer alıyor. Tsane Zdravkovski 17.08. 2010 yılında kısa bir hastalık ardından, hayata gözlerini yumdu.

emeği sayesinde bütün engelleri aşarak, çağdaş ve demokratik Türkiye Cumhuriyeti'ni kurup büyük yaptığını okuyoruz. Bu romanda Atatürk'ün Gelibolu'daki faaliyetleri, Anadolu, Erzurum, Sivas kongresiyle ilgili eylemleri, Jöntürklerle, Enver Paşa, Liman Von Sanders Paşa'yla münasebetleri anlatıldığı gibi, aile içindeki sıkı ilişkileri anne sevgisi ve şefkati, kızkardeşi Makbule'ye bağlılığı, Fikriye Hanım'ın aşkı, Latife Hanım'la evliliği gibi değişik ilişkilere de oldukça geniş yer veriliyor.

Ayrıca yazar, Atatürk'ün büyük devrimci, büyük asker ve büyük bir devlet adamı olmasının yanında büyük bir düşünür ve evrensel boyutlar taşıyan hümanist kişiliğini, insanlık değerlerine büyük saygısını ve özellikle vatanseverliğini de dile getiriyor.

Kitabın sonuç bölümünde ise Atatürk'ün üstün kişiliğinden bahsedilerek O'nun Türk milli tarihine bakışı da ortaya atılıyor.

Özellikle Türk tarihinin genelde Osmanlı devletinin kuruluşu ile başlatıldığı gözönünde bulundurularak ve Türklerin Osmanlı hanedanlığından önceki dönemde zengin bir kültüre ve edebiyata sahip olduğunun gözardı edildiğinden hareketle bu dönemde Türk tarihinin esas temelleri üzerine kurulması, bu arada da gelişme safhaları incelenerek onun gerçek yerinin belirlenmesi fikri de ortaya atılıyor. Şöyle ki eserin Çocukluk dönemini kapsayan bölümünde Atatürk *“Türklerin Makedonya'ya gelişi, Osmanlı devletinin kuruluşundan çok öncesine dayanıyor” diyor, dolayısıyla Türkler daha IX. yüzyılda denizden ve karadan yapılan göç sırasında, Vardar ırmağı kıyılarında yerleşmişler ve kendilerini de Vardarlılar olarak adlandırmıştı*² cümlesini sözlerine ekliyor. Türk tarihinin bilimsel açıdan incelenmesi, Türk tarihinin dünya tarihindeki rolünün ve yerinin belirlenmesi gereğine dikkat çekiyor. Devamla, Atatürk'ün demokratik, laiklik, barış, bağımsızlık, milletler arasında eşit haklılık ilkelerini amaçladığını ve bu kapsamda bütün insanların barış ve huzur içinde yaşamalarının vazgeçilmez bir unsur olduğuna dair görüşlerini zikrediyor. O'nun *“Yurtta barış, Dünyada barış”* ilkesi, uluslararası çapta tüm dünyada kabullenilen bir ilkedir. Bunun yanısıra zamanında siyasetçi Gledson'un da *“Balkanlar, Balkan milletleri”*³ deyimini benimsediğini ve her milletin kendi kaderini kendi iradesiyle belirleme hakkına sahip olduğuna dair tutumunu belirliyor.

2 Tsane Zdravkovski “Ataturk Prorok”, matica Makedonska, Sdkopje, 1993, s. 9

3 Aynı eser s.335

Tsane Zdravkovski'nin ele aldığımız bu eserinde “*Amanet (Emanet)* olarak adlandırılan sonuç bölümünde geçmişi anlatmanın geçmişi yaşamak kadar önemli olduğuna dikkat çeken Atatürk “*Bir insanın hayatı bir asır karşısında çok kısadır. Ancak insanın vatanı için büyük işler yapabilmesi için bu kısa zaman dilimi de yeterlidir*” diyor⁴ ve devamla, kendisinin bu zor ve kısa zaman diliminden (kısa süren hayatını) gerektiği gibi istifade edip edemediği, sorusunu da ortaya atıyor

2. Romandaki Türkçe Kökenli Sözcükler

Bu eserin en belirgin özelliği de kuşkusuz ki doğal ifadesinde yatıyor. Somut bir dille çok uyumlu ve düzenli bir anlatımla, olaylar kolayca anlaşılır bir şekilde ifade ediliyor. Okurla interaktif etkileşim ve sıcak bir ilişki kurabilme olanağı ise oldukça zengin sözcük kadrosu kullanılmasından kaynaklanıyor. Tsane Zdravkovski'nin eserlerinde en önemli özellik, kendisinin de çoğu kez belirttiği gibi folklor geleneğine dayanan zengin bir dil ifadesidir.

Dolayısıyla, eserlerinde mevcut olan çok sayıda değişik dil unsurları zengin folklor geleneğini yansıtan önemli bir öge olmakla birlikte bu topraklarda geçmişten kalan zengin kültürel mirasın edinimlerini de dile getirmektedir. Kuşkusuz ki Türk dil unsurları da bu zengin folklor geleneğinin ayrılmayan bir parçasıdır. Şöyle ki romanda yer alan Türkçe kökenli sözcükler, çok etkili ve onların ifade şekli de çok değişiktir. Bu çerçevede, ATATÜRK'ün *Çocukluk, Ergenlik ve Olgunluk*, dönemlerini kapsayan romanın içeriği de, *Acamilakot, Bekarştilakot ve Maşkotilakot* üç ana bölümü ile *Amanet* diye adlandırılan, sonuç bölümü de, Türk dil unsurlarının ne denli yaygın olduğunu doğruluyor.

Yukarıda belirttiğimiz gibi romanda mevcut tüm ana bölümleride olduğu gibi eserin birçok alt başlığında da Türkçe kökenli kelimelere rastlamak mümkündür; *сокаче, (sokak), ватан (vatan), упујетом, (Hüriyet), аманет (emanet), бавча,*

(bahçe) душман (düşman), везир (vezir), зандана (zından), миндер (minder), чорбаџијата (çorbacı), баимуалим (baş müalim), ватанот (vatan) v.s.

Ayrıca, özel isimler, sıfatlar ve fiiller olmakla beraber Makedonca kökenli kelimelere eklenen değişik Türkçe kökenli ekler de belirleyebiliriz; Örneğin özel isimler: *Коџаџиџ (Kocacı), Чаталџа (Çatalca), Черкез*
4 Aynı eser s.330

(Çerkes), *Латифе (Latife)*, *Фикрије (Fikriye)*, *Шефкет паша (Şefket paşa)*, (*Enver paşa*) v.s. Bunun yanısıra çok sayıda alıntının ve değişik Makedon kökenli sözcüğünde *-lik,- lak, -luk, -ci,- ciya* ve benzer eklerin mevcut olduğu dikkat çekiyor.

Örneğin: *машкотилок* (Makedonca kökenli olan maşko sözcüğü erkek demektir ve bu sözcüye *-lok -lik* ekinin getirilmesiyle oluşmuştur.

Türklerle Makedonlar arasındaki beş asırlık temas, dil başta olmak üzere ruhsal ve maddi kültürün hemen her katmanında derin izler bırakmıştır. Dahası Makedonlar ve Türkler arasındaki bu yoğun temaslar neticesi bu dil alışverişi sadece günlük konuşmalarda değil, edebi dillin kopmaz bir parçası olarak da günümüze kadar ulaşmıştır. Yazar Blaže Koneski'ye göre, Makedon dilinde 3500'den çok Türkçe kökenli sözcüğe rastlanmaktadır². Bunun en iyi kanıtı, ünlü Makedon öykücüsü, eleştirmeni, roman ve dram yazarı Aleksandar Tsane Zdravkovski'nin "*Ulu Atatürk*" romanında mevcut olan 250'yi aşkın Türkçe kökenli sözcüklerdir.

Tsane Zdravkovski'nin bu kitabında Türkçe unsurlardan oluşan sözcükler arasında çok sayıda özel adlar bulunmaktadır; *Mustafa, Mehmed, Halide, Tefik, Ali, Enver Paşa, Fikriye, Lütfiye, Makbule, Zübeyde, Anadolu, Erzurum, Çatalca, Sivas, v.b.*

Makedonca'da Türkçe karşılıklarıyla kullanılan kelimeler; *Aga, beg, bahçe, bakır, bekar, cep, çalma, çeşme, çiftlik, çorbacı, çorap, çubuk, vilaet, vezir, kahve, kafes, konak, kibrit, kazan, kadayif, merak, meze, nalın, saat kulesi, sultan, ferece, şeker, rakı, tepsi v.b.*

Makedonca'da olan fakat ifadeyi güçlendirmek amacıyla kullanılan sözcükler: *acemi, beleg, buyrum, gayle, damar, duşman, eyvallah, güllük, kavgacı, izin, kaymak, karşı, kiracı, kodoş, komşu, mahalle, meraklı, müşteri, oda, pabuçlar, muhabet, sarmak, seyirci, sofrta, tamam, keif, köşe, fırtına, çare, çekmece, çubuk, canım, hüriyet v.b.*

Makedonca'da *+ta, +te, +to* sufiksli sözcükler Türkçe köklü sözcükler: *аскерите (askerler), бавчите (bahçeler), бардињата, (bardaklar), бакарните (bakır), чорбаџијата (çorbacı), дармите (damarlar), дуќаните (dükkanlar), маалото (mahalle), муитеријата (müşteri), занаетите (zanaat), калфата (kalfa), кираџиите (kiracılar) v.b.*

+li (tür.) +ли, +ија, +лија, (mak.) аџамија, (acemi) ефендија (efendi), мераклија (meraklı), исафлија (insafli), меџидија (mecidiye) v.b.

+ot ve +lik, +lak, аџамилакот (acemilik), беџарштиликот (bekarlık), зГурун-дук (görümlük) душманлак (düşmanlık), пашилакот (paşalık), занаетот (zanaat), вилаетот (vilayet), v.b.

Türkçe unsurlardan oluşan bileşik sözcükler:

ашколсун (aşk olsun), yazarlıtaş, данабаши (danabaşı), v.b.

Ayrıca Türkçe ve Makedonca kökenli sözcüklerden elde edilen bileşimlere de çeşitli prefiks ve süfixler eklenerek değişik kelimeler elde ediliyor.

Örneğin, самобендисан (kendini beğenmiş)

Bağlaçlar ve edatlar; em, ama, gayle, v.b.

Sonuç:

Türklerle Makedonlar arasındaki beş asırlık temas, dil başta olmak üzere ruhsal ve maddi kültürün hemen her katmanında derin izler bırakmıştır. Dahası Makedonlar ve Türkler arasındaki bu 500 yıllık yoğun temaslar neticesi ortaya çıkan etkileşimler sadece günlük konuşmalarda değil, edebi dilini kopmaz bir parçası olarak da günümüze kadar ulaşmıştır. Bunun en iyi örneği de kuşkusuz ünlü Makedon öykücüsü, eleştirmeni, roman ve dram yazarı Aleksandar Tsane Zdravkovski'nin "Ulu Atatürk" romanında mevcut olan 250'yi aşkın Türkçe kökenli sözcüğün varlığıdır.

KAYNAKÇA - BIBLIOGRAPHY

AKSAN, Doğan, "Türkçenin Sözlüğü", Engin Yayınevi, Ankara, 1996

KONESKI, Blaje, ""Gramatika na Makedonskiot Literaturen Jazik`,

"Kultura", Skopye, 1982

ZDRAVKOVSKI, Tsane "Ataturk Prorok", Matica Makedonska, Skopye, 1993

KOSOVA TÜRK ÇAĞDAŞ EDEBİYATINDA ATATÜRK

Dr. Taner GÜÇLÜTÜRK*

Ö Z E T

Bu çalışmada, Atatürk ve devrimlerinin Kosova Türk çağdaş edebi yaratıcılığına yansımış şekli ve bu konunun Türkiye Cumhuriyeti sınırları dışında kalan Kosova Türklerinin milli bilincinin gelişmesindeki rolü tespit edilmeye çalışılmıştır. Kosovalı Türk yazarlarının kaleminden Atatürk'e bakış açıları, onun verdiği mücadeleyi algılayış ve değerlendirme şekilleri ele alınacaktır. Mustafa Kemal Atatürk, onun kişiliği, devrimleri ve kurduğu modern Türkiye Cumhuriyetinin Kosova toplumunda ve Kosova'daki edebi sanat yaratıcılığında ne gibi yankılar uyandırdığı irdelenecektir. Kosovalı halk ozanları, Kosovalı Türk yazar ve şairlerinin gözünden Atatürk ve onun devrimlerine bakış açılarını yansıtmaya çalışacağız. Bu edebiyat yaratıcılığında Atatürk konusuna yer verilirken, onu hangi liderlerle eşdeğer düzeyde aynı konuma oturttukları araştırılacaktır. Bununla birlikte Atatürk'ü eserlerine konu eden bu yazarların Atatürk'e olan bağlılıkları, onlar için bu büyük liderin ne ifade ettiğini, bu konu karşısında estetik yaklaşımları, siyasi ve toplumdaki duruşları incelenecektir. Atatürk temasını öne çıkaran yazarlar ve onların eserleri belirlenecektir. Çağdaş Kosova Türk şiiri ve nesrinde Atatürk söz konusu olunca bu alanda yapılan çalışmaların dergilerde yayınlandığı ve bu şiirlerin kitap halinde derlendiği vurgulanmalıdır. Dolayısıyla veri olarak değerlendirildiğimiz bu kaynaklar çalışmamızda kullanılacak temel literatürü oluşturmuştur. Bu güne kadar gerçekleştirilen çalışmalarda konun kapsamayan yönleri ve tespit edilenlerin dışında ele alınmayan boyutları irdelenecektir. Konuya yaklaşım yöntemleri olarak çağdaş edebiyat araştırmalarında kullanılan edebi tahlil, edebi tenkid yanı sıra karşılaştırma metotları tercih edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Kosova, Kosova Türkleri, Atatürk, Kosova Türk Çağdaş Edebiyatı, Milli Bilinç*

*, Kosova-Priştine Üniversitesi, Filoloji Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Görevlisi, tanergucluturk@hotmail.com

ATATURK IN MODERN TURKISH LITERATURE OF KOSOVO

Dr. Taner GÜÇLÜTÜRK*

ABSTRACT

In this work, the way in which Atatürk and the reforms are reflected in the creativity of Kosovo Turkish modern literature and the role of this matter in the development of the national consciousness of Kosovar Turks who remain beyond the borders of the Republic of Turkey, is examined. The perspective of Kosovar Turkish authors on Atatürk, and their perception and assessment of Atatürk and the struggle he waged is assessed. Mustafa Kemal Atatürk, his character, reforms and the modern Republic of Turkey which he established, and how this is reflected in Kosovo society and the way it echoes in literary and artistic creativity will be examined. We will try to reflect Atatürk and his reforms from the perspective of Kosovar folk poets, and Kosovar Turkish authors and poets. While establishing a place for Atatürk in literary creativity, we will also research where they have positioned Atatürk with regard to other leaders in this sense. Along with this, we will examine the dedication to Atatürk of those authors who have made Atatürk a subject in their work, as well as what this great leader means to them, and their aesthetic approach to this matter as well as their political and societal positions. Authors who bring the Atatürk theme to the fore and their literary works will be determined. It should be emphasized that when the subject of Atatürk appears in modern Kosovo Turkish poetry and prose, works in this area are published in serials and these poems are collected in the form of a book. Therefore, these sources which we assess as data have comprised the fundamental literature to be used in our work. Dimensions of this matter which have not been examined as well as those which have not been assessed until now, will be discussed. In terms of approaches to the subject, the preference has been to use literary diagnosis and literary criticism along with comparative methods.

Keywords: *Kosovo, Kosovo Turks, Atatürk, Kosovo Turkish Modern Literature, National Consciousness*

---

*, Kosova University of Prishtina, Faculty of Philology, Department of Turkish Language and Literature, tanergcluturk@hotmail.com

GİRİŞ

Balkanlar'da Osmanlı dönemi Türk şiirinin aydınlatılmasında çok önemli bir yer tutan şura tezkirelerinin taranması çalışmalarıyla elde edilen bilgiler, Kosova'nın Prizren ve Priştine gibi önemli kültür merkezlerinde, ilk şairlerin XV. yüzyılın sonlarına doğru, II. Beyazid döneminde ortaya çıktığını göstermektedir. Dolayısıyla Osmanlı dönemine uzanan köklü bir Türkçe edebiyat geleneği bulunan bölgede, Osmanlı idaresi çekildikten sonra da, bilhassa İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra çağdaş edebi estetik ölçütlerinde Türkçe eserler yaratıldığı bilinmektedir.

Mustafa Kemal Atatürk, kişiliği, devrimleri ve kurduğu modern Türkiye Cumhuriyeti Kosova'da geniş yankı uyandırmıştır. Bu yankı, dönemin yazılı basınına olduğu gibi sözlü ve yazılı edebi verimlerine de yansımıştır. 1951 yılından önce Kosova'daki halk şairleri, Balkan kökenli hemşerileri Mustafa Kemal Atatürk için Türkçe, Boşnakça ve Arnavutça dillerinde destanlar yazmışlardır. Bu destanları derleyip ölümsüzleştiren Prof. Dr. Nimetullah Hafız, 1983 yılında Ankara'da Folklor Araştırmaları Kurumu yayınlarında gün yüzünü gören “*Yugoslavya Türk Şiirinde Atatürk*” adlı antolojisinde yayınlamıştır. 1951 yılından sonra ise Kosovalı Türk şair ve yazarları, yarattıkları çağdaş edebi eserlerinde Atatürk'e yer vermiş, Atatürk'e dair önemli günlerde ona yönelik şiirler yazmış, bu konuyla ilgili antolojiler hazırlamışlardır.

Bu konuya değişik yazı, inceleme ve antoloji çalışmalarıyla değinen diğer isimler Prof. Dr. Hayriye Süleymanoğlu Yeniso, Avni Engüllü, Ethem Baymak ve Hasan Mercan gibi isimler olmuştur.

“*Yugoslavya Türk Şiirinde Atatürk*” isimli antolojisinde Yugoslavyalı Türk şairlerinin de ana dilleri ve ulusal değerleri üzerine şiirler yazdıklarını ifade eden Hafız, bu değerler arasında Mustafa Kemal Atatürk'ün de bu eserlere konu olduğunu vurgulamaktadır. Bunun yalnızca Kosova ve Makedonya Türkleri için değil, diğer topluluklar için de geçerli olduğunu kaydeden Hafız, 16 şairin 29 şiirine yer vermektedir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Yugoslavya'da yetişen Türk şairlerinin çoğunun, özellikle Atatürk'ün ölüm yıldönümü vesilesiyle şiirler yazıp onun yüceliğini, kahramanlığını ve ona karşı duyulan içten sevgi, sonsuz saygılarını dile getirdiklerini belirtmektedir. İlk yıllarda Üsküp ve Priştine'de çıkan dergi ile gazetelerde Atatürk'e yazılan şiirlerin adı belirtilmeden “O” şahıs zamiri ile yazıldığını kaydeden Hafız, İsmet Jable, Altay Suroy Receptoğlu,

Arif Bozacı, İskender Muzbeg, Bayram İbrahim Rugovalı, Özbeyin Aksoy, Bahise Potok ve Nimetullah Hafız'ın şiirlerinde Atatürk'ün ölümüyle ilgili duydukları derin üzüntüyü paylaştıklarını kaydetmektedir. Hafız, bu edebiyatta Atatürk'ün istiklal savaşı ve bu savaşta rolüyle de yer aldığını, bilhassa inkılapçı, reformcu yönüne eğildiklerinin altını çizmektedir.

I. Uluslararası Türkoloji Kongresinde “Savaş Sonrası Yugoslavya Çağdaş Türk Şiirinde Atatürk Sevgisi ve Etkisi” konulu tebliğ sunan Hasan Mercan'a göre, Kosovalı Türk edebi yaratıcıları için Atatürk şunları ifade ediyordu:

“...Bizim kimliğimizi dünyaya tanıtan Atatürk'tür! demişlerdi. Savaştan sonra doğan ve 1951'de anadilimizce öğrenime göre, zamanla edebiyata da soyunan bizler, artık ana ülkeden gelen kitaplardan, onlara gidip kalmalardan, saygın hocalardan ve tarihçilerden ölmez Atatürk'ün varlığını yüreklerimize yerleştirip sevgisiyle varlanmıştık. O'nun tarihe değer 'Harf Devrimi'ne teşekkür ederek Türklüğümüzü Rumeli'de, biz de Yugoslavya'da koruyabilmiş, eritmeksizin,¹ folklorumuzu, kültürümüzü, gelenek ve göreneklerimizi, edebiyatımızla benliğimizi korumuş, Türkçemizle yetişmiş ve sesimizi duyurmuşuzdur...”²

Avni Engüllü, “Sesler” dergisinin 230. sayısında “Yugoslavya Türk Halkı Şiirinde Atatürk Konusuna Bir Bakış” adlı makalesinde 1988 yılına kadar yaratılan Türkçe edebi eserlerde Atatürk temasına değinir ve bu büyük önderin bölge yazarlarının eserlerinde yüceltildiğini vurgular.

Ethem Baymak, 1999 yılında Bay yayınlarında yayınladığı “Tuna Akar Serin Serin” adlı Balkan Türk şiiri üzerine incelemesinde, Yugoslav yanı sıra Kosova Türk şairlerinin Atatürk'ün, insanlığın ortak kültüründen yararlanmasından, bunu yaparken de kendi ulusal değerlerinden yola çıkarak dünya uygarlığına katkıda bulunmasından ve onun sanata verdiği önemden ilham aldıklarının altını çizer.³ Kosovalı Türk şairlerinin şiirlerinden örnekler vererek, onları tahlilden ziyade tasvir etmeye, betimlemeye, kişisel intiba ve yorumlarını paylaşmaya çalışır. Baymak'a göre, “Atatürk, Rumeli Türk şairlerinde gün 24 saat yanan bir deniz feneridir. Işığı aydınlık, şavkı milli bilincimizdir...”⁴

1 Asimile olmaksızın

2 Hasan MERCAN, “Savaş Sonrası Yugoslavya Çağdaş Türk Şiirinde Atatürk Sevgisi ve Etkisi”, I Uluslararası Türkoloji Kongresi Bildirileri, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2001, s.242

3 Ethem BAYMAK, *Tuna Akar Serin Serin*, Bay Yayınları, Prizren, 1999, s. 149

4 Ethem BAYMAK, a.g.e., s. 160

“*Balkan Türkleri Edebiyatında Atatürk Şiirleri*” adlı makalesinde Prof. Dr. Hayriye Süleymanoğlu Yenisoy, diğer Balkan ülkeleri arasında Kosovalı Türk şairlerinin de şiirlerinde Atatürk konusunu irdeler ve incelemesinin sonunda şu yargıya varır:

“*Atatürk’ün kişiliği, Ulusal Kurtuluş Savaşında başkomutan olarak göstermiş olduğu kahramanlığı, yiğitliği Balkan Türk şairlerini de derinden etkilemiş, bu şairler hayal ve duygularını, milletin ve vatanın kurtarıcısı Mustafa Kemal’e sevgilerini şiirlerinde belirtmişlerdir. Balkan Türkleri edebiyatında Atatürk şiirlerinin özel bir yeri, başka bir anlamı vardır.*”⁵

Kosova’da Atatürk’le ilgili yaratılan eserler, **a) Kosova Halk Edebiyatı** ve **b) Kosova Türk Çağdaş Edebi Yaratıcılığı** başlığı altında toplanabilir.

Prof. Dr. Nimetullah Hafız’ın “*Yugoslavya Türk Şiirinde Atatürk*” adlı antolojisinde yer verdiği, yazarı belli olmayan bir halk destanında, Mustafa Kemal’in on beş günde Yunanistan’ı nasıl mağlup ettiği konu edilirken, Mustafa Kemal Atatürk’ün üstün dehasından övgüyle bahsedilmektedir:

*Yaşasın Mustafa Kemal ol hodanın arslanı
Yıktın ta’süs eyledi Devlet-i Ala-i Osmani
Ann şerefine yazdım iş bu destanı
Dinleyin nice mağlup eyledi Yunanistanı...⁶*

Aynı antolojide yer alan “*Yıldırım Gazi Mustafa Kemal Paşa Şarkısı*”nda Mustafa Kemal Paşa’nın kurtuluş savaşını, Yunan işgaline karşı direnişini ve bir Türk askerinin gözünden kurtuluş savaşı mücadelesini, kahramanlık ve şehit düşen askerlerin annelerine son seslenişlerini konu etmektedir:

*Ankara’da şanlı ordu
Her tarafta çadır kurdu
Kemal Paşa harp edecek
Cümle asker hazır durdu.*

*Ankara’da biz askeriz
Vatan için kan dökeriz
Yunanlılar hiç kaçamaz
Tepelerden hemen çökeriz.*

5 Prof. Dr. Hayriye Süleymanoğlu Yenisoy, “*Balkan Türkleri Edebiyatında Atatürk Şiirleri*”, <http://turkoloji.cu.edu.tr> (erişim tarihi 14 Ağustos 2011)

6 Prof. Dr. Nimetullah Hafız, **Yugoslavya Türk Şiirinde Atatürk**, Folklor Araştırmaları Kurumu Yayınları, Ankara, 1983, s.13

“Pek şanlıyız”

“Pek namlıyız”...⁷

Antolojide Mustafa Kemal’in kahramanlığı, yiğitliği, kurutuluş savaşı başarılarını konu edinen biri Sırphırvatça, diğeri Arnavutça iki halk destanı daha yer almaktadır:

Sırphırvatça destandan bir dörtlük:

Ovog ljeta petoga nisana

Ferman stize Mustafa Kemala,

Ethem Pasi na grčkoj granici

*Nek su hazur svi danas vojnici.*⁸

Bu yazın beş Nisan’ında

Mustafa Kemal’den ferman geldi,

Yunan hududunda Ethem Paşa’ya

Bugün bütün erler hazır olsun.

Arnavutça destandan bir dörtlük:

Mir Çemali na u ngrit ne kom;

Kush osht turk me din e imon-e,

Çeksaj rendi ke me u ngrit ne kome

Eu, sot t’hakatje per vaton-e, hej...⁹
hey...

İyi Kemal bizi ayaklandırdı

Kim ki diniyle, imaniyle Türktür

Şimdi sırasıdır kalksın ayağa

Ey, bugün hazırlansın vatan savaşına

Kosova Türkleri ve Kosova Türk edebiyatı tarihinde, 10 Kasım Atatürk’ü anma saati ilk olarak 1971 yılında Prizren’de Prof. Dr. Nimetullah Hafız tarafından, akademik toplantı niteliğinde görkemli bir şekilde düzenlenir. Atatürk’e adanmış şiir ve yazıların okunduğu bu anma toplantısından sonra Atatürk teması Kosovalı Türk çağdaş şairleri arasında daha sık ele alınmaya başlanır. Kosova Türk çağdaş edebi yaratıcılığında *Nüsret Dişo Ülkü*, *Nimetullah Hafız*, *Hasan Mercan*, *İskender Muzbeg*, *Bayram İbrahim* gibi ilk kuşak yazarlarının bu cesur tutumunu, ikinci ve daha sonra yetişen genç kuşak yazarları da (*Altay Suroy*, *Agim Rifat Yeşeren*, *Zeynel Beksaç*, *Mürteza Büşra*, *Fikri Şişko*, *Osman Baymak*, *Mehmet Bütüç*, *Özcan Micalar*, *Taner Güçlütürk* gibi isimler nazmın ve nesrin değişik türlerindeki eserleriyle) izler. Hasan Mercan ve “*Şanlı Gezi*” adlı çocuk romanı, Kosova Türk çağdaş edebi yaratıcılığında bu konun nesir türünde öne çıkan temsilcisi ve örneğidir.

---

7 A.g.e., s. 89

8 A.g.e., s. 94-95

9 A.g.e., s. 96-98

Atatürk ve Tito: Kosova Türk çağdaş edebi yaratıcılığında evrensel ve çağdaş temalarla birlikte tarih, toplum, milli kimlik, halk kurtuluş savaşı, köy, devrim ve memleket temasıyla birlikte Tito ve Atatürk de bir arada ele alınan konular arasındadır.

Kosova Türk şairlerinin ister konu olarak ve ister de en çok sunu şiirler yazdıkları iki isim Yosip Broz Tito ve Mustafa Kemal Atatürk olur. Kosovalı Türk şairleri Tito'ya olduğu gibi aynı zamanda Atatürk'e de olan bağlılıklarını her fırsatta dile getirmişlerdir. Bu şiirler bir güldeste dolduracak nicelikte ve niteliktedir. Tito'ya duyulan sevgiyle birlikte Atatürk'ü de aynı konuma oturtan bu yazar zümresi, Atatürk'ten yola çıkarak, Rumeli coğrafyasında kalan Türk soylu toplulukların ana dillerinin güzelliğine, bu dili korumaya ve ulusal değerleri yaşatmaya da dikkati çekmişlerdir. İlk yıllarda Üsküp ve Priştine'de çıkan dergi ve gazetelerde Atatürk'e yazılan övgü dolu bu şiirlerde, Mustafa Kemal'e adı belirtilmeden, Hafız'ın da belirttiği gibi "O" şahıs zamiri ile hitap ettikleri görülmektedir. Bu şiirlerde Atatürk, istiklal savaşı ve bu savaşta rolü, bilhassa inkılapçı, reformcu yönüyle ön plana çıkmaktadır. Bu tür konulu şiirleri Atatürk'ün ölümüne derin üzüntü duyulan eserler izlemektedir.

Atatürk konusunu 1960 ve 70'li yıllardan sonra ele almaya başlayan Kosova'daki Türk edebiyat zümresi, memleketini, ülkesini, Tito'yu seven kalemlerdir. Ulusalçı, Türk milliyetçisi, vatansever bir Yugoslav, aynı zamanda anavatan olarak gördükleri, Türkiye'ye ve Atatürk'e bağlı kişiliklerdir. Toplumun milli kimlik ve ulusal değerlerini eserleriyle, etkinlikleriyle yaşattıkları inancıyla yürüttükleri Türkçe edebiyatı yaşatma mücadelesini kendilerine kutsal bir dava olarak bilirler. Bu milli bilinci, davayı ve edebi yaratıcılığı teşvik ettiği için yönetime-sisteme minnet duyar, Tito ve Atatürk'e bağlılıklarını her defasında dile getirirler. Çoğu defa da Tito ve Atatürk arasında ortak bir yan oluşturmaya çalışan bu yazarlar, eserlerinde her defasında Yunus Emre, Tito ve Atatürk gibi olmak istediklerini vurgularlar. Hepsi Yosip Broz Tito'ya ve Atatürk'e sunu şiirler yazarlar.¹⁰

Peki Atatürk'le aynı konuma oturtulan Yosip Broz Tito kimdir? Neden Atatürk'le aynı konuma oturtulur? Tito, Kosovalı Türk yazarları için ne ifade eder?

Yugoslavya Cumhuriyetinin başkanı Yosip Broz Tito, Kosova-

10 Mr. Taner GÜÇLÜTÜRK, "1951-2001 Yılları Arasında Kosova'da Türk Çağdaş Edebi Yaratıcılığı", Yayınlanmamış Doktora Tezi, Üsküp-Makdonya, 2011, s.274

Makedonya Türkleri için çoğunlukla kendisine minnet duyulmuş ve sayesinde Türklüğü yaşatabilmenin özgürlüğünü ifade etmektedir. Örneğin, Zeynel Beksaç'ın “**ve biz mutluyuz**” şiirinde vurguladığı gibi:

“gülümsüyor/ oynuyor/ koşuyorsa/ çocuklar/ hiç bitmiyorsa mutluluk türküleri ağızlarında/ ve biz mutluyuz/ ben türkçe konuşabiliyorsam/ o kendi/ herkes kendi dilinde konuşabiliyorsa/ katkımız özdeş oluyorsa bu yurda/ ve biz mutluyuz/ elimiz dostça uzanıyorsa/ evrence barış için/ tiksinti duyuyorsak/savaşa/ ölüme/ ve biz mutluyuz/

SANA BORÇLUYUZ” diye şükran ve minnet duyduğu kişi Tito'nun kendisidir.¹¹

Dolayısıyla bu zümre mensupları Atatürk'ü edebiyatlarına konu edebiliyorsa, üstadın deyimiyle Türkçe konuşabiliyorsa, Tito Yugoslavya'sının sunduğu olanak, imkan ve özgürlüğe paralel eşdeğerdedir. Tito'yu ele alırken, Atatürk'ü de şiirlerine konu etme imkanı bulurlar.

Yugoslavya devletinin gerçekleştirdiği devrimleri, devrimin faydaları, yurdun ve memleketin tabii, insani, kültürel zenginlik ve güzelliklerini tasvir eden panorama şiirler karalarken, resmi bayramların coşkusunu ve Tito'ya duyulan sevgiye paralel olarak Atatürk'e duyulan bağlılığı da sergilerler. Bu şiirlerde ülkenin gerçekleştirdiği devrimlerinden yola çıkarak, memleketin doğa güzelliklerine, insanların kardeş ve birliğine hayranlık duyulmuş, sevgi beslenmiştir. Çünkü benzeri devrimleri Türkiye'de Atatürk de gerçekleştirmiştir.¹²

Atatürk ve Milli Kimlik: Kosova Arnavut ve Sırp şiirinde iki yüz yıl öncesine dayanan milli kimlik olgusu ya da milliyetçilik kavramı, Kosova Türk şiirinde gecikmeli olarak ortaya çıkmıştır. Bilhassa Osmanlı'nın Balkan topraklarından çekilmesi sırasında yaratılan halk edebî verimlerinde, daha sonra çağdaş edebî yaratıcılığa geçildiği yıllarda her iki topluluğun edebiyatında yeni bir milli kimlik ve milliyetçilik anlayışı aşılana çalışılmıştır. Kosova Türk şiirinde 70'li yılların ikinci yarısında ortaya çıkmaya başlayan ve ilk olarak çocuk şiirlerine yansıyan Türk milli kimlik olgusu, Türk dili, Türk Bayrağı sevdasıyla birlikte Atatürk'ün de milli konu ve motifler arasında yer aldığını görüyoruz.¹³ Öyle ki Kosova

11 Mr. Taner GÜÇLÜTÜRK, a.g.e., s. 215

12 A.g.e., s.273

13 Mr. Taner GÜÇLÜTÜRK, “1951-2001 Yılları Arasında Kosova'da Türk Çağdaş Edebi Yaratıcılığı”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Üsküp-Makdonya, 2011, s. 277-278

Türk Çağdaş edebiyatında milli duyguların belli başlı motifleri de *ay yıldızlı bayrak, Türkçe, Türkiye ve Atatürk*'tür.

Nusret Dişo Ülkü'yle başlayan bu milli duruş, *Hasan Mercan, Nimetullah Hafız, İskender Muzbeg, Bayram İbrahim, Altay Suroy, Zeynel Beksaç, Mehmet Bütüç, Özcan Micalar, Şecaeettin Koka*'nın eserleriyle devam etmiştir. Edebi eserlerindeki Atatürk ve ay yıldızlı motiflerini toplumu milli bilinçlendirme aracı olarak kullanmışlardır.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Kosovalı Türk şairleri Atatürk'ün ölüm yıldönümlerinde, onun yüce, kahraman kişiliğini yüceltmiş, aziz hatırasına, devrimlerine ve kurduğu modern Türkiye Cumhuriyetine duydukları sevgi, övgü ve saygılarını dile getirmişlerdir. Bu yıldönümlerdeki şiirlerde Nimetullah Hafız, Nusret Dişo Ülkü, Hasan Mercan, İsmet Jable, Mürteza Büşra, Altay Suroy, Arif Bozacı, İskender Muzbeg, Bayram İbrahim Rugovalı, Bahise Potok ve Osman Baymak'ın şiirlerinde inkılapçı, reformcu Atatürk'e karşı büyük bir sevgi duyulmaktadır. Bu önderi örnek alan Agim Rifat Yeşeren gibi şairler Atatürk gibi olma arzusunu ve özentisini dile getirmişlerdir. Daha sonraki yıllarda Zeynel Beksaç, Süleyman Brina, Mehmet Bütüç, Fahri Mermer, Vahit Ergin, Rezzan Zborça, Taner Güçlütürk, Merve-Dilek Jilta, Şükrü Mazrek de Atatürk'e şiirler yazmışlardır.¹⁴ Bu şiirler arasında Hasan Mercan'ın "*Merhaba Atatürk*", İskender Muzbeg'in "*Kimi Kere*", Nimetullah Hafız'ın "*Mustafa Kemal'in Doru Atı*" ve Nusret Dişo Ülkü'nün "*Ağıt*" adlı şiirleri Kosova Türk çağdaş edebi yaratıcılığında Atatürk konusu üzerine yazılmış klasikleşmeye aday estetik şiirlerdir.¹⁵

Tito'nun bir deyiimiyle birlikte kendisi için barışı ifade eden Hasan Mercan, "*Merhaba Atatürk*" şiirinde Atatürk gurur kaynağıdır:

"Atatürk Çağdaş Türkiye'nin kurucusudur"... TİTO

*Dedim sözlüklere bulun bana kelime
Dedim şiirlere bulun bana bir yürek
Dünya dilleri sinsin benim ana ülkeme
Dünya illeri gelsin soframa gülererek
Barış havası esin esin girsin gönlüme
Barış yasası cisim cisim olsun severek*

¹⁴ Serbest nazım ölçüsü ve hece vezniyle yazılan bu şiirlerde, bazen yer yer dil hataları, dil hatalarıyla birlikte anlam kaymaları bu şiirlerin estetiğine gölge düşürmüştür. Nazım birimi dördlükler üzerine de kurulu bu şiirlerde üslupta sık sık tasvire baş vurulmuştur.

¹⁵ Mr. Taner GÜÇLÜTÜRK, "*1951-2001 Yılları Arasında Kosova'da Türk Çağdaş Edebi Yaratıcılığı*", Yayınlanmamış Doktora Tezi, Üsküp-Makdonya, 2011, s. 279-281

*Çarpsın yürek desin ki: Merhaba Atatürk
Desin: Ölümü yaşamaya devreden Baba Atatürk*

*Dedim kişilere bulun bana bir yaşam
Dedim ülkelere bulun bana bir şafak
Dünya sevgileri gelsin ocağıma her akşam
Dünya yengileri dizilsin başak başak
Barış anası biçim biçim kuşam kuşam
Barış yuvası içim içim kuşak kuşak
Ansızın ve desin ki: Evlâdım Atatürk
Gururlansın desin ki: Soyadım Atatürk¹⁶*

Bir diğer “Atatürk” şiirinde Mercan, Mustafa Kemal’i ak bir güvercine benzetir ve onun devrimleri sayesinde şanlı bir Cumhuriyetin doğduğunu vurgular:

*Bir güvercinsin ak, hiç bitmeyecek uçuşu göğümüzde,
Her gün daha çoksun özlemlî barışın ülküsüyle,
Ağaçlara uzar sürecektir sevgin ve yenilenir soluğumuzla,
Tüm gözler senin ışığına dönük – On Kasımlar...*

*İşıldar resmin dünyanın barış aynasında,
Sen büyürken tel tel saçlarımızla,
Gözlerimizde hergün büyük Atatürkçü ağaçlar...*

*Mavi dağlar sığınırken usuna,
Bakışlarının ufkunda güneşler doğardı hep,
Dal verecek ağaçlara uzanan elindi ulusuna,
Devriminin güneşinden doğdu o şanlı Cumhuriyet...*

İskender Muzbeg, “Kimi Kere” şiirinde Atatürk’ü görmeden dahi onun yokluğuna hüzün duyduklarını, göz yaşı döküp ona sevgi beslediklerini ifade eder:

*Ata’ya sunulmuştur
Kimi kere
Sezme yetisi insanın
Tüm güçlülere savaş açar*

---

¹⁶ Prof. Dr. Nimetullah Hafız, **Yugoslavya Türk Şiirinde Atatürk**, Folklor Araştırmaları Kurumu Yayınları, Ankara, 1983, s.43

*Yok olur tepeler
İnsan bir şeyler sezer, bir şeyler için ağlar.*

*Görmeden sezmek
Görmeden ağlamak için için
Yitimleri, ölümleri kargımak...*

Kimi kere

*Bu göçen kuşlar da bana
Anlatır göçüşlerini
Sonra da kalan ışıklar parıldar
Aydınlık olur yollar
Işık kaplar her yeri*

*Görmeden sevmek
Görmeden ağlamak için için
Yitimleri, ölümleri kargımak...*

Çok kere

*Bir üzüntüdür gelir yellerle
Kasım ayında
Ve sonbaharlar çırılçıplak kalır
Yalınayak sevinçler
Dilim dilim azalır.*

*Küme küme üzüntü konukları oluruz
Bakışlarımız çıkar mavi gözlerden
Bakışlarımız dalar mavi gözlere
Görmeden sezeriz, severiz, sayarız
Görmeden ağlarız için için
Yitimleri, ölümleri kargışlarız*

Altay Suroy'un şiirlerinde Atatürk, ölümünden sonra ülkesine çöken hüznüle dağ taşların gözyaşı döktüğü dile getirilir. Arif Bozacı ise şiirlerinde Atatürk'ü Hasan Mercan gibi beyaz bir güvercine benzetir:

*Bir güvercinsin ak, hiç bitmeyecek uçuşu göğümüzde
Her gün daha çoksun özlemleri barış ülküsüyle
Ağaçlarca uzar sürecektir sevgin ve yenilenir soluğumuzla
Tüm gözler senin ışığına dönük – On Kasımlar.¹⁷*

17 Prof. Dr. Nimetullah Hafız, **Yugoslavya Türk Şiirinde Atatürk**, Folklor Araştırmaları Kurumu Yayınları, Ankara, 1983, s.21

Lirik duygular ve pastoral dizeler arasında Atatürk'e şiirlerinde yücelten Bozaci, Ata'yı aydınlıklar ülkesi olarak nitelendirir:

Aydınlıklar ülkemiz

Atam

Ellerim ellerinle buluştu aydınlıkta.¹⁸

Bayram İbrahim (Rugovalı), küçük kızı Ergüneş'in mektupla gelen posta pullarındaki Atatürk'ün resmini öperek, Ata özlemini giderdiğini belirtir. "**Anıt Kabrin'de Atatürk'ü Anımsayarak**" adlı şiirinde İbrahim, Atatürk'ün hatıralarında dönemin izlerini bulur:

Atatürk'ün Anıt Kabrin'de

Mavi bir gün büyümüş

Atatürk'ün andaçlarına bakarken

Uçuyor eski güvercinler

Gözlerinde savaş yengileri

Ve barış umutları

Atatürk'ün savaş defterlerinde

İstila, insanın insanı sömürmesi,

Ve insanın özgürlüğüne

Boyunduruk vurmalar

Yok olmuş yüzleri istilacıların

Uzak bir ülkede de barışkan kuşlar

Şakıyorlar

Atatürk'ü anımsayarak¹⁹

Bu büyük Türk önderi ve liderinin anılarından istilaya, insanın insanı sömürmesine, özgürlüğüne el koymak isteyenlerin yüzleri ve izlerinin yok olmaya yüz tuttuğu ve barış kuşlarının Atatürk'ü anımsayarak şakırdadığı okunur. Bahise Potok ve İsmet Jable, 10 Kasımlarda herkesin yas ve hüznü soyunduğunu, Mürteza Büşra ise mısralarında Atatürk'ün Türkiye Cumhuriyetini nasıl inşa ettiğini şöyle şiirleştirir:

Ulusun onuru içinde

Kanla büyüyen Cumhuriyetini

Ulusun parlak göksünde

Demokrasi simgesiyle kurdu Atatürk...²⁰

18 A.g.e., s.25

19 Bayram İbrahim, **Taşçesmesi**, çocuk şiirleri, Tan Yayınları, Priştine, 1991, s. 95

20 A.g.e., s. 55

Atatürk'ün ulusuna Türkiye Cumhuriyetini kurarak en büyük armağanı bahsettiğini ifade eden Nimetullah Hafız, şiirlerinde okuyucusuna böyle bir öndere sahip olmanın mutluluğunu yaşatır. Hafız, şiirlerinde Atatürk'ün atını ise şöyle tasvir eder:

*Doru bir at
Koşardı dağbaşlarında
Düzlükleri, tepeleri aşardı
Mustafa Kemal'in doru atı
Delicesine koşardı.*²¹

Nüsret Dişo Ülkü, “Ağıt” adlı şiirinde Mustafa Kemal Atatürk'ün portresini şöyle çizer:

*Yalnız gökler mavi değil, gözlerin de maviydi,
Yalnız orman gür değil, kaşların da gürdü,
Masmavi göklerde bir güneş pırıl pırıldardı,
Gür ormanlarda bir anaceylan için için ağlardı.*²²

Osman Baymak'ın eserlerinde Atatürk, 10 Kasım ve onun ebediyete intikal ettiği hüznü sonbahar panoramasıyla birlikte ölümsüzleşir. Altay Suroy ise Atatürk'ü şiirlerinde şu şekilde yaşatır:

*“İçin için, kesik kesik, ağlar da ağlar
Nasıl her damarlarımdan geçen kan
Deli deli atar... Ve
Denizleri, dağları, ovaları, nehirleri ağlatan Ata'ya
Anıt-Kabir'de göklerin yağmuru gözlerimden yağar”.*²³

Dizelerinde sürekli Tito'nun doğduğu yerde doğmanın, onun yaşadığı çağda yaşamının insanın en güzel bahtı olarak nitelendiren, *Agim Rifat Yeşeren*, Tito, Atatürk ve Yunus Emre olmak istemiştir. Bir diğer şiirinde Yeşeren, Atatürk özlemini şöyle dile getirir:

*“say ki bahar geldi
iki de pul iki liralık
Atatürk yüzlerinde
ki liralara sığmaz Atatürk
say ki Atatürk geldi.”*²⁴

21 A.g.e., s. 61

22 A.g.e., s. 65

23 “Doğru Yol” dergisi, sayı 11, Prizren, 1980, s.5

24 Agim Rifat Yeşeren, **Daha Güzel**, Birlik Yayınları, Üsküp, 1981, s.78

Zeynel Beksaç için Atatürk bir efsanedir:

“O bir efsane şimdi

Mevsimlerce

Yıllarca

Kuşaklarca

Türk'ün atar damarı Ata

İnsanlığın son güneşi batıncaya dek
var olacak...”²⁵

Mehmet Bütüç, Atatürk'ün Kurtuluş Savaşı mücadelesiyle sembolleşen şehirleri dolaşarak Atatürk'le bütünleşir. Doğal güzelliklerden her birini Atatürk'te bulan Özcan Micalar ise, “Mavi gözlerinden sevdim/ Doğaya sarıldım ve insanlığa sevildim/ Atam, atam, seninle...” diye seslenir.

Çocuk şiirlerinde büyüyünce Atatürk gibi olmak istediğini vurgulayan Taner Güçlütürk, “Türk evladı” şiirinde “...ben de konuşurum Ata'nın konuştuğu dili / ben de isterim “Yurtta Sulh, Cihanda Sulh”, / olsun ki Anadolu'dan çok uzaktayım/ kalbimden volkan fişkirir Ata'ya,/ Atatürk yoluna...”²⁶ diye haykırır.

Atatürk ve Çocuk Şiirleri: Kosova Türk şairlerinin çoğu, edebi yaratıcılığına çocuklara yönelik yazdıkları eserlerle adınılamışlardır. Çocuk şiirlerinde de devrimin yurda ve topluma faydaları, Tito ve Atatürk sevgisi, kurtuluş savaşında şehit düşen halk kahramanlarının mücadelesi, resmi bayramların coşkusu, özgürlük, egemenlik ülküsü, memleketin güzellikleriyle birlikte hem yurtda, hem de dünyada barış olgusunu çocuklara aşılamışlardır. Öyle ki evrensel değerlerden yola çıkan Kosovalı Türk şairler, çocuk şiirlerine milli motifleri de katarak, eserleriyle çocukların milli bilincinin olgunlaşması ve geliştirilmesini amaçlamışlardır. Örneğin, kurtuluş savaşı ve mücadelesini, Tito ve özyönetim üzerine şiirler yazan *İskender Muzbeg*, “O” şiirinde Tito ve Atatürk arasında ortak bir yan oluşturmaya çalışmıştır.²⁷

Hasan Mercan, “Şanlı Gezi” ve “Onur da Ağlar” romanlarında, çocukların gezileriyle Atatürk ve onun yaşamını, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu, Atatürk'ün fikir, ilke ve inkılaplarını ön plana çıkarmıştır. Bu eserlerde, çocukların Atatürk'e duydukları sevgi ve bağlılık, memleketlerinde Tito'ya duyulan bağlılıkla eş değer düzeydedir.

---

25 Zeynel Beksaç, Çevren Dergisi, sayı 1, sayfa 29, Priştine, 1973

26 Taner Güçlütürk, “Türk evladı”, yayınlanmamış şiir kitabı derlemeleri dosyasından.

27 Mr. Taner Güçlütürk, “1951-2001 Yılları Arasında Kosova'da Türk Çağdaş Edebi Yaratıcılığı”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Üsküp-Makdonya, 2011, s. 274

SONUÇ

Kosova Türk çağdaş edebiyatında, Kosovalı Türk yazarlarının birçoğu mutlaka Atatürk konusuna yer vermiş veya en azından Atatürk'e yönelik yazılmış bir şiir eser olarak bırakmışlardır. Bir ideolojiyi empoze etmekten ziyade, milli değerleri yaşatmak ve çağdaş Türkiye Cumhuriyetinin kurucusuna duyulan bağlılığı, hayranlığı dile getiren bu sunu şiirlerinin, Kosova Türklerinin milli bilincinin gelişmesindeki katkısı önemlidir. Atatürk'ün verdiği kurtuluş savaşı mücadelesini ve devrimlerini, ülkelerindeki Yugoslav lider Tito'nun mücadelesiyle ve devrimleriyle ortak bir yan oluşturmaya, aynı konuma oturtmaya çalışmışlardır. Kosova'da yaşayan Türklük ve Türkçe için her iki lidere minnet duyan Kosovalı Türk yazar zümresi, onun portresini, kişiliğini estetik ve şiirsel bir biçimde çizmişlerdir. Atatürk'e yönelik yazılan eserlerin bir antoloji dolduracak nitelikte olması, Mustafa Kemal Atatürk, onun kişiliği, devrimleri ve kurduğu modern Türkiye Cumhuriyetinin Kosova toplumunda ve Kosova'daki edebi sanat yaratıcılığında önemli ölçüde yer tuttuğu ve geniş yankılar uyandırdığı vurgulanmalıdır.

KAYNAKÇA - BİBLİOGRAPHY

- ENGÜLLÜ, Avni, Yugoslavya Türk Halkı Şiirinde Atatürk Konusuna Bir Bakış, Sesler Dergisi, sayı 230, XI 1988
- ENGÜLLÜ, Suat – İSEN, Prof. Dr. Mustafa, “Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi 7- Makedonya Yugoslavya (Kosova) Türk Edebiyatı”, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1997
- BAYMAK, Ethem, Tuna Akar Serin Serin, Bay Yayınları, Prizren, 1999
- BÜTÜÇ, Mehmet, Düşsel Senfoni, Şiirler, Dost Yayınları, Prizren, 1996
- BÜTÜÇ, Mehmet, Anılarımın Yansımaları, şiir, Tan Yayınları, Priştine, 1996
- GÜÇLÜTÜRK, Taner, “Hasan Mercan ve Edebiyatı”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Priştine, 2008
- GÜÇLÜTÜRK, Mr. Taner, “1951-2001 Yılları Arasında Kosova’da Türk Çağdaş Edebi Yaratıcılığı”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Üsküp, 2011
- HAFIZ, Prof. Dr. Nimetullah, Yugoslavya Türk Şiirinde Atatürk, Folklor Araştırmaları Kurumu Yayınları, Ankara, 1983
- HAFIZ, Nimetullah, Yugoslavya Türk Çağdaş Edebiyatı Antolojisi, cilt 1., T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1989
- HOCA, Doç. Dr. Fadil, “Makedonya Türk Şiirinde Atatürk Kavramı”, BAL-TAM Türklük Bilgisi Dergisi, sayı 14, Prizren-Kosova, s.
- İBRAHİM, Bayram, “Gün Çiçeği”, Çocuk Şiirleri, Sevinç Yayınları, Üsküp, 1969
- İBRAHİM, Bayram, “Taş Çeşmesi”, Çocuk Şiirleri, Tan Yayınları, Priştine, 1991
- KAYA, Fahri, Yugoslavya Türk Hikayesi Antolojisi, Birlik Yayınları, Üsküp, 1990
- KAPLAN, Mehmet, Atatürk Şiirleri Antolojisi, Ankara 1990
- KARAKAN, Dr. Hüseyin, Atatürk Şiirleri Antolojisi, Kültür Kitabevi,

İstanbul, 1965

MERCAN, Hasan, “Savaş Sonrası Yugoslavya Çağdaş Türk Şiirinde Atatürk Sevgisi ve

Etkisi”, I Uluslararası Türkoloji Kongresi Bildirileri, Atatürk Araştırma

Merkezi Yayınları, Ankara, 2001

MUZBEG, İskender, “Kaynak”, şiirler, Sevinç Yayınları, Üsküp, 1969

MUZBEG, İskender, “Gerçek”, Devrim Şiirleri, Birlik Yayınları, Üsküp, 1983

SUROY, Recepoğlu, Altay, “Canlı Kitabeyiz Kosova’da”, şiirler, Türk Yazarlar Derneği

Yayınları, Prizren, 2004

TUNALIGİL, Cemali, “Sessizliğin Sesleri”, şiir, Yeni Dönem Yayınları, Prizren, 2003

YEŞEREN, Agim Rifat, “Daha Güzel”, şiir, Birlik Yayınları, Üsküp, 1981

YENİSOY, Prof. Dr. Hayriye Süleymanoğlu, “Balkan Türkleri

Edebiyatında Atatürk Şiirleri”, <http://turkoloji.cu.edu.tr> (erişim tarihi 14 Ağustos 2011)

Fotoğraflar: <http://www.okumas.net>,

“İZNİK, ÇOK RENKLİ SERAMİKLER VE BU GRUBUN MAKEDONYA'DAKİ TEK ÖRNEĞİ ”

Dr. Sevil BÜLBÜL*

ÖZET

Osmanlı çini ve seramiği Türk Süsleme Sanatı'nın önemli unsurudur. Bu örneklerin kökeni Anadolu'da yıllar evvel süregelen medeniyetlere kadar uzanmaktadır. Anadolu bölgesi, üzerinde yaşamış olan uygarlıkların çeşitliliği açısından dünyanın en zengin bölgelerinden biridir. Bu çeşitlilik bir nevi kültür sentezi oluşturmuştur. Dolayısıyla Türklerde çini ve seramik geleneği bu sentezin izlerini taşıdığı söylenebilir. Diğer yandan, Türk Çini Sanatı'nın izlerini Osmanlı İmparatorluğu kapsamında olan Rumeli Eyaleti şehirlerindeki mimari eserlerinde de görmekteyiz. Bunlardan bir örneği Manastır Kadı Mahmut Efendi Camisinde bulunmaktadır.

Anahtar kelimeler: Türk süsleme sanatı, çini ve seramik geleneği

IZNIK, VERY COLORFUL CERAMICS AND THE ONLY EXAMPLE OF THIS GROUP IN MACEDONIA

Dr. Sevil BÜLBÜL*

ABSTRACT

The Ottoman tiles and ceramics are very important part of Turkish Decoration Art. Origin of ceramic samples dates back to the years of Anatolian Civilizations. Region of Anatolia from the aspect of diversity of civilizations is one of the richest areas of the world. This diversity has created a kind of synthesis of different cultures. Therefore, the traces of this synthesis can be seen in the Turkish Tiles. On the other hand, Turkish Tile Art samples are available in some of the architecture buildings cities of Rumelia. One of these is the sample in the Kadı Mahmut Efendi Mosque in the Bitola.

Keywords: Turkish decoration arts, tiles and ceramics tradition

---

* Gazi Üniversitesi Turizm Fakültesi -Turizm Rehberliği Bölümü Öğretim Görevlisi
sevilbulbul@gazi.edu.tr

I.GİRİŞ

Anadolu Selçuklularının çini üretim merkezi Konya’da olup burada meydana getirilen eserler dönemin damgasını vurmuştur. Killi hamurlu çiniler, tek renkli sırlı tuğla tekniğinde yapılmış, kare, dikdörtgen, altıgen ya da üçgen biçimindeydi. Ayrıca, bu çiniler önceden belirlenmiş bir motife göre, kesiliyor ve kompozisyon oluşturacak şekilde birleştiriliyordu. (Konya-Karatay Medresesi,1251).Bunun dışında kabartma dekorlu (Konya-II. Kılıç Arslan Türbesi,1156-1192), “Lüster” tekniğiyle (Beyşehir-Kubadabad Sarayı,1236) ve ya “Minai” tekniğiyle(Konya- II. Kılıç Arslan Köşkü,1156-1192) yapılan çiniler de mevcuttur.

Anadolu Selçuklularında “Sgraffito” adı verilen killi seramiklerde ise desen beyaz zemin üzerine kazınıyor, dolayısıyla alttan kırmızımsı killi hamur görünebiliyordu.

XIV. yüzyıl sonları ve XV. Yüzyıl başlarında ilk örnekleri görülen “Renkli Sır Tekniği”(cuerda seca) (Karaman-İbrahim Bey İmareti,1433), Erken Osmanlı Dönem çini sanatının ilk çini deneyimleriydi. Renkli sır tekniği ile üretilen çiniler en çok Bursa ve Edirne(Bursa Yeşil Türbe ve Yeşil Camii, 1419-1424; Edirne-II. Murat Camii,1435,1436,Edirne-Üç Şerefeli Camii,1438-1448;) süslemelerinde görülmektedir. Renkli sırla elde edilen çinilerde, beyaz astarlı hamurun rengi kırmızıdır. Desenler basılarak veya kazılarak geçirildikten sonra, renkli sırlarla boyanmıştır. Kontur boşluklarına balmumu ya da değişik kimyasal madde sürülmektedir. Dolayısıyla çiniler pişirilirken, renkler birbirlerine karışmamaktadır. Desenler bitkisel motifli, kufi, sülüs yazı süslemelerden ve geometrik motiflerden oluşur. Firuze, kobalt, leylak, sarı, siyah, fıstık yeşili, altınyaldız gibi çok çeşitli renk paletine sahiptirler.

Erken Osmanlı Dönem kırmızı hamurlu seramiklerinin çoğu İznik yapımıdır. Bunların arasında yanlışlıkla “Milet İşi” diye adlandırılan seramikler, XIV. yüzyıl sonlarına doğru üretilmiş, şeffaf renksiz sır altına, mavi tonları, firuze ve mor renklerle boyanmıştır. Örnekler bitkisel motif, hayvan ve çok nadir görülen insan figürlerinden oluşan kompozisyonlarla süslenmiştir.

XV. yüzyılın sonları ve XVI. Yüzyılın başları, Osmanlı çini ve seramik sanatının yeni bir dönemin başlangıcını oluşturur. Bu dönemde faaliyet gösteren en önemli merkez İznik şehridir. Bu dönemin yeni üslubu “Mavi-Beyaz” seramikleridir. Sert ve beyaz hamurlu bu çini ve seramik geleneği XVII. yüzyılın ortalarına kadar korunarak, sır altına çok değişik uygulamalara yol açacaktır.

XV. yüzyıl Ming porselenlerin etkisi hissedilen bu grup çini ve seramiğin sırları şeffaf, parlak ve çatlaksızdır. İnce beyaz astar üzerine konturlaşan ve boyanan desenler sırlanıp pişirilir. Pişme sıcaklığı max. 1260C ye kadar çıkararak hafif porselen özelliklerine sahip olmuşlardır.¹

II. XV. Ve XVI. YÜZYIL İZNIK ÇOK RENKLİ ÇİNİ VE SERAMİKLERİ

XV. ve XVI. Yüzyıl içerisinde İznik şehri önemli çini² merkezi olmuştur. Bu dönemde faal olan saray çini atölyesi dışında taşra şehirlerinde de çalışan özel atölyeler, meydana getirdikleri sanat ürünleri açısından bir rekabet durumu oluşmuştur. Bunu en iyi bir şekilde, ürettiği eserlerin çeşitliliği, kalitesi ve orijinalliyi ile ün yapan İznik çini fırınları göstermiştir.

İznik’te daha çok önceden bir seramik geleneği olduğu bilinmektedir. Özellikle son dönemlerde yürütülen arkeoloji kazılarda, daha önceden

1 Ara ALTUN, “İznik”, Türk Çini ve Seramikleri, İstanbul, 1991, s.9;

2 Oktay ASLANAPA, Anadolu’da Türk Çini ve Keramik Sanatı, İstanbul, 1965;

Oktay ASLANAPA, Şerare YETKİN, Ara ALTUN, İznik Çini Fırınları Kazısı, II. Dönem, İstanbul, 1989; Ara ALTUN, Osmanlı’da Çini Seramik Öyküsü, İstanbul, 1998, “İznik”, Türk Çini ve Seramikleri, İstanbul, 1999; Cihat SOYHAN, Türk Çini Sanatı, İstanbul, 1988; Gönül ÖNEY, Türk Çini Sanatı, İstanbul, 1977; İslam Mimarisinde Çini, İzmir, 1987; Yıldız DEMİRİZ, Osmanlı Mimarisinde Süsleme, Erken Devir (1300-1453), İstanbul, 1979; Celal E. ARSEVEN, “Lale”, Sanat Ansiklopedisi, C.III, İstanbul, 1950, Les Arts Decoratifs Turcs, İstanbul, 1952; Feyzullah DAYIGİL, “İstanbul Çinilerinde Lale”, Vakıflar Dergisi, II, Ankara, 1942;

Doğan KUBAN, Selçuklu Çağında Anadolu Sanatı, İstanbul, 2002; Faruk ŞAHİN, Türk Çini Sanatı Süslemeciliği, Kütahya Meslek Yüksekokulu Yayınları, 1989, “Kütahya Çini Keramik Sanatı ve Tarihinin Yeni Buluntular Açısından Değerlendirilmesi” Sanat Tarihi Yıllığı, IX-X, İstanbul, 1981; Şerare YETKİN, Anadolu’da Türk Çini Sanatının Gelişmesi, İstanbul, 1986; Nurşen ÖZKÜL FINDIK, İznik Roma Tiyatrosu Kazı Buluntuları (1980-1985) Arasındaki Osmanlı Seramikleri, Ankara, 2001; Nurhan Atasoy ve Julian Raby, İznik Seramikleri, London, 1989

“Milet İşi” olarak tanımlanan ve XIV. ile XV. Yüzyıla tarihlenen bu seramiklerin İznik’te üretildiği ortaya çıkmıştır. Killi hamurdan yapılan, beyaz astarla kaplanan ve üzerlerinde siyah, mavi, turkuvaz, yeşil, mor ya da kahverengi astar ve ya boya ili süslenmiş, saydam alkali-kurşunlu bir sırla kaplanan bu örnekler İznik’te daha sonra gerçekleşecek ve teknik açıdan bütünüyle bambaşka bir üretimin ilk habercileridir.

Silisli seramiklerin ilk örnekleri 1480 yılına doğru İznik atölyelerinden çıktı; bunlar, palmet biçiminde kıvrımlı kompozisyonlar ve kobalt mavisıyla renklendirilmiş, Çin etkisi taşıyan öğelerden oluşan motiflerle süslenmişti.³Daha sonra bu örnekler özgü bir üslup oluşturmaya başlamaktadırlar. Günümüze kadar korunabilen örneklerden, 1525’e doğru turkuvaz mavisinin, 1540, 1545’e doğru zeytin yeşili ve açık mor renkleri natüralist tarzında kompozisyonlar kapsamında kullanıldığı görülmektedir. 1555-1557’de ise ünlü sır altı “*İznik kırmızısı*” ortaya çıkarak, çok sayıda örneklerde kullanılmaya başladı. Bu yeni üslubun habercisi olan sır altı kırmızının başarıyla kullanıldığı, 1557 tarihinde tamamlanan Süleymaniye Camii’nin çinileri örnek olarak gösterilebilir. Bu renk, domates kırmızısı, mercan kırmızısından tuğla kırmızısına kadar değişkenlik göstermektedir. Çininin üzerinde hafif bir kabartma oluşturan demirli kum, killi astarın yerini almıştır. Bu teknik buluş, daha önce yüksek ısıda fırınlandığında yaratılması mümkün olmayan kırmızı rengin sır altına uygulanmasını sağlamış ve çok renklilik arttırılmıştır.⁴

Mimar Sinan’ın bu önemli abidesinde kullandığı çinilerin kısa zaman içerisinde mimari eserlerinde ve el sanatlarında vazgeçilmez süsleme unsuru olduğu kesindir. Dolayısıyla, bu eseri izleyen yıllarda Hürrem Sultan Türbesi(1558), Rüstem Paşa Camii(1561), Kanuni Sultan Süleyman Türbesi(1566), Kadırga, Sokollu Mehmet Paşa Camii(1572), Piyale Paşa Camii(1573) gibi çok sayıda yapılar bu tarz çinilerle bezenmiştir. Süslemede egemen olan gül, sümbül, lale, karanfil gibi çiçekler, saz ve rozet üslubunun dönen iri yeşil yaprakları ve geniş panoları süsleyen bahar dallarıyla yaratılan bahçe çiçekçiliği natüralist bir eğilimin ağır bastığını belirtmektedir.⁵Çinilerden farklı olarak kaya-dalga motifleri, kalyonlar, balıksırtı zemin bezemeleri ve hayvan figürleri çok çeşitli seramik formlarda karşımıza çıkan diğer motiflerdendir.

1560 ile 1600 yılları arasındaki dönemde üretilen seramikler daha

3 Osmanlı Seramiklerinin Görkemi XVI.-XIX. Yüzyıl, İstanbul, 2002, s.31;

4 Osmanlı Seramiklerinin Görkemi, 2002, s.50;

5 Alpay PASİNLİ & Saliha BALAMAN, Türk Çini ve Keramikleri, Çinili Köşk, İstanbul, 1992, s.77;

standart bir hale gelmiştir. Çiniye artan talebin karşısında ikinci derece önem kazanan kaplardaki teknik ve desenler kalitesini geliştirerek belirli çizgide imalatına devam etti. Zeminin beyazlığı, dekorun büyüleyiciliği ve renklerin son derece zarif biçimde kullanımı arasında bir denge hâkimdi. Süsleme özellikle “dört çiçek” denilen daha doğrusu lale, karanfil, sümbül ve yabangülü motiflerinden oluşmuştur. Örneklerin kenarlarında eskiden de kullanılan kıvrık saz yaprağı ve testere dişli motifleri uygulanmaktaydı. Ayrıca kalyon motifi, üç benekten oluşan Çintemani motifi rağbet göstermişti.

XVII. yüzyılın başına doğru çini üretimi büyük ölçüde azaldı. XVII. yüzyılın ikinci yarısına doğru Osmanlı devletinin kendi içindeki karışıklıklar ve ekonomik sıkıntılar yavaş yavaş İznik'teki atölyelere yansımaya başladığında çini ve seramiklerin kalitesinde bozulmalar kaçınılmaz olmuştur.⁶Hamurun kalitesi son derece düştüğü, renklerin bulanıklaşarak kırmızının zaman zaman kahverengiye dönüştüğü ve desenlerin özentsiz işlendiği gözlenmektedir. XVI. yüzyılın sonundan itibaren çiniciler ile siparişlerin arasında anlaşmazlıklar doğmaya başlamıştır. Sarayın son verdiği büyük sipariş,1609 – 1617 yılları arasında inşa edilen Sultanahmet Camii çinileriydi. Daha sonra siparişler çok düzensiz şekil almıştı, çiniciler geniş bir müşteri kitlesine sahip olarak çeşitliliğe yöneldiler. Örneğin Kahire Mavi Camii denilen İbrahim Ağa Camii(1651-1652) bunun bir örneğidir.⁷ Çanakkale ve İstanbul'da bulunan Yunan askerlerinin seramik ve çini eserlerini satın alıp ülkelerine götürüyorlardı. Bu durum daha sonraları Rodos Lindos'ta pek çok seramiğin bulunmasına ve bu örneklerin yanlışlıkla “Rodos İşi” olarak adlandırılmalarına yol açmıştır.

Çin porselenlerinin, Kütahya, Diyarbakır, Şam gibi değişik çini atölye merkezlerinin oluşması İznik çiniciliğinin gerilemesine neden oldu. İznik'te çini üretimi gitgide düştü. Bir grup çinici,1718 yılında Tekfur Sarayındaki imalathaneyi kurmak üzere İstanbul'a getirtildi. İznik fırınları 1719 yılında kesin olarak kapandı.

---

⁶ Sitare Turan BAKIR, İznik Çinileri ve Gülbekyan Koleksiyonu, Ankara,1999,s.13;
⁷ CARSWELL,1998,s.107;

III. İZNIK ÇOK RENKLİ SERAMİKLERİN MAKEDONYA'DAKİ TEK ÖRNEĞİ

İznik çok renkli seramiklerin Makedonya'daki tek örneği, Manastır-Kadı Mahmut Efendi Cami'sinin giriş kapısında bulunmaktadır. Eskiden Pekmez Pazarı olarak bilinen mekânda, günümüzde ise Manastır şehrinin merkezinde bulunan Kadı Mahmut Efendi Cami'sinin inşaatı kesin olarak bilinmemektedir. Günümüzde halk arasında "Yeni Cami" olarak bilinen caminin son cemaat yeri kapısı üzerinde hicri 1208/miladi 1793 -94 tarihli ve ibadet mekânının giriş kapısı üzerinde hicri 1308/miladi 1890 - 91 tarihli olmak üzere iki onarım kitabesi vardır. İbadet mekânı kitabesinden, harabe olan caminin Vali Faik Paşa tarafından tamir edildiği öğrenilmektedir. Fakat caminin kimin tarafından yapıldığı net olarak bilinmemektedir. Bir yazılı kaynakta, bu yapının hicri 959/miladi 1551-52 yılında Manastır Kadısı görevine tayin edilen Kadı Mahmut Efendi tarafından yaptırıldığı belirtilmiştir.⁸ Ancak, bu kaynakta bu bilginin neye dayanarak verildiği belirtilmemiştir. Osmanlı arşivlerinde Kadı Mahmut Efendi adına düzenlenen vakfiye kaydına rastlanılmamıştır. Ancak, arşiv kayıtları arasında bu isim altında bazı evraklara rastlanılmıştır. Bunlar, caminin hicri 1308 tarihli onarımıyla ilgili alınan karar⁹ ve caminin minaresiyle ilgili tamiratı konu alan hicri 1317 tarihli karar¹⁰ evraklarıdır.

Caminin banisi kim olduğu konusu günümüzde tam olarak netlik kazanmamışsa da, evraklarda rastlanılan ve tamirat kararlarında görülen Kadı Mahmut Efendi'nin, muhtemelen camiye yaptıran kişi olabileceği düşünülmektedir.

Osmanlı döneminin önemli mimari eseri olan Kadı Mahmut Efendi Camisi aynı zamanda zengin bir süsleme programına da sahiptir.

Caminin son cemaat yeri ve ibadet mekânında, süslemenin değişik türleri görülmektedir. Örneğin, son cemaat yerindeki sütunlarda ve ibadet mekânında mihrap, minber ve mihrapta mermer süslemeler, duvarlar boyunca ve kubbe göbeklerinde duvar süslemeleri, ayrıca, giriş kapısı ve pencere kanatlarında ahşap süslemesi mevcuttur. Esasında, bu camiye

8 Mehmed Tevfik, Manastır Vilayetinin Tarihçesi, Manastır Beynelminel Ticaret Matbaası, Manastır, 1927;"Kratka Istorija Bitolskog Vilayeta,Bratstvo XXVII, Beograd, 1933, s.190-244.

9 BOA, d.2428,s.22.

10 BOA, d.105,s.472.

Makedonya’da tek örnek yapan, giriş portalini kuşatan çini bordürüdür. Kadı Mahmut Efendi Cami’sinin portalindeki çini kuşağı, mavi-beyaz tekniğinde yapılarak XVI. yy İznik çini işçiliği kalitesindedir. Koyu mavi ve turkuvaz ile renklendirilmiştir. Çini süslemesini oluşturan kompozisyonun merkezinde “Çin Bulutu” motifi yer almaktadır. XVI. yüzyılda çini süslemesinde sıkça uygulanan bu motifin dışında, Kadı Mahmut Efendi Camisi’ndeki çini kuşağında, stilize çiçek, kıvrıklal ve Rumi motiflerin yer aldığı bir kompozisyon mevcuttur.

Kadı Mahmut Efendi Camisinde uygulanan çini süslemesine benzer uygulamalar Bursa ve İznik Yeşil, Amasya Bayezid Paşa¹¹, İstanbul Rüstem Paşa Camisi(XVI. yy) mahfil payelerinde ve mihrabında¹², Bözüyük Kasım Paşa Camisinin(XVI. yy) pencere alınlığında¹³ görülmektedir.

---

11 Y.Demiriz,1972,s.93.

12 Fatih Cimok, **The Book Of Rüstem Paşa Tiles**, İstanbul, 2004,s.35.

13 Aslanapa,1986,s.173.

IV. SONUÇ

XV. yüzyılın sonları ve XVI. Yüzyılın başları, Osmanlı çini ve seramik sanatının yeni bir dönemin başlangıcını oluşturur. Bu dönemde faaliyet gösteren en önemli merkez İznik şehridir. Bu dönemin yeni üslubu Mavi-Beyaz seramikleridir. Sert ve beyaz hamurlu bu çini ve seramik geleneği XVII. yüzyılın ortalarına kadar korunarak, sır altına çok değişik uygulamalara yol açacaktır.

Silisli seramiklerin ilk örnekleri 1480 yılına doğru İznik atölyelerinden çıkmıştır; bunlar, palmet biçiminde kıvrımlı kompozisyonlar ve kobalt mavisıyla renklendirilmiş, Çin etkisi taşıyan öğelerden oluşan motiflerle süslenmişti. Daha sonra bu örnekler özgü bir üslup oluşturmaya başlamaktadırlar. Günümüze kadar korunabilen örneklerden, 1525'e doğru turkuvaz mavisinin, 1540, 1545'e doğru zeytin yeşili ve açık mor renkleri natüralist tarzında kompozisyonlar kapsamında kullanıldığı görülmektedir. 1555-1557'de ise ünlü sır altı "*İznik kırmızısı*" ortaya çıkarak, çok sayıda örneklerde kullanılmaya başladı. Bu teknik buluş, daha önce yüksek ısıda fırımlandığında yaratılması mümkün olamayan kırmızı rengin sır altına uygulanmasını sağlamış ve çok renklilik arttırılmıştır.

Seramik örneklerinin birçoğunda motiflerin etkisini arttırmak amacıyla renklendirme yöntemi uygulanmıştır. Örneklerin çoğunda zemin beyaz bırakılarak motifler renklendirilir. Bazı örneklerde zeminin açık maviye boyandığını görmekteyiz. Bordürlerin zemini genellikle kobalt mavi, açık mavi, yeşil ya da beyazdır.

En çok uygulanan motifler bahar ağacı, lale, gül, karanfil, kıvrık dal, yapraklar, palmet, sümbül dalları, çan çiçeği, Çin bulutu, kaya dalga, filika, insan ve kuş şekilleridir. Kompozisyon olarak natüralist bir akımın mevcut olduğu söylenilebilir.

İznik Çok Renkli Seramiklerin Makedonya'da tek örneği Manastır şehrinde bulunan Kadı Mahmut Efendi Camisinin giriş kapısında bulunmaktadır. Caminin giriş kapısını çevreleyen çini kuşağı, mavi-beyaz tekniğinde yapılarak XVI. Yüzyıl İznik çini işçiliği kalitesindedir. Makedonya'daki Osmanlı eserlerinde görülen Türk Çini Sanatı Örnekleri çok azdır. Manastır Kadı Mahmut Efendi Camisinin giriş kapısında yer alan çini kuşağı dışında, aynı yapının dış cephesinde ve Üsküp İshak Bey Camisi bahçesinde bulunan Türbenin kasnağında görülmektedir. Ancak, Manastır Kadı Mahmut Efendi Camisi'nin giriş kapısındaki çini kuşağı Makedonya'da İznik kalitesinde yapılmış ve günümüze kadar korunmuş tek örnektir.

KAYNAKÇA - BIBLIOGRAPHY

- ALTUN, A. “İznik”, Türk Çini ve Seramikleri, İstanbul,1999.
- ALTUN, A. Osmanlı’da Çini Seramik Öyküsü, İstanbul,1998.
- AKAR, A. Treasury of Turkish Designs 670 Motifs From İznik Pottery, New York,1988.
- ARSEVEN, C. Les Arts Decoratifs Turcs, İstanbul,1952.
- ARSEVEN, C. Türk Sanatı Tarihi, Menşeyinden Bugüne Kadar, Mimari, Heykel, Resim, Süsleme ve Tezyini Sanatlar, F.V., İstanbul (tarihsiz).
- ARSEVEN, C. “Lale”,Sanat Ansiklopedisi, C.III, İstanbul,1950.
- ATASOY, N. - RABY, J. İznik Seramikleri, London, 1989.
- ASLANAPA, O. Türk Sanatı, İstanbul,1993.
- ASLANAPA, O. Anadolu’da Türk Çini ve Keramik Sanatı, İstanbul,1965.
- ASLANAPA, O. Osmanlı Devri Mimarisi, İstanbul 1986.
- ASLANAPA, O. İznik Çini Fırınları Kazısı(1981-1988) II. Dönem, İstanbul,1989.
- AYVERDİ, E.H. İlk 250 Senenin Osmanlı Mimarisi, İstanbul,1976.
- BAKIR, S.T. İznik Çinileri ve Gülbekyan Koleksiyonu, Ankara,1999.
- BAŞGELEN, N. İznik Çini Fırınları Kazısı, İstanbul,1989.
- CARSWELL, J. İznik Pottery, London,1998.
- CİMOK, F. , The Book Of Rüstem Paşa Tiles, İstanbul, 2004.
- DAYIĞİL, F. “İstanbul Çinilerinde Lale”, Vakıflar Dergisi II, Ankara,1942.
- DEMİRİZ, Y. Osmanlı Mimarisinde Süsleme, Erken Devir(1300 1453), İstanbul,1979.
- DEMİRİZ, Y.“Osmanlı Keramik ve Çini Sanatında Gül Terminolojisi ve Tanımı” Prof. Dr. Şerare Yetkin Anısına Çini Yazıları, İstanbul, s.47-52,1996.
- FINDIK, N.Ö.İznik Roma Tiyatrosu Kazı Buluntuları(1980-1985) Arasındaki Osmanlı Seramikleri, Ankara,2001.
- KUBAN, D.“Osmanlı Mimarlığı” Osmanlı Uygarlığı C.2, İstanbul, s.627-697,2003.
- KUBAN, D.“Mimari Bezeme Olarak Çini” Selçuklu Çağında Anadolu Sanatı, İstanbul,2002.
- Mehmed TEVFİK; Manastır Vilayetinin Tarihçesi, Manastır Beynelminel Matbaası, 1927.
- ÖNEY, G. Türk Çini Sanatı, İstanbul,1977.
- ÖNEY, G. İslam Mimarisinde Çini, İzmir,1987.
- ÖNEY, G. Çini ve Seramik” Osmanlı Uygarlığı C.2, İstanbul, s.699-735,2003.

- ÖNEY, G. Anadolu Selçuklu Mimari Süslemesi ve El Sanatları, Ankara,1992.
- ÖZ, T. Turkish Ceramics, Published By the Turkish Press, Broadcasting and Tourist Department, Ankara, 1957.
- PASİNLİ, A.-S.BALAMAN. Türk Çini ve Keramikleri, Çinili Köşk, İstanbul,1992.
- SİNEMOĞLU, N.“Onaltıncı Yüzyıl Çinilerinde Motif Zenginliği” Prof.Dr.Şerare Yetkin Anısına Çini Yazıları, İstanbul, s.125-154,1996.
- SİNEMOĞLU, N.“Mimar Sinan Dönemi Duvar Çiniciliğinin Tekniği ve Gelişimi” Mimar Sinan Dönemi Türk Mimarlığı ve Sanatı, İstanbul, s.241-249,1988.
- SOYHAN, C. Türk Çini Sanatı, İstanbul,1988.
- ŞAHİN, F. Türk Çini Sanatı Süslemeciliği, Kütahya,1989.
- ŞAHİN, F. ”Kütahya Çini Keramik Sanatı ve Tarihinin Yeni Buluntular Açısından Değerlendirilmesi” Sanat Tarihi Yıllığı, IX-X, İstanbul,1981.
- ÜNVER, S.A. Yeşil Türbesi Mihrabı(824-1421),İstanbul,1955.
- YENİŞEHİRLİOĞLU, F. Les Grandes Lignes De L’Evolution Du Programme Decoratif En Ceramique Des Monuments Ottomans Au Cours Du XVIeme Siecle, Ankara, 1985.
- YETKİN, Ş. Anadolu’da Türk Çini Sanatının Gelişmesi, İstanbul,1986.
- BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ’NDEN ALINAN KAYNAKLAR:
BOA, d.2428,s.22.
BOA, d.105,s.472.

MAKEDONYA'DA SİYASAL SİSTEM VE TÜRKLERİN SİYASİ YAPILANMASI

Abdülmecit NUREDİN*

ÖZET

Kuvvetler ayrılığının sistemdeki etkisi ve Makedonya'daki siyasi yapılanmanın metodolojik olarak analizinde, zaman zaman "parlamaneter-başbakanlık" sistemine dönüşmesi bu makalenin esas konusunu teşkil etmektedir.

"Karma" yönetim biçimi kurumlar arası ilişkiyi içindeki etkileme, Makedonya'nın siyasi yapılanmasında bariz bir şekilde yansımaktadır. Bu farklı yönetim biçimi ülkede yaşayan diğer azınlıklarda olduğu gibi Türk toplumunu da etkilemektedir. Makedonya'daki Türklerin siyasi yapılanması da analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Siyasal Sistem, Makedonya, Türkler

POLITICAL SYSTEM IN MACEDONIA AND TURKS POLITICAL ORGANIZATION

Abdülmecit NUREDİN*

ABSTRACT

In this paper was developed the problematic and relative methodological value of the dichotomy "parliamentarism - presidentialism" in the classification of government can also be seen in the Macedonian example of the separation of powers.

The Macedonian "constitutional cocktail" is particularly complicated and more hybrid in the practical functioning of institutions for several reasons: the absence of democratic tradition and participative political culture, the partytocratic state in which it is difficult to determine where parties end and the state begins, and a fragile civil society. Mixed system policy also acts polalite ethnic communities as well as in the Turkish community. Simultaneously analyzes and political organization of the Turks in Macedonia.

Keywords: Political System, Macedonia, Turks

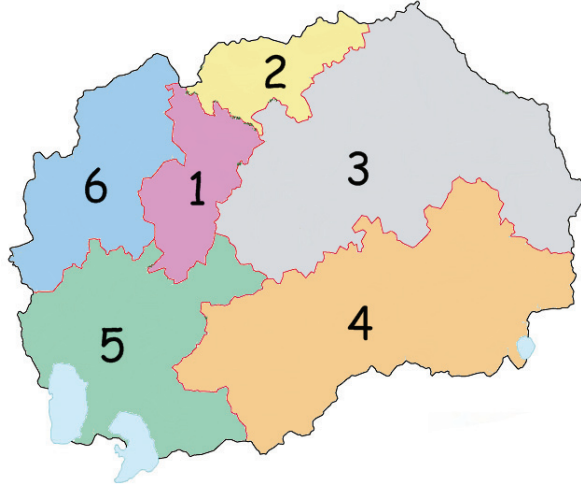
---

* Araştırmacı -Yazar

Makedonya'nın Siyasi ve İdari Yapısı

Bugüne kadar tarih sahnesine çıkmış birçok toplum birçok değişik sistemle yönetilmiştir. Her ne kadar zaman otoriter ve totaliter rejimlerle yönetilmiş toplumlardan bazılarını demokratik düzene taşısa da bazı toplumlar günümüzde hala bu tür rejimlerle yönetilmektedirler. Diğer taraftan Antik Yunan toplumu gibi bazı toplumlar günümüzden binlerce sene önce dahi doğrudan demokrasi gibi kişi hak ve özgürlüklerinin en üst düzeyde var olduğu bir sistemle yönetilmişlerdir.¹

Makedonya Cumhuriyetininin bağımsızlığı ile birlikte hazırlanan yeni anayasa ile ülkeni idari ve siyasi yapılanması belirlenmiştir. Bu bağlamda, kuvvetler ayrılığı esas alınarak yasama,yürütme ve yargı birer erk olarak örgütlenmiştir. Yasama yetkisi hükümetin, yürütme ise meclis ve cumhurbaşkanının yetkisindedir. Meclis halkı temsileden, yasama organıdır.²

Genel Seçimler Yasasına Göre Makedonya'nın 6 Seçim Bölgesi

Mecliste 120 milletvekili yer almaktadır. Vekiller , belirlenen altı seçim bölgesinden nisbi temsil oranına göre³ ve D'Hont formülüne göre seçilmektedir. 2008 yılında seçim yasasında yapılan değişiklik ile, ülke dışında yaşayan vatandaşların/gurbetçilerin de seçme ve seçilme hakları

1 Allison, J.W.F, The English Historical Constitution,Continuity,Change,and European Effects, Cambridge University Press, UK ,2007.s.199

2 Министерство за правда, Устав на Р.М Член 61, Јануари,2006, s.29.

3 Закон за Изборните Единици за Избор на Пратеници во Собранието на Република Македонија, “Службен весник на Република Македонија” број 36/98

geliştirilerek “diaspora”nın da 3 vekil ile mecliste temsil edilmesi yasa ile temin altına alınmıştır.

Mecliste halkı temsil eden vekillerin görevi dört yıldır. Meclisin meşruiyet kaynağı, seçmenin iradesi, seçimlerin demokratik kıstaslar kapsamında, gizli olarak gerçekleşmesinden doğmaktadır.⁴

Milletvekilinin siyasi etekti etkisi hükümetteki etkinliği ile orantılıdır. Cumhurbaşkanının sembolik gücünün haricinde, hükümetin etkin yürütme gücü vardır. Cumhurbaşkanı halk tarafından 5 yıllığına seçilmekle birlikte, iki defa üst üste seçilme hakkına sahiptir. Cumhurbaşkanlık yetkisinin düalist olması sistemi kuvvetler ayrılığındaki çatışmalara neden olmaktadır.

Yargı yetkisi ise, özerk olan ve bağımsız devlet organı gibi hareket eden, mahkemeler tarafından kullanılır. Yargıdaki güç erkinin bertaraf etmek için, 2006 yılında düzenlenen Mahkemeler Yasasına göre, Makedonya’da: 27 bölgesel mahkeme, dört temyiz mahkemesi (Üsküp, İştıp, Manastır, Gostivar), İdare Mahkemesi ve Yargıtaydan oluşturularak yeni bir yapılanmaya gidilmiştir. Yargıçlar, anayasa, yasalar, ve uluslararası antlaşma, düzenleme ve normları esas alarak görevlerini ifa etmektedirler.⁵

Parlamentar yönetim biçimini esnek yapısı olan kuvvetler ayrılığının yetkisi, birbirine iç içe geçmesi ve yapısı, makedonyadaki yetki sarmalını oluşturmaktadır. Nitekim, meclisin asli görevi yasama olmasına rağmen, mecliste verilen gensoru, güvenoyu, gibi mekanizmalar sayesinde yürütmenin yetkisine girmektedir. Anayasal ihlal durumunda cumhurbaşkanına karşı kullanılan impeachment (vatana ihanet suçu) yöntemi ile meclisin yürütmeye müdahil olduğunun bariz göstergesidir. Fakat, yürütme organı da yasama organının görevine fesih yoluyla son verebilir.

Fakat yasama organı olan meclis, yargı türlerinin belirlenmesi, yargı kanunları, adli bütçenin oluşturulması, başsavcı seçimi, onbeş üyeden oluşan yargı konseyi seçimi gibi durumlarda yasa düzenlemeleri veya kararlar ile yargıya etki etmektedir.

Hükümet ise, yargıya: yasa tasarısı ve kanunların getirilmesi için teklifte bulunması ile (kanunların %97 si hükümet tarafından teklif edilmektedir) müdahil olmaktadır.

---

4 Р. Тренивска, во делот Извршна власт, во книгата Уставно право и политички систем, колективен труд на С. Климовски, В. Митков, Т. Каракамишева и Р. Тренивска, Просветно дело, АД. Скопје, 2006, с. 453-459

5 Амандман XXV на член 98 од Уставот.

Cumhurbaşkanı ise, veto yetkisi sayesinde hükümet tarafından oy çokluğu yada oy birliği ile getirilen herhangi bir yasayı veto ederek yasamayı etkilemektedir.

Makedonya'nın siyasi ve idari yapısı "karma sistem" olarak isimlendirilir. Karma seçim sisteminde, parlamentoda iki tür üye bulunmaktadır. Bir kısım üye, dar bölgelerden tek tek seçilmektedir. Partilerin ülke genelinde aldıkları oy oranlarına göre de parti listelerinden milletvekilleri seçilmektedir. Böylece, parlamentoda, dar bölgelerden seçilen ve parti listelerinden seçilen iki tür üye bulunmaktadır. Ülkede benimsenen bu sisteme göre, çoğunluğu oluşturan parti hükümeti kurmakla yükümlüdür fakat icraatlarından meclise sorumludur. Çünkü, yürütme iki mekanizmadan gerçekleşmekte, aynı zamanda yürütmenin dengesiz kanadını temsil etmekte, yasama ve yürütme özelliklerine de sahiptir. Lakin bu sistemin standardını oluşturan bazı özelliklerinden yoksundur. Nitekim, yürütmenin meclisi fesih yetkisi, vekil statüsünün bakanlık statüsü ile uyumlu olmaması gibi durumlar söz konusudur. O yüzden karma system olarak nitelendirilmektedir. Halbuki saf parlamenter sistemde bu tür teammüllerden arındırılmıştır.⁶

Makedonya İdari Yapılanmasının Karakteristiği

Makedonyanın bağımsızlığının ilk döneminde nispeten kısa bir Makedonya parlamentarizm deneyimi ve demokrasisi ile ülkedeki kuvveter ayrılığı ve kurumların idari yapısı sadece anayasal normalara bağlı olmadığını göstermiştir. Nitekim karizmaktik ve otoriter yapısı ile Kiro Gligorov cumhurbaşkanlığı döneminde (1998 yılına kadar) karma sistem olarak nitelendirilen Makedonya sistemi, fiili başkanlık sistemi olmuştur.⁷ Bunun aksi ise, Boris Traykovski cumhurbaşkanlığı döneminde karma sistem, fiili parlamenter sisteme bürünmüştür. Burada esası oluşturan, cumhurbaşkanı seçilen kişinin siyasi kimliği ile olan ironik bağıdır. Nitekim, Gligorov döneminde olduğu gibi, güçlü bir kişilik ve otoriter yapıya sahip olduğundan ötürü, cumhurbaşkanı, yasama, yürütme ve yargıyı da etki alanına alabilmektedir. Makedonya siyasi yapılanmasında, iktidar parti adayı olarak seçilen ve partide etkinliği lider konumunda olmayan, sistemin ikinci adamı

6 A.W. Bradley ve K.D. Eewing, Constitut'onal and Administrative Law, Lpngman, London, 1995, s. 98

7 "Report of the International Commission on the Balkans, Unfinished Peace, Carnegie Endowment for International Peace, Washington D.C., 1996, s.128

ve hükümetin uzantısı vasfını almaktadır. Özellikle 2008-2011 yılları döneminde, gerçekleştirilen koalisyon sayesinde ülkede fiili olarak başkanlık sistemine bürünmüştür.

Söz konusu dönemde meclisin 2/3 çoğunluğunu bulunduran ve Cumhurbaşkanı'nın iktidar partinin adayı olmasından ötürü, yasama, yürütme ve yargıdaki mutlak hakimiyet, ülkenin başkanlık sistemi gibi yönetim biçimi almıştır.

Siyasi ideolojilerin ağır bastığı bir ortamda, bağımsız bir cumhurbaşkanı'nın seçilmesinde halinde, yasama ve yürütme arasında dengeyi sağlayacağı muhakkaktır. Fakat, ideolojinin hakim olduğu Makedonya'da "bağımsız" adayın kazanması olanaksızdır.

Cohabitation İlkesi

Cumhurbaşkanı ve meclis için ayrı genel seçimler yapılmakta bu da mecliste ve cumhurbaşkanlığında farklı görüşlerden (hatta karşı görüşlerden) kişilerin veya partilerin yer almasına neden olmaktadır. Bu durum "cohabitation" olarak adlandırılır. Bu durum 2006 yılından itibaren sosyalist demokrat cumhurbaşkanı Branko Tsiurvenkovski döneminde Nikola Grueski'nin başbakan olarak görev almasıyla yaşanmıştır. Cumhurbaşkanı ve Başbakan'ın aynı siyasi partiye mensup olmaları halinde hükümet başkanlığı görevini Cumhurbaşkanı üstlenir. "Cohabitation" dönemlerinde ise hükümet başkanı başbakandır ve Cumhurbaşkanı'nın birçok yetkisine ortak olur.⁸

D' Hondt Sistemi

D'Hondt sistemi, Belçikalı hukukçu ve matematikçi Victor D'Hondt tarafından 1878'de tasarlanmış, nisbi temsil sistemidir. Bu sistem Makedonya'da 1996 yılında yerel seçimlerde kullanılıp, belediye meclis seçimlerinde meclis üyelerinin görev tahsisinin belirlenmesinde kullanılmıştır. Bu sistem 1998 yılında 35 vekilin orantısal seçimi sürecinde kullanılmıştır. Akabinde, 2002 seçimlerinden itibaren parlamento seçimlerinde vekil sayısının tahsisi için kullanılıp, günümüzde de yürürlüktedir.⁹

Arjantin, Avusturya, Belçika, Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Doğu Timor, Ekvador, Finlandiya, Galler, Hırvatistan, İskoçya, İsrail, İzlanda,

---

8 Ermisch, J. ve Francesconi, M., Cohabitation in Great Britain: Not for Long, but Here to Stay, Institute for Social and Economic Research, University of Essex, 1998, s. 46

9 Pukelsheim, Friedrich (2007). "[Seat bias formulas in proportional representation systems](#)". *4th ecpr General Conference*.

Japonya, Kolombiya, Macaristan, Makedonya, Paraguay, Polonya, Portekiz, Romanya, Türkiye ,Sırbistan, Slovenya ve Şilide uygulanan seçim yöntemidir.

Bir seçim çevresinde her partinin aldığı oy toplamı, sırasıyla 1'e, 2'ye, 3'e, 4'e ... bölünür ve o seçim çevresinin çıkaracağı milletvekili sayısına ulaşıncaya kadar bu işleme devam edilir. Elde edilen paylar, parti farkı gözetmeksizin, büyükten küçüğe doğru sıralanır. Milletvekillikleri bu sıralamaya göre partilere tahsis edilir.

$$\frac{V}{s+1}$$

8 milletvekili çıkaracak bir seçim bölgesinde $s+1$ şimdiye kadar listesini elde koltuk sayısı (tüm listeler için başlangıçta 0). Bu aday sayıda nihai bir seçim olarak seçilecek kadar bu sistemde, her parti listesini almak oy toplamı sayısı daha sonra 1, 2, 3, 4, ve benzeri ile bölünmüş olduğu anlamına gelir. Elde Seçim quotients ilgili listelerden kazandığı en büyük numaraları emirler ile, büyüklüğüne göre sıralanır. Adayları her liste belirtilen pozisyonların toplam sayısına orada büyük sonuç olarak koltuk alır.

Örnek:

Bu şekilde bir liste ile parti "A" 4 koltuk, "B" listesinde 3. "C" listesinde 1 ve "Ç" listesinden vekil seçilememektedir. İki farklı listedeki bir eşitlik varsa, görev kura ile tahsis edilir.

	/1	/2	/3	/4	/5	/6	/7	/8	Kazanılan Vekil Sayısı
A Parti	100.000	50.000	33.333	25.000	20.000	16.666	14.286	12.500	4
B Parti	80.000	40	26.666	20.000	16.000	13.333	11.438	10.000	3
C Parti	30.000	15	10.000	7.500	6.000	5.000	4.286	3.750	1
Ç Parti	20.000	10	6.666	5.000	4.000	3.333	2.857	2.500	0

D' Hondt sisteminin esasında mutlak veya saf orantılılık üretmek değildir. Toplam elde edilen oy sayısına binaen, ilk iki sırada yer alan siyasi partiler favorize edilir. "C" partisi daha az favorize edilmekle birlikte "Ç" partisi ise aldığı oy sayısına göre vekil çıkarması olanaksız hale gelmektedir. "A" partisinin çıkartmış olduğu dördüncü vekili Ç partisi alabilmesi için en az 25.000 minimum + 1 oy alması gerekmektedir. Partilerin aldıkları oy kazandıkları milletvekili sayısına göre adil olmakla birlikte, alınan

oylar kesinlikle orantılı yansımamaktadır.

Sonuçta 8 vekilden 4'ünü A partisi, 3'ünü B partisi, 1'ini C partisi kazanmış olur. Görüldüğü gibi A partisi oyların sadece %40'ını almasına rağmen milletvekillerinin %57'sini çıkarmaktadır. D'hundt sisteminin en bilinen özelliklerinden birisi özellikle dar bölgelerde oyları fazla olan partilere büyük avantaj sağlamasıdır. Bu durum özellikle Batı Makedonya'da yaşayan çoğunluğa mutlak katkı sağlamaktadır.

Makedonya Siyasi Arenasında Türk Siyasi Parametreleri

Makedonya'nın bağımsızlığı ile birlikte kabul edilen yeni anayasa ile diğer azınlıklar olduğu gibi Makedonya'daki Türkler de birçok kültürel ve sosyal haklardan mahrum kalmışlardır. Bu sistem neticesinde Makedonya Türklerinin sistematik bir şekilde yozlaşma politikaları ile karşı karşıya kaldıkları görülmektedir. Makedonya'daki ulus-devlet inşası yönündeki bu girişimlerin akabinde, Türklerin izole edilmelerini ve marjinalleşmelerini tetiklemiştir.

Makedonya Türkleri bu durumdan rahatsız oldukları için mevcut anayasa çerçevesinde Makedonya'daki demokratikleşme sürecinden yararlanarak siyasal ve sosyal haklarını aramaya başlamışlardır. Bu doğrultuda tek partili sistemden çok partili sisteme geçiş dönemi içerisinde yer alarak politik örgütlenme hakkını elde etmeyi başarmışlardır.¹⁰

Makedonya Türkleri 1 Temmuz 1990 yılında "Türk Demokratik Birliği" adında siyasî dernek kurdular ve bu dernek resmen 27 Haziran 1992'de 2. olağanüstü kurultayında "Türk Demokratik Partisi"ne (TDP) dönüştü. Bağımsız ve egemen Makedonya Cumhuriyetinde "Türk Demokrat Birliği" ilk seçimlere katıldı, daha sonra "Türk Demokratik Partisi" ismini aldı. 1994 seçimlerinde bir milletvekili (Dr. Kenan Hasip) ile parlâmentoya girmeyi başardı. Mayıs 1995 yılında, TDP yönetiminden memnun olmayan ve TDP'deki siyasi birliğe son veren muhalif kanat, "Türk Hareket Partisi" nin (THP) kurulmasına ivme kazandırmıştır. 1990'dan sonra ilk defa 1996 Kasım'ında yerel seçimler yapıldı. 17 Kasım 1996'daki yerel seçimlerde TDP'nin adayı, Nevaip İsmail seçmenlerin % 56,53 oyu ile Merkez Jupa'nın ilk seçilen Belediye Başkanı oldu. Jupa'daki TDP'nin başarısı

¹⁰ Abdülmecit Nuredin, "Dünden Bugüne Makedonya Türkleri", **Hikmet**, İlimi Araştırma Dergisi, ADEKSAM, Yıl 6 Sayı 11, Gostivar, Makedonya 2008, s.172.

hükümete karşı büyük bir galibiyet olarak değerlendirilmiştir. Debre'ye bağlı olan bu belediyede Türk kimliği hükümetçe tanınmamaktaydı. Seçimler sonucunda ülke genelindeki belediyelerde toplam 1902 meclis üyesinin var olduğu bir ortamda 42 Türk belediye meclis üyeliğine seçilmiştir. Erdoğan Saraç'a muhalif kesim, *Alternatif Demokrat Partisinin* desteği ile Türk Hareket Partisinin kurulması ile Makedonya Türk siyasetinde yeni bir parametre oluşmuştur.

TDP eski genel başkanı Erdoğan Saraç, TDP'nin ilke ve amaçlarını; Makedonya'da yaşayan Türk toplumunun millî haklarının korunup, güçlendirilmesi, millî mensubiyetini ifade etme özgürlüğünün bulunması, göç nedenlerinin ortadan kaldırılması, sosyal devlet ve adalet kavramlarının yerleşmesi, Türkçe eğitim yapma hakkının kullanılması, din ve inanç özgürlüğünün tam olarak yerleşmesi hususlarında tavizsiz bir politika izlendiğini varsayarak 2006 yılında Türk Milli Birlik Hareketi adı altında siyasi yapılanmaya gidip, iç dinamiklerin tetiklenmesi için yeni parti kurmuştur.

Makedonya siyasi sahnesinde yer alan hiçbir Türk partisi arasında ideolojik fark mevcut değildir. Farklı yapılanmalara iten asıl unsur ise, yönetimde yer alan siyasal etki oluşturan zümrelerin uzun süre siyasetteki varlığı söz konusu "maraz döngü"yü oluşturmaktadır. Siyasal etki tekeline bulunduran "akıl zümrelerin otoriter-totaliter" güç mücadelesi, kitlelerin gelecek kaygısına altyapı oluşturmaktadır. Buna istinaden, Makedonya'daki Türk siyasal yapılanmaları tek başına (koalisyonlara katılmadan) milletvekili çıkartması olanaksızdır. Türk toplumu, ülkenin yaklaşık 95 farklı yerleşim biriminde yaşaması, siyasal bütünlüğün pekişip, lokomotif potansiyele ulaşmasını engellediği gibi, siyasi yapılanmaların çokluğu, öc alma dürtüsü ve ülkenin siyasal yapılanmasını ve projeksiyonlarını analiz edip vizyon geliştiremediğinden ötürü, söz konusu siyasal etkinliği, siyasal üstünlüğün gerçekleşmesini sekteye uğratmaktadır.

SONUÇ

İktidarın, güç kullanılmaksızın hukuki düzenleme içinde devredilmesinin asıl olduğu modern devlet sisteminde, iktidarın elde edilmesi ve kullanılmasında temel araç siyasi partilerdir. Bununla birlikte, modern devletin ortaya çıkıp, siyasi arenanın siyasi partilere açılması ile siyasete ilgi duyanların siyasal hayata geniş kesimler halinde katılmalarının, siyasi partiler içinde yer alarak iktidar mücadelesine girmelerinin tarihi henüz çok yenidir. Siyasal katılımın, temelde eşit olmayan ilişkileri barındırdığı söylenebilir. Böylece bir tarafta alınan kararlardan etkilenen, öte yandan alınan bu kararları kendi lehine çeviren taraflar arasında hiyerarşi yaratılmış olmaktadır.

Makedonya Cumhuriyetinin bağımsızlığı ilan edilmesinden bugüne kadar sağ ya da sol olarak nitelendirilen hiçbir siyasal parti tarafından "azınlık sorunu"na gereken önem verilmemiştir. Siyasal partiler, siyaset yapma tarzlarındaki bakış açılarında farklılıklara rağmen, "azınlık sorunu" söz konusu olduğunda azınlıksız siyaset yapma tavırlarını benimsediklerini belirtmek mümkündür. Bütün siyasi partiler tarafından siyasette yer almak isteyen azınlıkların ya "koalisyonvari" siyaset yapmaları, ya da siyasi partilerin uyduları şeklinde yapılanması gibi etkin olmamak tarzında siyasete "eklemlenerek" politik alanda yer almaları amaçlanmaktadır. Ülkenin söz konusu siyasi ve idari yapısındaki "karma sistem" uygulamada da standartlardan yoksun "karma" sonuçların ortaya çıkmasını tetiklemektedir. Bu "karma" sistemde ise Makedonya Türk siyasi yapılanması "öc alma-güç mücadelesi yok olma sarmalında mücadele vermektedir.

KAYNAKÇA – BIBLIOGRAPHY

A.W. Bradley ve K.D. Eewing, Constitut’onal and Administrative Law, Lpngman, London, 1995.

Allison, J.W.F, The English Historical Constitution,Continuity,Change,and European Effects, Cambridge University Press, UK ,2007.

Abdülmecit Nuredin, “Dünden Bugüne Makedonya Türkleri”, **Hikmet**, İlmi Araştırma Dergisi, ADEKSAM, Yıl 6 Sayı 11, Gostivar, Makedonya 2008.

Ermisch, J. ve Francesconi, M., Cohabitation in Great Britain: Not for Long, but Here to Stay, Institute for Social and Economic Research, University of Essex, 1998.

“Report of the International Commission on the Balkans, Unfinished Peace, Carnegie Endowment for International Peace, Washington D.C., 1996.

Р. Трневска, Уставно право и политички систем, колективен труд на С. Климовски, В. Митков, Т. Каракамишева и Р. Трневска, Просветно дело, АД. Скопје, 2006.

Pukelsheim, Friedrich (2007). “[Seat bias formulas in proportional representation systems](#)”. *4th ecpr General Conference*.

Министерство за правда, Устав на Р.М Јануари,2006.

Закон за Изборните Единици за Избор на Пратеници во Собранието на Република Македонија, “Службен весник на Република Македонија” број 36/98

DERGİNİN YAYIN İLKE VE PRENSİPLERİ:

-ADEKSAM'ın İلمي Araştırmalar Dergisi HİKMET, öncelikle Makedonya, Balkanlar, Türkiye ve Türk Dünyası'yla ilgili eğitim, dil, din, kültür, sanâî, milli ve manevi değerler, toplumsal, sağlık ve sosyal sorunlar, ekonomi, çevre, spor ve medya konularını içeren makale, inceleme ve kitap tahlillerini yayınlar.

-Dergide yayınlanacak yazılar öncelikle özgün, orjinal, analitik ve ilmi objektiviteyi kendinde taşımalıdır.

- Dergiye gönderilen yazıların dipnotları ve kaynakçası ilmi standartlara uygun olması gerekir.

- Yazılarla birlikte yazarın özgeçmişi ve makalenin kısa bir özeti Türkçe ve İngilizce gönderilmelidir.

- **Yazılar, bilgisayarda yazılıp hem kağıda dökülmüş olarak (12 punto, satır arası 1.15 dipnotları sayfa sonunda 10 puntolu olmak üzere, Türkçe ve İngilizce özetleri anahtar kelimeler dahil 16 sayfayı geçmemek şartıyla), hem de elektronik formatta gönderilmelidir.**

- Dergiye gönderilen yazıların yayınlanıp yayınlanmaması konusu ve hakkı HİKMET'e aittir.

- Bu dergide ifade edilen görüş ve fikirler yalnız yazarlarına aittir. Bu görüşler, her zaman ADEKSAM'ın genel düşünce ve görüşlerini yansıtan metinler olarak mütalaa edilemezler.

- Bu dergide yayınlanan makale ve yazılar kaynak gösterilmek şartıyla iktibas ve atıf şeklinde kullanılabilir.

- Bu dergi hakemli dergidir.

- Derginin dili Türkçe ve İngilizce'dir.

DERGİNİN TİRAJİ: 500 adettir.

İSTEME VE YAZIŞMA ADRESİ:

ADEKSAM, Koço Zozi (Purdeler) Sokađı no: 4

1230 GOSTİVAR - MAKEDONYA.

e-posta: adeksam@hotmail.com, hikmetdergisi@hotmail.com

editör e-posta: hocafadil@hotmail.com

web: www.hikmet.adeksam.org, www.adeksam.org

Tel:+38942214319

Basımevi: YUGOPRINT - Üsküp, Makedonya

JOURNAL PUBLISHING PRINCIPLES:

ADEKSAM's scientific research article "HIKMET" ,begins with Macedonia , Balkans , turkey, and about Turkish world's education, language , religion, culture, industry, national and moral values , communal, health and social issues, sports and media topics. Publishes the researching and the book reviews.

- The blogs that will publish in the article firstly has to be original , analytical, and include the scientific objectiveness in it.
- The sent texts should be appropriate for the scientific standards.
- Sent texts should include the writer's cv ,also the English and Turkish versions of the text summary.
- Texts should be typed in computer also printed in the paper (12 punto 1.5 space in between ; footnotes at the end ; including English and Turkish summaries .the entire blog maximum 16 pages) and should be sent by an e\ mail.
- Only the "hikmet" journal has publishing rights of the sent texts.
- In these texts' opinions and thoughts belong to the text writers . Therefore those cannot be charged as the Adeksam's general opinions and thoughts.
- This is a refereed journal.
- The article's languages are Turkish and English.

CIRCULATION OF JOORNAL: 500

DEMAND AND CORRESPONDANCE ADDRESS:

ADEKSAM, Koço Zozi (Purdeler)street number: 4
1230 GOSTIVAR - MACEDONIA.

e-,mail: adeksam@hotmail.com, hikmetdergisi@hotmail.com

editor e-mail: hocafadil@hotmail.com

web: www.hikmet.adeksam.org, www.adeksam.org

Tel:+38942214319

Printing house: JUGOPRINT – Skopje, Macedonia

